

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Վահան Պողոսյան Արմենի

**ՖԻՆԱՆՍԱԿԱՆ ՌԻՍՕԿԵՐԻ ԿԱՌԱՎԱՐՉԱԿԱՆ ՀԱՇՎԱՌՄԱՆ
ԵՎ ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅԱՆ ՀԻՄՆԱԽՆԴԻՐՆԵՐԸ ՀՀ
ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ**

ԱՏԵՆԱԽՈՍՈՒԹՅՈՒՆ

Ը .00.03.- «Ֆինանսներ, հաշվապահական հաշվառում»
մասնագիտությունը ամբողջատեսակի տնտեսական թեկնածուի
գիտական աստիճանի հայցման համար

Գիտական ղեկավար՝
Տնտեսագիտության դոկտոր
Լիանա Հայկազի Գրիգորյան

ԵՐԵՎԱՆ 2018
ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԵՐԱՃՈՒԹՅՈՒՆ	3
ԳԼՈՒԽԻ Առևտրային կամակերպությունների գործունեության ֆինանսական ռիսկերը	16

1.1\$ ֆինանսական ռիսկերի ձևավորումը առևտրային կազմակերպություններում	16
1.2Կազմակերպությունների ֆինանսական ռիսկերի գնահատման առանձնահատկությունները	38
1.3\$ ֆինանսական ռիսկերի հաշվառման և վերլուծության գործառնությունները կազմակերպությունների կառավարման համակարգում	54
ԳԼՈՒԽII \$ ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման ներդրման հիմնախնդիրները առևտրային կազմակերպություններում	70
2.1\$ ֆինանսական ռիսկերի ճանաչման և չափման հիմնախնդիրները, կառավարչական հաշվառման համակարգում	70
2.2.....\$ ֆինանսական ռիսկերի համակարգային հաշվառման մեթոդաբանական հիմնախնդիրները	88
2.3Ռիսկերի հաշվապահական հաշվառման քաղաքականություն մշակման մոտեցումները	103
ԳԼՈՒԽIII \$ ֆինանսական ռիսկերի վերլուծության կատարելագործման ուղիները առևտրային կազմակերպություններում	129
3.1\$ ֆինանսական ռիսկերի վերլուծության ընթացակարգի բարելավման ուղիները առևտրային կազմակերպություններում	129
3.2 Ռիսկերի կառավարչական վերլուծության գործառնությունները ֆինանսական միկրոհավասարակշռության համակարգում	147
3.3\$ ֆինանսական ռիսկերի գործունային վերլուծության մեթոդաբանական հիմնախնդիրները	161
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	182
ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ	192
ՀԱՎԵԼՎԱԾ	

Ն Ե Ր Ա Ն Ո Ւ Թ Յ Ո Ւ Ն

Թե մայի արդիականությունը

Առևտրային կազմակերպությունների տնտեսական գործունեությունը, որպես կանոն, ուղեկցվում է ֆինանսական ռիսկերի ձևավորմամբ, որոնք գրեթե միշտ առկա են գործարարության լոռտում: Դրա հիմնական պատճառը կազմակերպությունների կողմից շահույթի հետապնդումն է, որը անխուսափելիորեն ուղեկցվում է ռիսկային գործունեությամբ: Ձեռնարկատիրությունը տնտեսավարման մյուս բնագավառներից (հանրային, սոցիալական, բարեգործական) տարբերվում է հենց նրանով, որ առավելագույն շահույթի ձգտման պարագայում պահանջվում է իրականացնել որոշակի և բազմաբնույթ ռիսկային գործարքներ, որոնցում էական տեսակարար կշիռ ունեն ֆինանսական ռիսկերը: Այս առումով, արդիական է համարվում առևտրային կազմակերպությունում ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման և վերլուծության բարելավման ուղիների որոնումը, որոնց առնչությամբ տարբեր տեսաբաններ տարբեր մոտեցումներ են ցուցաբերում:

Ընդհանուր առմամբ, ֆինանսական ռիսկերի գնահատման և վերլուծության մեթոդաբանական հարցերը ներկայումս լայնորեն քննարկվում են ինչպես տեսաբանների շրջանում, այնպես էլ գործնական լոռտում, մինչդեռ, նույնը չի կարելի ասել ռիսկերի կառավարչական հաշվառման մասին: Այսպես՝ այսօր ԶԶ առևտրային կազմակերպությունում կիրառվող կառավարչական հաշվառման շրջանակը սահմանափակվում է միայն ծախսային հոսքերի հաշվառմամբ և թողարկվող արտադրատեսակների կամ

մատուցվող ծառայությունների փաստացի
ինքնարժեքի կալկուլյացիայով: Փաստորեն,
այդպիսով գրեթե անտեսվում կամ շրջանցվում է
տնտեսավարման, մասնավորապես՝ ֆինանսական
ռիսկերի հաշվառման գործընթացը: Յարկ է նշել, որ
վերջինս կանոնակարգվում է միայն առևտրային
բանկերում՝ բանկային գործունեության ռիսկերի
կառավարման տեսանկյունից (ռիսկերի չափում,
կանխարգելում, հաշվետվությունների
ներկայացում), սակայն, միաժամանակ, այդտեղ
նույնպես բացակայում է ռիսկերի կառավարչական
հաշվառման և վերլուծության

համակարգը՝ Էականորեն նվազեցնելով համապատասխան ոլորտում որոշույթներին կայացման արդյունավետության մակարդակը:

Յետևաբար՝ արդիական է համարվում կառավարման օղակներին այնպիսի տեղեկատվության մատուցումը՝ ըստ որի հնարավոր կլինի հիմնավորել, գնահատել, չափելի դարձնել առաջացող ֆինանսական ռիսկերը, վերլուծել դրանց ազդեցությունը և առևտրային կազմակերպություններին ֆինանսական միկրոհավասարակշռության ապահովման վրա՝ համաձայն ձևավորման բնույթի, ինչպես նաև որոշել ռիսկայնության թույլատրելի սահմաններն ու ռիսկահատույցը:

Գործնականում հիմնախնդիր է հանդիսանում նաև ֆինանսական ռիսկերի կանխարգելման և զսպման գծով ժամանակին և հասցեագրված կառավարչական որոշույթներին կայացումը, որը պահանջում է ռիսկերի ձևավորման տեղեկատվական հոսքերի մոնիտորինգի անընդհատությունը և վերահսկողությունը: Այս առումով, առևտրային կազմակերպություններում կարևորվում է ֆինանսական ռիսկերի դրամային չափիչներով ներկայացումը և ընդգրկումը կառավարչական հաշվառման համակարգ, որտեղ ներմուծելով ռիսկերը հաշվառող հատուկ հաշիվներ, հնարավորություն է ստեղծվում ապահովելու ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման տեղեկատվական հոսքերի ներկայացման անընդհատությունը և խմբավորումը՝ ըստ ծագման կենտրոնների և պատասխանատու օղակների:

Այս առումով, կարևորվում է նաև առևտրային կազմակերպություններում ֆինանսական ռիսկերի իրավիճակային և գործունային վերլուծության գործիքների համակցումը և դրանց գործնական

կիրառման ներդաշնակեցումը, որով մի կողմից հնարավորություն է ստեղծվում ախտորոշելու ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման սպառնալիքներն ու զսպման մեխանիզմները, և մյուս կողմից որոշելու, թե որ գործոնները ինչ չափով և ինչ բնույթով են ազդել ռիսկերի ձևավորման վրա, ինչպես նաև հասցեագրված կառավարչական որոշումներ կայացնելու ըստ ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման ոլորտների:

Որպես կանոն, ռիսկերի կառավարման տեսուչությունները և հետազոտությունները նպատակադրում են մշակելու մեխանիզմներ՝ ֆինանսական ռիսկերի կանխարգելման կամ զսպման գծով: Սակայն, կարծում ենք, որ առևտրային կազմակերպություններում

փոքր ինչ այլ մոտեցումներ պետք է ցուցաբերվեն
ռիսկերի գծով որոշումներ կայացնելիս: Այստեղ,
նաև պետք է կարևորվեն գործարարության կողմից
ռիսկերի ընդունման մարտահրավերները և
ֆինանսական ռիսկերի առկայության հիմնա-
վորվածության գնահատման մոտեցումները, որոնց
հաջող իրականացման դեպքում
կազմակերպությունները կբարելավեն իրենց
մրցակցային դիրքերը: Այս առումով, արդիական է
համարվում առևտրային կազմակերպությունում
ծնավորված միկրոտնտեսական ֆինանսական
հավասարակաշռության ապահովման
ռիսկայնության հիմնավորվածության և
կազմավորվող ռիսկերի արդարացվածության
գնահատումը, ինչպես նաև կառավարման
մարմիններին կառավարչական ընդգրկուն
հաշվետվությունների ներկայացումը, որոնցում
գետեղված տեղեկատվությունը գործնականում
կնպաստի ֆինանսական ռիսկերի ընդունման գծով
արդյունավետորոշումների կայացմանը:

Կազմակերպություններին ֆինանսական
ռիսկերի կառավարման, վերլուծության և
գնահատման հիմնախնդիրներին մեկնաբանումներ,
քննարկումներ ու լուծման ուղիների
առաջադրումներ կարելի է գտնել ինչպես
արտասահմանյան (Նովիկով Ա., Մենշիկով Ի., Միրոնովա
Ս., Կովալյով Ա., Կրիչևսկի Մ., Կևին Բ., Պոնյագինա Ա.,
Վասիլև Վ., Տեմպման Լ., Ծապկին Ա., Ծուլգին Ա., Ծվեց Ս.),
այնպես էլ հայազգի հեղինակների (Անդրեասյան Ն.,
Անդրեասյան Յ., Բայադյան Ա., Կիրակոսյան Ա.,
Յակոբյան Ա., Գրիգորյան Լ., Գևորգյան Ջ., Մաթևոսյան
Ա., Ստեփանյան Թ. և ուրիշներ) աշխատությունում,
սակայն առևտրային կազմակերպություններին
առումով, վերոնշյալ հիմնախնդիրները դեռևս չեն
ստացել խորքային լուծումներ, ինչն էլ

կան խորոշել է ատենախոսության թեմատիկ
նւղղվածությունն ու կատարված հետազոտության
նպատակադրումները:

Հետազոտության նպատակը և խնդիրները

Հետազոտության նպատակն է առևտրային
կազմակերպությունների ֆինանսական ռիսկերի
կառավարչական հաշվառման և վերլուծության
բարելավված համակարգի մշակումը՝
տեղեկատվության ապահովվածությամբ նպաստելով
ռիսկերի գծով որոշումներին կայացման
արդյունավետության մակարդակի բարձրացմանը:

Ելնելով հետազոտության նպատակից՝ ատենախոսությունում առաջադրվել են հետևյալ խնդիրները.

➤ մշակել \$ինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման և վերլուծության այնպիսի հայեցակարգ, որտեղ հաշվի կառնվեն ռիսկերի ձևավորման առանձնահատկություններն առևտրային կազմակերպությունում և կներկայացվեն դրանց ճանաչման և գնահատման նոր մոտեցումներ,

➤ ուսումնասիրել \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման պատճառները, ինչպես նաև այն նորմատիվային և ներքին իրավական ակտերը, որոնք միտված են ՀՀ առևտրային կազմակերպությունում տվյալ ոլորտի կարգավորմանը,

➤ առաջարկել ռիսկերի արձանագրման, չափման և փաստաթղթավորման համակարգային գործընթացներ, որոնք հնարավորություն կտան առևտրային կազմակերպությունում իրականացնելու \$ինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառում և վերահսկողություն,

➤ փոխկապակցելով \$ինանսական և կառավարչական հաշվառման տեղեկատվական հոսքերը՝ մշակել առևտրային կազմակերպությունների \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման հաշվետվական համակարգ՝ ըստ «\$ինանսական հաշվետվություններ - ռիսկերի ձևավորման կառավարչական հաշվետվություններ - ռիսկերի գծով որոշումների կայացման հաշվետվություններ» շղթայի,

➤ ներկայացնել կառավարչական վերլուծության և հաշվետվողականության նորմաթոգաբանություն, որը թույլ կտա իրականացնել առևտրային կազմակերպությունների \$ինանսական

մի կրոնի ավասարակ շնունթյան վրա ռիսկերի
ազդեցությունն աստիճանի սցենարային
գնահատումներ, ռիսկերի փոփոխման վրա ազդող
քանակական և որակական գործոնների
բացահայտումներ, ինչպես նաև նպաստել հասցեական
կառավարչական որոշումներին կայացմանը:

Հետազոտող լթյան

Ուսումնասիրող լթյան

Օբյեկտը և առարկան: Հետազոտող լթյան օբյեկտը
Հայաստանի Հանրապետության առևտրային
կազմակերպություններն են՝ դրանց
գործունեությանը բնորոշ ֆինանսական ռիսկերի
շրջանակով:

Հե տազ ո տո ւ թ յ ան առ ար կ ան Հայ աս տան ի
Հան ր ապ Ե տո ւ թ յ ան առ և տր այ ի ն
կ ազ մ ա կ Ե ր պ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե ր ի \$ ի ն ա ն ս ա կ ան ռ ի ս կ Ե ր ի
ծ և ա վ ո թ մ ան ո լ ո թ տ ն Ե՝ մ ի տ վ ա ծ ռ ի ս կ Ե ր ի
կ առ ա վ ար չ ա կ ան հ ա շ վ առ մ ան և վ Ե ր լ ո ւ ծ ո ւ թ յ ան
հ ա մ ա կ ար գ ի ք ար Ե լ ա վ մ ան ը :

**Հե տազ ո տո ւ թ յ ան տե ս ա կ ան , մ Ե թ ո դ ար ան ա կ ան և
տե դ Ե կ ա տ վ ա կ ան հ ի մ ք Ե ր ը :** Հե տազ ո տո ւ թ յ ան հ ա մ ար
տե ս ա կ ան և տե դ Ե կ ա տ վ ա կ ան հ ի մ ք Ե ն հ ա ն դ ի ս ա գ Ե լ
ռ ի ս կ Ե ր ի գ ծ ո վ ո թ ո շ ո ւ մ ն Ե ր ի կ այ ա գ մ ան ,
մ ա ս ն ա վ ո թ ա պ Ե ս՝ առ և տր այ ի ն
կ ազ մ ա կ Ե ր պ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե ր ո ւ մ \$ ի ն ա ն ս ա կ ան ռ ի ս կ Ե ր ի
հ ա շ վ առ մ ան , վ Ե ր լ ո ւ ծ ո ւ թ յ ան , վ Ե ր ա հ ս կ ո դ ո ւ թ յ ան
վ Ե ր ա ք Ե ր յ ա լ հ այ թ Ե ն ա կ ան և ար տ ա ս ա հ մ ան յ ան
մ ա ս ն ա գ Ե տ ն Ե ր ի ա շ խ ա տ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե ր ը , գ ի տ ա կ ան
հ ր ա տ ար ա կ ո ւ մ ն Ե ր ը , մ ա կ ր ո տ ն տե ս ա կ ան
վ Ե ր լ ո ւ ծ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե ր ը : Ա տ Ե ն ա խ ո ս ո ւ թ յ ո ւ ն ո ւ մ
օ գ տ ա գ ո թ ծ վ Ե լ Ե ն առ և տր այ ի ն
կ ազ մ ա կ Ե ր պ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե ր ի գ ո թ ծ ո ւ ն Ե ո ւ թ յ ան
\$ ի ն ա ն ս ա կ ան ռ ի ս կ Ե ր ի ն վ Ե ր ա ք Ե ր ո դ հ ա շ վ Ե տ վ ա կ ան
տ վ յ ա լ ն Ե ր , Հ Հ վ ի ճ ա կ ա գ ր ա կ ան և ո ւ ս ո ւ մ ն ա ս ի թ մ ան
ք ն ա գ ա վ առ ի ն առ ն չ վ ո դ այ լ ն յ ո ւ թ Ե ր :

Ո ւ ս ո ւ մ ն ա ս ի թ ո ւ թ յ ան մ Ե ջ կ ի թ առ վ Ե լ Ե ն
\$ ի ն ա ն ս ա տ ն տե ս ա կ ան , վ ի ճ ա կ ա գ ր ա կ ան և գ ո թ ծ ո ն ա յ ի ն
մ Ե թ ո դ ն Ե ր , ի ն չ ա Ե ս ն ա ն \$ ի ն ա ն ս ա կ ան ռ ի ս կ Ե ր ի
ն Ե ր ք ի ն ա ո ւ դ ի տ ի ո ւ վ Ե ր ա հ ս կ ո դ ո ւ թ յ ան
մ ի ջ ա գ գ այ ի ն փ ո թ ձ ա գ ի տ ա կ ան վ Ե ր լ ո ւ ծ ո ւ թ յ ան
Ե դ ա ն ա կ ն Ե ր :

Հե տազ ո տո ւ թ յ ան գ ի տ ա կ ան ն ո թ ո ւ յ թ ը

Հե տազ ո տո ւ թ յ ան գ ի տ ա կ ան ն ո թ ո ւ յ թ ն
առ և տր այ ի ն կ ազ մ ա կ Ե ր պ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե ր ի \$ ի ն ա ն ս ա կ ան
ռ ի ս կ Ե ր ի կ առ ա վ ար չ ա կ ան հ ա շ վ առ մ ան և վ Ե ր լ ո ւ -
ծ ո ւ թ յ ան ք ար Ե լ ա վ վ ա ծ հ ա մ ա կ ար գ ի մ շ ա կ ո ւ մ ն Ե :
Մ ա ս ն ա վ ո թ ա պ Ե ս .

➤ Մշակվել է ֆինանսական նիսկերի արդյունքների դրամական չափման մեխանիզմ՝ ըստ որի հնարավորություն է ընձեռվում առևտրային կազմակերպություններում, անընդհատության սկզբունքով, իրականացնելու նիսկերի ձևավորման արդյունքների ճանաչում, տնտեսական չափում, փաստաթղթային արձանագրում և հաշվապահական մշտադիտարկում,

➤ առաջարկվել են ֆինանսական նիսկերի համակարգային հաշվառման մոտեցումներ՝ ներմուծելով դրանց ձևավորմանն առնչվող նոր հաշիվներ, կրկնակի գրանցման հենքով՝ ձևավորման և բաշխման նոր հաշվային

թղթակցու թյուներ՝ փոխկապակցելով
ֆինանսական և կառավարչական հաշվառման
տեղեկատվական հոսքերը,

- մշակվել են ֆինանսական ռիսկերի գործոնային
վերլուծության սկզբունքներ, որոնք թույլ են
տալիս համապարփակ կերպով գնահատել ոչ միայն
առևտրային կազմակերպությունների
ֆինանսական դրույթան հավասարակշռու-
թյունը, այլև դրավրա ազդող քանակական և
որակական գործոնների ազդեցությունը,
ռիսկային սպասումներից տնտեսական կո-
րուստներն ու տնտեսավարման գործընթացում
ֆինանսական կայունության ապահովման թույլ
կողմերը,
- առաջարկվել է առևտրային կազմակերպու-
թյունում կառավարչական հաշվետվու-
թյունների կազմման ձևաչափ, որը հնարավոր
որություններ կայացնելու տնտեսական
գործունեության ռիսկահատույցը՝
այդպիսով իսկ թիրախավորելով
ֆինանսական ռիսկերի դրա-
մային գնահատումներն ըստ
պատասխանատվության կենտրոնների,
սթրես-սցենարային գնահատումների
ու հասցեական կառավարչական
որոշումների:

**Յե տազոտու թյուն արդյունքների գիտագործնական և
կիրառական նշանակությունը:**

Ատենախոսությունը
ներկայացնում է առևտրային
կազմակերպությունների ֆինանսական
ռիսկերի՝ հաշվապահական հաշվառման,
վերահսկողության և կառավարչական
աուդիտի տեսական ու գործնական
ուսումնասիրությունների հիման վրա
մշակված համալիր հետազոտություն,
որը ներառում է որոշակի հիմնարար
առաջարկություններ՝ միտված
առևտրային կազմակերպու-
թյուններում

ծևավորվող ռիսկերի կառավարչական հաշվառման և վերլուծության բարելավման ուղիների բացահայտմանը:

Հետազոտության արդյունքները կարող են գործնական կիրառություն գտնել ՀՀ առևտրային կազմակերպություններում՝ նպաստելով ֆինանսական ռիսկերի կառավարման ոլորտում որոշումների կայացման արդյունավետության մակարդակի բարձրացմանը, ֆինանսական ռիսկերի հաշվետվական համակարգի մեթոդաբանության բարելավմանը:

Հետազոտության փորձարկումը և հրատարակումները: Հետազոտության հիմնադրույթների և գիտական արդյունքների շուրջ մի շարք աշխատանքային քննարկումներ են իրականացվել տնտեսագետ-տեսաբանների, ՀՀ Կենտրոնական բանկի ներկայացուցիչների հետ, ինչպես նաև կատարված հետազոտության առանցքային դրույթները քննարկվել և հավանության են արժանացել Հայաստանի պետական տնտեսագիտական համալսարանի «կառավարչական հաշվառում և աուդիտ» ամբիոնի դասախոսների կողմից, ՀՈՒՄԿ հիմնադրամի գիտաժողովում (երևան 2017): Ատենախոսության մեջ քննարկված հարցերն ու հիմնադրույթները իրենց լուսաբանումն են ստացել հեղինակի ճհրատարակումներում:

Ատենախոսության կառուցվածքը և ծավալը:

Ատենախոսությունը բաղկացած է առաջաբանից, երեք գլխից, եզրակացություններից, օգտագործված գրականության ցանկից ու հավելվածներից: Ծարարված է 120 էջում՝ ներառյալ օգտագործված գրականության ցանկը:

**Գ Լ ՈՒ ԽՈՒ Առևտրային
կազմակերպությունների գործունեության
ֆինանսական ռիսկերը**

**1.1 ֆինանսական ռիսկերի ձևավորումը
առևտրային կազմակերպությունում**

Ֆինանսական ռիսկերի առկայությունը չպետք է գործարարություն ունենալու դիտարկվի սուսկորպես բացասական երևույթ: Առևտրային կազմակերպությունների տնտեսական գործունեությունը միշտ էլ ուղեկցվում է ֆինանսական ռիսկերով, որոնք հատկապես առավել ցայտուն են դրսևորվում, երբ համարձակ և նորամուծական որոշումներ են կայացվում:

Ֆինանսական ռիսկերի ձևավորումը առևտրային կազմակերպությունում ընկալվում է որպես բնականանոն երևույթ: Տնտեսագիտական առումով ռիսկերը չեն դիտարկվում սուսկ բացասական կողմերով, այլ մեկնաբանվում են հնարավորինս կանխարգելման կամ ձևավորվող հավանական վնասների նվազեցման տեսանկյունից: Նման մոտեցումը բխում է այն հանգամանքից, որ ֆինանսական ռիսկերի առաջացման նախադրյալները պայմանավորված են որպես առևտրային կազմակերպություն հանդես եկող իրավաբանական անձանց գործունեության բնույթով:

Գործարարությունը, որն իր առջև նպատակ է դնում շահույթի ստացումը, չի կարող ընթանալ առանց տնտեսավարման ռիսկերի: Օգտագործելով նյութական, ոչ նյութական ակտիվներ, մարդկային ռեսուրսներ, ֆինանսական միջոցներ, պարբերաբար կատարելով ներդրումներ, առևտրային կազմակերպությունը չեն կարող գերծմնալ

Ֆինանսատնտեսական ձախողումների և կայուն զարգացման խաթարման վտանգներից, առավել ևս, երբ խոսքը վերաբերում է ձեռնարկատիրոջանը:

Ձեռնարկատիրոջանը առևտրային կազմակերպությունն ստեղծելու, իր աշխատանքի կատարման համար անհրաժեշտ ռեսուրսներ փնտրելու և այդ գործունեության հետ կապված ռիսկերի և փոխհատուցումների ստացման գործընթաց է: Ձեռնարկատերը անհատ է, որը բավարարում է իր պահանջմունքները և որոշումներ է

կայացնում անորոշության պայմաններում: Մասնագետների կողմից անգամ նշվում է, որ ձեռներեցի եկամուտը նրա կողմից ցուցաբերված ռիսկի դիմաց վճարն է: Ձեռնարկատերը գործարարների շարքում տարբերվում է հենց իր տնտեսավարման առանձնահատուկ ոճով, պայմանավորված նորամուծական գաղափարների որոնման, ներդրումների ձգտման և արդարացված ռիսկային գործողությունների հետ:

Առևտրային կազմակերպությունների, որոնք ձգտում են ձեռնարկատիրական հիմունքներով գործունեություն ծավալել, վերածվում են ակտիվ տնտեսավարող սուբյեկտների: Ի տարբերություն նաև առևտրային կազմակերպությունների, որտեղ հիմնականում գործունեությունը կազմակերպում է տնտեսավարման հաստատուն վարքագծով, առևտրային կազմակերպությունները առանձնանում են նրանով, որ ձգտում են տնտեսական գործունեություն համակարգում նոր գաղափարների ներդրման և նորամուծական գործունեության իրականացման:

Պասիվ տնտեսավարման պարագայում որպես կանոն, չեն իրականացվում նորամուծական նախագծերի փնտրտուքներ, և դրանով տնտեսական գործունեությունը համարվում է սակավ ռիսկային: Ակտիվ տնտեսավարման պայմաններում կատարվում է գաղափարների փոխակերպում տնտեսական կոնկրետ արդյունքների և ի վերջո՝ վաճառահանվում, որի դեպքում առևտրային կազմակերպությունը ոչ միայն կարողանում է կտրուկ բարձրացնել իր եկամուտները, այլև ռիսկի գնալ, քանի որ գաղափարների գեներացիայի գծով կատարված խոշորածավալ ներդրումները կարող են չունենալ այն հատույցը, ինչը որ նախատեսվում էր:

Բայց անգամ պասիվ տնտեսավարման
պայմաններում առևտրային
կազմակերպությունների գործարարությունը
որոշակիորեն ռիսկերով է ներկայացվում:
Ստանձնելով պարտավորություններ պետության,
գործընկեր կազմակերպությունների,
ներդրողների նկատմամբ, գործարարության
անկայուն ընթացքի պայմաններում ձևավորվում են
արտադրական, շուկայական, ֆինանսական,
բնապահպանական ռիսկեր:¹ Մատակարարումների ու
վաճառքի խաթարումների, ներդրումային

¹ Grigoryan L.H., The feasibility of using methods of reducing the risks of innovation projects, // Theory and practice of Russian functioning finance and monetary loan system. A collection of articles of international scientific and practice conference (8-in meeting), December 6-t, 2012, Voroneje, Publish polygraph centre «Scientific Book», 2013, стр 333-338

հապաղումները և թանկ փոխառությունների ձեռքբերման պարագայում ծագում են բազում \$ի նանսական ռիսկեր, վճարունակության թերացումներ, դրամային ներհոսքերի և արտահոսքերի հավասարակշռության խախտումներ, շուկայում մրցունակության դիրքերի թուլացումներ, գործարարության համբավի անկումներ:

Այս առումով, մասնագիտական գրականության մեջ լուրջ քննարկումները տեղիք են տալիս տնտեսական ռիսկերի բազմաբնույթ սահմանումները: Ըստ \$ի նանսատնտեսական ռիսկի համընդհանուր սահմանման, որն արտացոլված է \$ի նանսաբանկային հանրագիտարաններում, ռիսկը բացասական հետևանքներ ունեցող հավանական իրադարձությունն է: Գոյություն ունի նաև նույնատիպ այլընտրանքային սահմանում՝ համաձայն որի ռիսկն անկանխատեսելի վնասների ու տնտեսական եկամուտների կորուստների վտանգ է²: Ըստ մեկ այլ՝ առավել համընդհանուր բնորոշման, ռիսկն անբարենապաստ հավանական իրադարձությունն է, որի հետևանքով կազմակերպության տնտեսական գործունեությունը դրական սպասելիքները լիարժեքորեն չեն իրականանում և փաստացի փոքր են նախատեսվածից³:

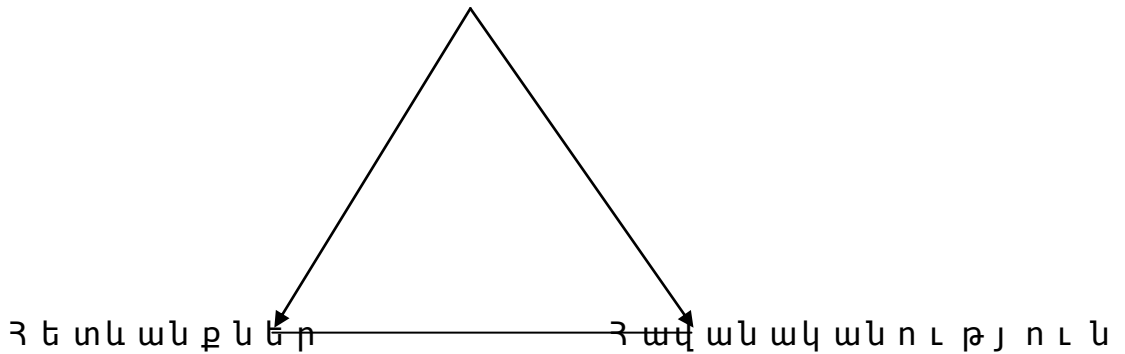
Առևտրային կազմակերպություններում տնտեսական ռիսկը նաև ներկայացվում է տնտեսավարման գործընթացում տեղի ունեցող իրադարձությունների, հետևանքների և հավանականության համակցություն: Ընդ որում, այդ երեք կատեգորիաները մեկնաբանվում են եռանկյունու փոխկապակցված կողմերի տեսքով, որի

² Кевин Бюлер, Гуннар Притч. Обуздание риска. // Вестник McKinsey № 4 2003, стр. 111-121

³ Тепман А.Н. Управление рисками в условиях финансового кризиса, // М.:ЮНИТИ, 2011, стр. 295

գագաթում իրադարձություններն են, իսկ հիմքում
ընկած են կազմակերպությունների տնտեսական
գործունեության հետևանքները՝ իրենց
հավանական դրսևորումներով (տես գծապատկեր 1.1.1):
Ռիսկերի բնորոշման նման մոտեցումը առավելապես
ընդունելի է առևտրային կազմակերպությունների
ռիսկ մեկնեջմենթի համար, որը տնտեսական
գործունեությունը դիտելով որպես փոխ-
կապակցված իրադարձությունների շղթա,
ենթադրում է ինչպես բարենպաստ, այնպես էլ
անբարենպաստ հետևանքների ձևավորման
հավանականություն:

Իրադարձություններ

Գծապատկեր 1.1.1 Տնտեսական ռիսկերի հավանական արդյունքների ձևավորման պատճառահետևանքային եռանկյունին⁴

Մասնագիտական գրականության մեջ հայտնի են նաև տնտեսական ռիսկերի այլ ձևակերպումներ, որոնք ներկայացվում են որպես՝ «որոշումների կայացման գործընթացում անորոշություն», «տնտեսելի ապագայում կազմակերպությունների տնտեսական գործունեության անբարենպաստ իրավիճակների ձևավորման հավանականություն», «տնտեսավարման բարենպաստ ելքերի ու սպասելիքների չարդարացման հավանականություն», «ֆինանսատնտեսական գործունեությունից ակնկալվող շահույթի հավանական նվազում»:⁵ Բոլոր դեպքերում, տնտեսական ռիսկերի բնորոշումներում ընդգծվում է երկու հանգամանք.

- ռիսկը տնտեսավարման տնտեսելի ապագայում ակնկալվող հավանական իրադարձություն է,
- ռիսկից ձևավորվող տնտեսական անբարենպաստ հետևանքները հանգեցնում է

⁴ Кричевский М.А., Финансовые риски, Кнорус, М., 2013, стр. 26

⁵ Шапкин А.С., Экономические и финансовые риски, // "Дашков и К", М. 2013, стр. 24

Կազմակերպությունների ֆինանսատնտեսական
գործունեությունում կորուստների:

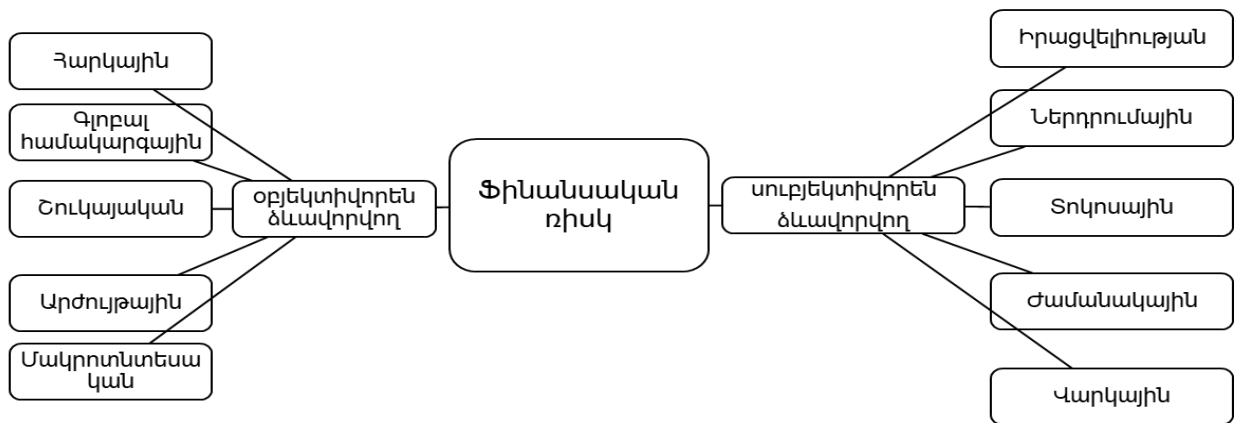
Ինչ վերաբերում է ֆինանսական ռիսկերի բնորոշումներին, ապա մասնագիտական գրականությանը յուրաքանչյուր հեղինակները նույնպես չեն գալիս ընդհանուր հայտարարի: Մի կողմից, առևտրային կազմակերպությաններում ֆինանսական ռիսկը բնորոշվում է որպես դրամական միջոցների գուտհոսքերի չնախատեսված կորուստ, մյուս կողմից, ֆինանսական ռիսկերը դիտարկվում են հիմնականում ներդրումային գործունեությանը դրական ակնկալումներին հավանական չարդարացումներ:⁶

Մասնագիտական գրականությանը ֆինանսական ռիսկերը այլ բնորոշումներով են հանդես գալիս առևտրային բանկերում, ներկայանալով որպես օբյեկտիվորեն և սուբյեկտիվորեն ձևավորվող ռիսկային գործոնների համախումբ (տես գծապատկեր 1.1.2): Ընդ որում, եթե Բազելյան սկզբունքներով առևտրային բանկերի ֆինանսական ռիսկերը հանդես են գալիս փոքրաթիվ խմբով (վարկային, շուկայական), ապա ֆինանսական ռիսկերի դասակարգումը ինչպես երևում է գծապատկեր 1.1.2-ից, հեղինակի կողմից ածանցվում և առավել ընդգրկուն շրջանակով է ներկայացվում, ընդհուպ հաշվի առնելով հարկային, մակրոտնտեսական, գլոբալ համակարգային գործոնները: Ֆինանսական ռիսկերի նման բնորոշումները նույնպես առնչվում են բանկային ֆինասատնտեսական կառավարման համակարգում գործող ռիսկ մենեջմենթի հետ, որտեղ կարևորվում են սուբյեկտիվ և օբյեկտիվ գործոններով պայմանավորվող հավանական ֆինանսական կորուստները:

Սակայն, մեր կողմից բանկային համակարգի ֆինանսական ռիսկերը չեն ընդգրկվում հետազոտության շրջանակ, քանի որ այդ ոլորտը

⁶ Кричевский М.А., Финансовые риски, // Кнорус, М., 2013, стр. 26

բավականին ընդգրկուն կանոնակարգված Ե
 Յայաստանի Յնարապետության կողմից: Այսպես, ՅՅ
 կենտրոնական բանկի կողմից հաստատված
 կանոնակարգ 4-ում ներկայացվում են \$ինանսական
 ռիսկերի մեկնաբանումները բանկային
 համակարգում և դրանց կառավարման
 մոտեցումները:⁷

Գծապատկեր 1.1.2 \$ինանսական ռիսկերի
 բաղադրիչներին համախուլմբը առևտրային
 բանկերում⁸

Յատկանշական է, որ տնտեսության ոչ իրական
 հատվածում գործող առևտրային
 կազմակերպություններին բնորոշ է \$ինանսական
 ռիսկերի ձևավորման առավել լայն շրջանակ, քան ի
 որ այստեղ կազմակերպվող տնտեսական
 գործունեությունը շատ ավելի զգայուն է
 դրամական միջոցների ներգրավման և տեղաբաշխման
 գործընթացից ակնկալվող հավանական կո-

⁷Բանկերի ներքին վերահսկողության իրականացման
 նվազագույն պայմանները, // ՅՅ ԿԲ կանոնակարգ 4, բաժին 4
 «Ռիսկերի կառավարում», 2013 թ.,

⁸Անդրեսայան Ն., \$ինանսական ռիսկերի դասակարգումը
 առևտրային բանկերում, // ՅՅ տնտեսության զարգացման
 հիմնախնդիրները 25-ամյա անկախության շեմին, ՅՅ ուսիսային
 համալսարան, միջբուհական գիտաժողովին նվիրված, 2015 թ., էջ 64-69

ր ու ս տ ն եր ի ն կ ա տ մ ա մ բ , ո ր ո ն ք կ ա ր ո ղ ե ն ծ ա գ ե լ
տ ո կ ո ս ա յ ի ն դ ր ու յ ք ա չ ա փ եր ի փ ո փ ո խ ու մ ի ց ,
ա ր տ ա ր ժ ու յ թ ի փ ո խ ա ր ժ ե ք ի տ ա տ ա ն ու մ ն եր ի ց ,
բ ա ն կ եր ի ի ր ա ց վ ե լ ի ու թ յ ա ն և կ ա փ ի տ ա լ ի հ ա մ ա ր -
ժ ե ք ու թ յ ա ն ո ր ա կ ա կ ա ն չ ա փ ա ն ի շ ն եր ի ա ն կ ու մ ն եր ի ց :
Մ ա ս ն ա գ ե տ ն եր ի կ ո ղ մ ի ց ը ն դ գ ծ վ ու մ է , ո ր
ա վ ա ն դ ա կ ա ն ա կ ա դ ե մ ի ա կ ա ն մ ի ջ ա վ ա յ ր ու մ
գ ո յ ու թ յ ու ն ու ն ի պ ն դ ու մ , ո ր ո ի ս կ եր ի
կ առ ա վ ա ր մ ա ն ո ա գ մ ա վ ա ր ու թ յ ու ն ն եր ը գ ր կ վ ա ծ ե ն
ո ր ո շ ա կ ի ա ր ժ ե ք ի ց : Մ ի ն չ դ ե ո ո ի ս կ եր ի կ առ ա վ ա ր մ ա ն
գ ո ր ծ ը ն թ ա ց ը թ ու յ լ է տ ա լ ի ս բ ա ն կ եր ի ն
ա վ ե լ ա ց ն ե լ ու ի ր ե ն ց ա կ տ ի վ ն եր ի ա ր ժ ե ք ը :⁹

Ի ն չ վ եր ա բ եր ու մ է տ ն տ ե ս ու թ յ ա ն ի ր ա կ ա ն
հ ա տ վ ա ծ ու մ գ ո ր ծ ո ղ առ ն տր ա յ ի ն
կ ա գ մ ա կ եր պ ու թ յ ու ն ն եր ու մ ձ և ա վ ո ր վ ո ղ
Ֆ ի ն ա ն ս ա կ ա ն ո ի ս կ եր ի ձ և ա կ եր պ ու մ ն եր ի ն ,

⁹Կ ի ր ա կ ո ս յ ա ն Ա. Յ Յ բ ա ն կ ա յ ի ն հ ա մ ա կ ա ր գ ի Ֆ ի ն ա ն ս ա կ ա ն
ո ի ս կ եր ի գ ն ա հ ա տ ու մ ճ գ ն ա ժ ա մ ի պ ա յ մ ա ն ն եր ու մ ,//§21-ր դ դ ա ր !,
թ ի վ 5(33), 2010. Է ջ 59(59-67)

ապա հեղինակները հիմնականում դրանք փոխկապակցում են անբարենպաստ ֆինանսական արդյունքներ առաջացնող գործոնների հետ, ինչպիսիք են¹⁰

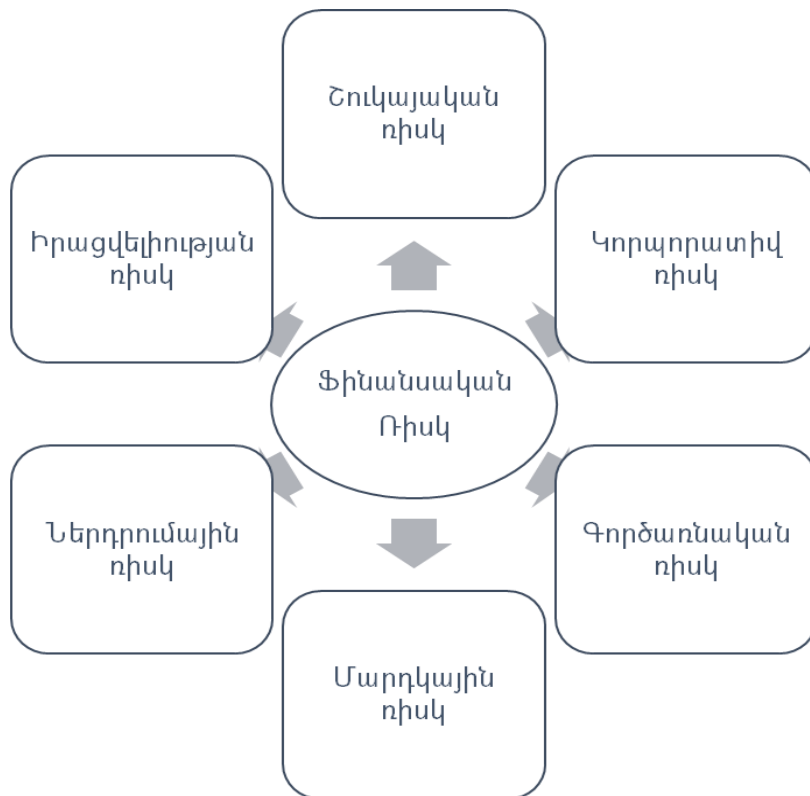
- հումք և նյութերի մատակարարումների խափանումները,
- թողարկված արտադրանքի (ծառայությունների մատուցման) շուկայական գների նվազեցումները,
- ներգրավվող վարկային ռեսուրսների թանկացումները,
- ներդրումային գործընթացներից ֆինանսական ակնկալիքների չարդարացումները,
- շրջանառու կապիտալի պտույտի դանդաղեցումները,
- դրամական գուտհոսքերի նվազեցումները:

Թվարկած բոլոր գործոններն էլ ֆինանսական ռիսկեր են պարունակում, որոնքի վեջոբացասաբար են անդրադառնում առևտրային կազմակերպությունների եկամուտների և ծախսերի ձևավորման վրա՝ հանգեցնելով շահույթի կրճատման: Յետևաբար, ֆինանսական ռիսկերի նման մեկնաբանման հիմքում դրվում է տնտեսավարման անբարենպաստ արդյունքներից առևտրային կազմակերպությունների շահույթի նվազման հավանականությունը:

Ֆինանսական ռիսկերը մասնագիտական գրականության ընդհանրապես են նաև ձևավորման շարժառիթների տեսանկյունից և ներկայացվում են մարդկային գործոնի հետ ուղղակիորեն առնչվող և անուղակիորեն կապ չունեցող խմբերով (տես գծապատկեր 1.1.3): Այսպես, թե ֆինանսական ռիսկերը ուղղակիորեն առնչվում են առևտրային կազմակերպությունների կորպորատիվ,

¹⁰ Панягина А.Е. Подходы к пониманию и классификации рисков, // Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы. 2012. №6. С. 6-16.

գործառնական գործառույթներին, ապա այստեղ անգամ ընդգրկվում են մարդկային գործունակ պայմանավորված հավանական ձախողումները՝ դրանք նույնպես դասելով \$ինանսական ռիսկերի թվին: \$ինանսական ռիսկերի մյուս խումբը ձևավորվում է շուկայական միջավայրի փոփոխումներից, կազմակերպության հաշվեկշռի իրացվելիության աստիճանի անկումից, ներդրումային անարդյունավետ քաղաքականություններից:

Գծապատկեր 1.13 \$ինանսական ռիսկերի բնորոշումը ըստ ձևավորման շարժառիթների¹¹

Գրականության մեջ ռիսկերը բնորոշվում են նաև պատահական իրադարձությունների ձևավորման հավանականություններից բխող արդյունքների համախումբ (S),¹² դրանք ներկայացվելով որպես .

n

¹¹ Crouhy M., Riks management, // New York, McGraw hill, 2001, page 24

¹² Кричевский М.А., Финансовые риски, //Кнорус, М., 2013, стр. 10

$$S = \sum_{i=1}^n p_i x_i$$

$$i=1$$

որտեղ՝

i - ն՝ ռիսկային հավանական գործոնների թվանիշն է

x_i - ն՝ ռիսկային i -րդ գործոնի անբարենպաստ արդյունքը

p_i - ն՝ i -րդ գործոնի կայացման հավանականությունը

Սակայն, ռիսկերի բնորոշման նման մոտեցումը առաջին հերթին բխում է առևտրային կազմակերպություններում հրականացվող ներդրումների կառավարման

նպատակներին, քանի որ հաշվարկելով S_1, S_2, \dots, S_n ցուցանիշները, դրանցից նվազագույնով կկայացվի հենց այդ ուղղությամբ իրականացվող ներդրման կառավարչական որոշում:

Նաև կարծիք է հայտնվում ֆինանսական ռիսկը գնահատել ակտիվի գնման դեպքում: Նման գնումը սովորաբար իրականացվում է այն դեպքում երբ սպասում են ակտիվի գնի բարձրացման՝ նպատակ ունենալով ստանալ եկամուտառքով ավանդի գների միջև տարբերությունից: Եթե որևէ ակտիվի նկատմամբ ներդրողը համոզված է հակառակը, այսինքն, նրա արժեքի նվազման մեջ, ապա նա կարող է իրականացնել գործարք, որը կոչվում է կարճ ավանդ (short sale): Այդ նպատակով նատվյալ ակտիվը փոխառում է մեկ այլ ներդրողից (կրեդիտոր), անմիջապես վաճառում է այն, իսկ հետևանքում շուկայում ցածր գնով ձեռք է բերում և վերադարձնում է այն կրեդիտորին: Ընդ որում նա պարտավոր է կրեդիտորին վճարել ակտիվի ընթացիկ եկամուտը գործարքի ընթացքում և որոշակի տոկոս, գործարքի համար հնարավորության տրամադրման համար (վարկի համար):¹³

Օպտիմալացման խնդիրը հանգում է ներդրումների պորտֆելի այնպիսի կառույցի (կազմի) սահմանմանը, որպեսզի ակնկալվող եկամտի մեծությունը և ռիսկի մակարդակը համապատասխանեն ներդրողների նպատակներին: Ընդ որում, որպես նպատակային գործառնություն կարող է հանդես գալ ռիսկի նվազեցումը տրված եկամտաբերության դեպքում կամ եկամտի առավելագույնացումը՝ ռիսկի դեպքում, որը բարձր է տրվածից: X վեկտորի բաղադրիչների վրա, որոնք

¹³ Գրիգորյան Լ., Պողոսյան Վ. Ռիսկի և եկամտաբերության հարաբերակցությունը, օպտիմալ ներդրումային պորտֆելի արդյունավետության վերլուծությունը, // Բանբեր ՀՊՏՀ, 2017, էջ 91

Ներկայացնում են պորտֆելի կազմը, կարող են դրվել տարբեր սահմանափակումներ, որոնք կխված են գործարքի տեսակից, մասնակցող ակտիվների տեսակից, բացվող դիրքորոշումների մեծությունից և այլն: Պորտֆելները, որոնք բավարարում են տվյալ շուկայի պայմաններին, կոչվում են թույլատրելի:

Բլեքի մոդելում թույլատրելի են հանդիսանում ցանկացած պորտֆելներ, այսինքն ավելտորը բավարարում է միայն հիմնական սահմանափակմանը.

$$\sum_{i=1}^n X_i = 1$$

Կարճ (short) դիրքորոշումների առկայությունը (ոչ ժխտողական պայմանի բացակայությունը) թույլ է տալիս իրականացնել որքան անհրաժեշտ է մեծ եկամտաբերություն, բնականաբար, մեծ ռիսկի հաշվին¹⁴

Մեր կարծիքով, \$ինանսական ռիսկերի սահմանումը պետք է բխի ոչ թե դրանց կառավարման մոտեցումից, այլ ձևավորման նախադրյալներից: Իսկ առևտրային կազմակերպությունների \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման նախադրյալների բացահայտման տեղեկատվական համակարգը հիմնականում ներկայացվում է հրապարակվող \$ինանսական հաշվետվություններով: Ընդ որում, կարևոր է ի սկզբանե կողմնորոշվել, թե տնտեսավարման ինչպիսի ոլորտներում են ձևավորվում \$ինանսական ռիսկերը: Այս հարցում, ինչպես ցույց են տալիս աղբյուրազիտական վերլուծությունները, հեղինակների մոտ նույնպես համակարծությունն չկա: Եվ հետևաբար, կարծում ենք, որ առավել նպատակահարմար կլինի միջազգայնորեն ընդունված տեղեկատվական չափանիշներին հետևելը: Ուստի, \$ինանսական ռիսկերի ձևավորումը հիմնականում պետք է փոխկապակցել առևտրային կազմակերպությունների \$ինանսական գործունեության հետ:

Համաձայն, հաշվապահական հաշվառման միջազգային ստանդարտների, կազմակերպությունների գործունեության արդյունքները հաշվետվողականության տեսանկյունից ներկայացվում են երեք խմբով՝ գործառնական, ներդրումային և \$ինանսական: Գործառնական գործունեությունը հիմնականում

¹⁴ Գրիգորյան Լ., Պողոսյան Վ. Ռիսկի և եկամտաբերության հարաբերակցությունը, օպտիմալ ներդրումային պորտֆելի արդյունավետության վերլուծությունը, // Բանբեր ՀՊՏՀ, 2017, էջ 92

նւղղված է կազմակերպության հասուն թի
ձևավորմանը և համարվում է առևտրային
կազմակերպությունների տնտեսավարման
լոկոմոտիվը: Ներդրումային գործունեությունը
երկարաժամկետակտիվների և այլ ներդրումների
ձեռքբերումն ու օտարումն է, իսկ Ֆինանսավորման
գործունեությունը հանգեցնում է կազմա-
կերպության ներդրված սեփական կապիտալի և
փոխառումի շոցների մեծության ու կառուցվածքի
փոփոխությունների:¹⁵

¹⁵ Հաշվապահական հաշվառման միջազգային ստանդարտ 7
//ՏՀ հաշվետվությունների ամսագրի հոսքերի մասին ,
կետ 6, 2011թ.

Առևտրային կազմակերպություններում
 \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման ազդակները, նախ
 և առաջ, դրսևորվում են սեփական և փոխառու
 միջոցների կառուցվածքային
 փոփոխություններում՝ գործարարության կայուն
 զարգացումն ապահովելու նպատակով
 պարտավորություններին մարման
 կարողությունների, ինքնավարության աստիճանի,
 ինչպես նաև կապիտալի համարժեքության
 բացահայտման համատեքստում: Ուստի \$ինանսական
 ռիսկերի բնորոշման հիմքն առաջին հերթին պետք է
 փնտրել հենց \$ինանսական գործունեության մեջ՝
 պայմանավորված ոչ միայն տվյալ հասկացության
 բովանդակությամբ, այլև կազմակերպությունում
 ներդրված սեփական կապիտալի, ինչպես նաև դրան
 գույքահեն ձևավորված փոխառու միջոցների
 մեծության ու կառուցվածքի փոփոխությունով:
 Այսպիսով՝ որքան համահունչ լինեն սեփական և
 փոխառու միջոցների կառուցվածքային
 փոփոխություններն առևտրային
 կազմակերպությունների կայուն զարգացման
 ընթացքին, այնքան ավելի կնվազեն
 գործարարության \$ինանսական ռիսկերը:

ISO 31000 «Ռիսկերի կառավարում. սկզբունքներ և
 դեկլարում» միջազգային ստանդարտը անդրադարձ է
 կատարում կազմակերպությունների տնտեսական
 գործունեության ռիսկերի բնորոշմանը, հիմք
 ընդունելով անորոշությունը, որը ներազդում է
 կազմակերպության նպատակների իրագործման վրա:
 Մասնավորապես, ստանդարտը այս առումով տալիս է
 մի շարք մեկնաբանություններ: Այսպես, որպես
 ներազդեցություն է սահմանվում «սպասումներից
 ակնկալվող շեղումները՝ իրենց դրական և
 բացասական հետևանքներով», իսկ նպատակները
 թիրախավորվում են «\$ինանսական, բնապահպանական,

անձնակազմի արհեստավարժության ոլորտներին»¹⁶
Յատկանշական է նաև, որ ռիսկը բնորոշվում է նաև
որպես «պոտենցիալ իրադարձությունների և
դրանցից բխող հավանական հետևանքների
համեմատություն»¹⁷

Յիմքը նդունելով նման մոտեցումը, մեր կողմից
առաջարկվում է առևտրային
կազմակերպություններում ֆինանսական ռիսկերի
նոր սահմանում, համաձայն որի

¹⁶ Международный стандарт ISO 31000 «Риск менеджмент – Принципы и руководства», //15 ноября, 2009, пункт 2, Термины и определения

¹⁷ Ն ու յ ն տ ե ղ ը :

«Ֆինանսական ռիսկը տեսանելի ապագայում անբարենապաստ հավանական տնտեսական իրադարձություններ, որը կարող է ձևավորել կորուստներ և սպասումներից ակնկալվող շեղումներ՝ առևտրային կազմակերպության ակտիվների ձեռքբերման աղբյուրների կառուցվածքային փոփոխությունների և դրանցից բխող տնտեսավարման սպասվող արդյունքների ներդաշնակություն խախտման հետևանքով»:

Մեր կարծիքով, առաջարկվող սահմանումը համակողմանի է բնորոշում առևտրային կազմակերպություններում ֆինանսական ռիսկերի ինչպես ձևավորման նախադրյալները, այնպես էլ բնույթը: Նախևառաջ, ընդգծվում է, որ ֆինանսական ռիսկերը հավանական անբարենապաստ սպասումներ են, որոնք առաջանում են կազմակերպությունների տնտեսական գործունեությանը զուգընթաց:

Բացի այդ, նախանշվում են առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման նախադրյալները, որոնք բխում են սեփական կապիտալի և փոխառու միջոցների մեծության կառուցվածքի փոփոխություններից: Բնականաբար, սեփական կապիտալում կատարվող ներդրումները միտվում են հենց նույն սեփական կապիտալի բաժնեմաս հանդիսացող շահույթի ավելացման սպասումներին, որոնք կայացման լիարժեքության ռիսկեր են պարունակում: Փոխառությունների օժանդակությամբ սեփական կապիտալի կիրառման արդյունավետության բարձրացումը նույնպես կորուստների ձևավորման ռիսկեր է պարունակում, քանի որ առևտրային կազմակերպությունը որոշակիորեն կորցնում է ինքնավարությունը և այդ ֆինանսական լծակի տեղին չօգտագործման պարագայում չեն

ապահովվում տնտեսավարման ցանկալի մրցակցային արդյունքներ:

Եվ վերջապես, ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման հավանականությունը մեծանում է, եթե տեսանելի ապագայում առևտրային կազմակերպության սեփական կապիտալի և փոխառումից ոգների կառուցվածքային տեղաշարժերն ու փոփոխությունները չեն համապատասխանում տնտեսավարման կայուն զարգացման նախանշված ընթացքին:

1.2 Կազմակերպությունների ֆինանսական նիսկերի գնահատման առանձնահատկությունները

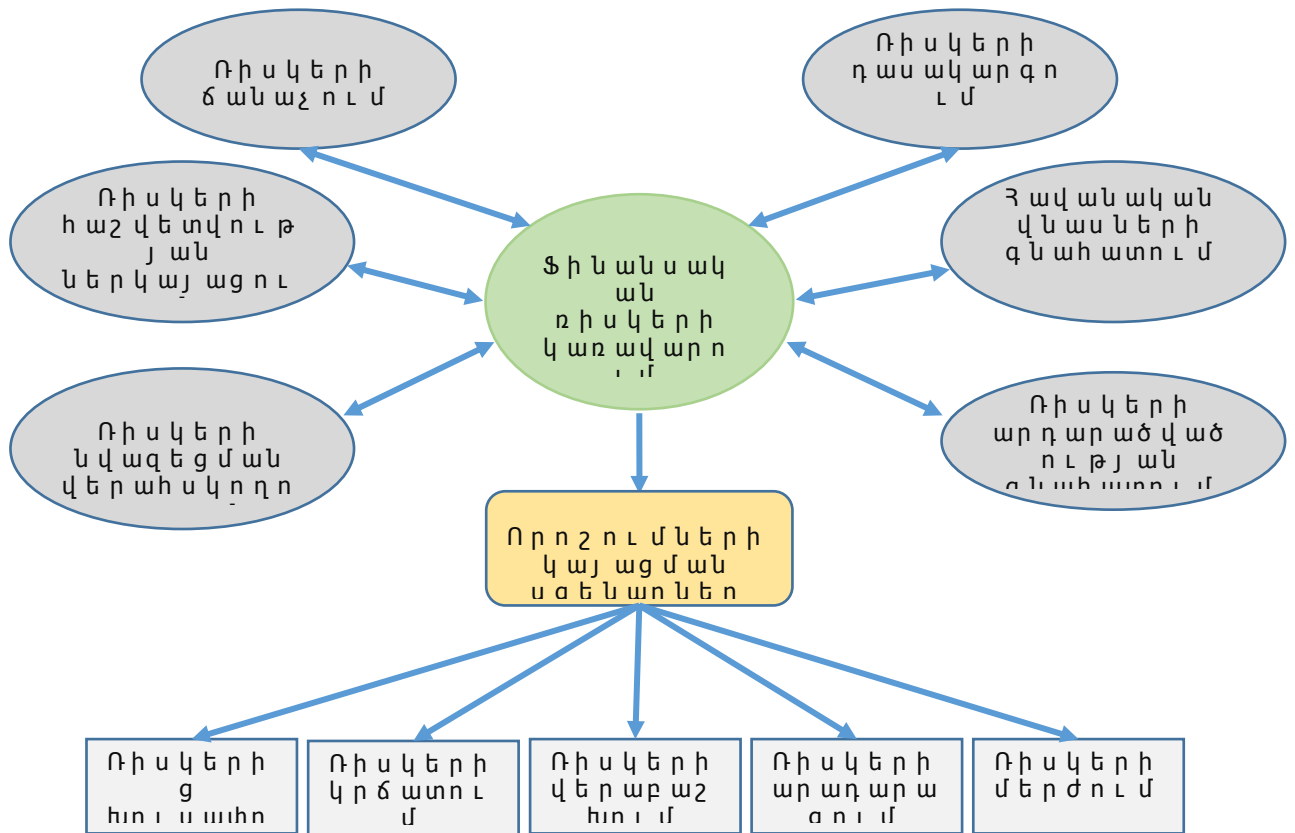
Առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական նիսկերի բնորոշումը փոխկապակցվում է կառավարման գործառնությունների հետ: Եվ այս առումով, նիսկերի ճանաչումը, որպես կանոն, կառավարման գործընթացի գործիքակազմի առաջին բաղադրիչն է հանդիսանում: Առևտրային կազմակերպությունների տնտեսական գործունեությունը միշտ էլ ուղեկցվում է ֆինանսական նիսկերով, որոնք բացահայտման կարիք ունեն, քանի որ ձևավորման հստակեցմամբ առանձնապես չեն առանձնանում և գործնականում ծագման մեծ կամ փոքր հավանականությամբ են օժտված, ուստի և կարող են անգամ կառավարման մարմինների կողմից նկատելի չլինել: Տնտեսավարման գործընթացում ֆինանսական նիսկերի «թաքնված բնույթը» պահանջում է դրանց բացահայտում և ճանաչում, որոնք էլ առաջնահերթ ռիզիկոյվում են կառավարման գործառնություններում:¹⁸

Բնականաբար, կառավարումը համարվում է արդյունավետ, երբ այն կարողանում է ժամանակին ու հնարավորինս լայն շրջանակով ճանաչել առևտրային կազմակերպություններից բխող ֆինանսական բոլոր նիսկերը և ընդլայնել կառավարման առարկայի տիրույթը (տես գծապատկեր 1.2.1): Խնդիրն այստեղ բարդանում է նրանով, որ ֆինանսական նիսկերը փոխկապակցված լինելով, որպես կանոն շղթայական ձևավորման հատկություն ունեն և դրանց ժամանակին չբացահայտումը և չճանաչումը կարող են բացասաբար անդրադառնալ

¹⁸ Новиков А.И., Солодкая Т.И. Теория принятия решений и управление рисками в финансовой и налоговой сферах. //Издательство: ИТК Дашков и К, 2012, стр. 34

առևտրային կազմակերպությունների կայուն
զարգացման վրա: Այսպես, եթե ժամանակին չեն
ճանաչվում մատակարարման գործընթացին հատուկ
ֆինանսական ռիսկերը (գնային, դեբիտորական
պարտքերի հավաքագրման, ինֆլյացիոն), ապա դրանք
փոխկապակցվելով արտադրական և իրացման ռիսկերի
հետ (ինքնարժեքի աճ, վաճառքի գների պարտադրված
բարձրացում, շահույթի կրճատում)՝ տնտեսավարման

անբարենապաստհետևանքների շղթայական ռեակցիա են առաջացնում և հանգեցնում են ֆինանսական արդյունքների վատթարացման:

Գծապատկեր 1.2.1 Ֆինանսական ռիսկերի կառավարման գործընթացը առևտրային կազմակերպություններում¹⁹

Այսպես, առավել ընդունելի է համարվում որոշումների կայացման տեսանկյունից տնտեսավարման գործընթացով ուղեկցվող ռիսկերը խմբավորել ըստ կանխատեսելիության աստիճանային հետևյալ գոտիներով՝ ոչ ռիսկային, թույլատրելի ռիսկային, կրիտիկական ռիսկային, աղետալի ռիսկային:²⁰ Բնականաբար, ֆինանսական ռիսկերի դասակարգման նման մոտեցումը կառավարչական որոշումների արդյունավետության

¹⁹ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:
²⁰ Հակոբյան Ա., Ֆինանսական վարձակալությունն, // հեղ. հրատ., Երևան, 2011թ. էջ 125-127

բարձրացման նպատակ է հետապնդում: Ընդ որում, որքան բարձրանում է ռիսկային գործարքների անկանխատեսելիության աստիճանը, այնքան մեծանում է ֆինանսական կորուստների և անբարենպաստ հետևանքների

ծագման հավանականությունը առևտրային կազմակերպություններում, որով էլ պայմանավորվում են ռիսկերի կառավարման առանձնահատկությունները:

Վերլուծությունը ցույց է տալիս, որ ըստ կանխատեսելիության մոտեցման, առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական ռիսկերի դասակարգման հարցում տարբեր մեկնաբանություններ կան: Յեղիսակների միմասը գտնում է, որ ռիսկերը առաջին հերթին պետք է խմբավորել ակնառու ճանաչելիության և դժվար բացահայտելիության կտրվածքով, որպեսզի ճիշտ կողմնորոշում ձեռք բերվի ռիսկերի կառավարման պատասխանատվության կենտրոնների տեսանկյունից:²¹ Այսպես, եթե զբոսաշրջային ծառայություն մատուցող կազմակերպությունում բարձր մակարդակի զբոսավարների պակասի հետևանքով առկա է ծառայությունների որակի խախտման հավանականություն և գործարարության եկամտների նվազում, ապա պետք է արձանագրել ակնառու ռիսկերի գոյությունը: Իսկ եթե երկրի հարկային քաղաքականությամբ հանվեն զբոսաշրջային բիզնեսի տրվող արտոնությունները, ապա դրա իրագործման հավանականությունը կներկայացվի դժվար չափելի, իսկ երևույթը՝ դժվար բացահայտելի և անկանխատեսելի:

Այս առումով, մասնագիտական գրականությունում առաջարկվում է նաև ռիսկերը դասակարգել ըստ օբյեկտիվորեն և սուբյեկտիվորեն ձևավորվող խմբերի:²² Բնականաբար, նման կտրվածքով դասակարգումը

²¹ Шапкин А. С. Теория риска и моделирование рисков ситуаций : //,учебник / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. М. : Дашков и К°, 2007. стр. 35-36

²² Панягина А.Е. Подходы к пониманию и классификации рисков // Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы. 2012. №6. С. 6-16.

Ն ու յ ն պ Ե ս ս Ե ր տ ո թ ր Ե ն ա ռ ն չ վ ու մ Է ռ ի ս կ Ե ր ի
կ առ ա վ ա ր մ ա ն գ ծ ո վ պ ա տ ա ս խ ա ն ա տ վ ու թ յ ա ն ա ս տ ի ճ ա ն ի
հ Ե տ, Ե ր ք ա ռ ն տր ա յ ի ն կ ա զ մ ա կ Ե ր պ ու թ յ ու ն ն Ե ր ու մ
ռ ի ս կ Ե ր ի կ առ ա վ ա ր ի չ ն Ե ր ը ո չ ք ո լ ո թ դ Ե պ ք Ե ր ու մ Ե ն
պ ա տ ա ս խ ա ն ա տ վ ու թ յ ու ն կ ր ու մ ա մ ք ա ր Ե ն պ ա ս տ
հ ա վ ա ն ա կ ա ն տ ն տ Ե ս ա վ ա ր մ ա ն ա ր դ յ ու ն ք ն Ե ր ի
փ ա ս տ ա գ ի ձ և ա վ ո թ ու մ ն Ե ր ի գ ծ ո վ: Ա յ ս պ Ե ս, Ե թ Ե
մ ա կ թ ո տ ն տ Ե ս ա կ ա ն հ ա վ ա ս ա ր ա կ շ ռ ու թ յ ա ն
հ ա վ ա ն ա կ ա ն խ ա խ տ մ ա ն հ Ե տ ն ա ն ք ո վ կ ա թ ո ղ Ե ն
ձ և ա վ ո թ վ Ե լ գ ն ա ճ ա յ ի ն ռ ի ս կ Ե ր, ա պ ա դ թ ա ն ց
ք ա ց ա հ ա յ տ մ ա ն և կ առ ա վ ա ր մ ա ն գ ծ ո վ ա ռ ն տր ա յ ի ն
կ ա զ մ ա կ Ե ր պ ու թ յ ու ն ն Ե ր ու մ գ ո թ ծ ո ղ ռ ի ս կ Ե ր ի
կ առ ա վ ա ր մ ա ն օ ղ ա կ ն Ե ր ը չ պ Ե տ ք Է

լիարժեք պատասխանատվություն կրեն, կապված
անբարենպաստ միջավայրի ձևավորման օբյեկտիվ
գործոններին հետ:

Կառավարելիության տեսանկյունից,
ֆինանսական ռիսկերի դասակարգմանը մեկ այլ
մոտեցում է ցուցաբերվում, երբ դրանք
ներկայացվում են հետևյալ խմբերով.

- ընդունվող (արդարացելի) ռիսկեր,
- կանխարգելվող ռիսկեր,
- կրճատվող ռիսկեր,
- խուսանավելի (չարդարացվող) ռիսկեր:

Ընդորոշվում, արդարացվող ռիսկերի պարագայում
առևտրային կազմակերպություններում
ակտիվանում են ապահովագրական գործարքները,
նախօրոք ստեղծվում են ռեզերվային ֆոնդեր:
Կանխարգելվող ռիսկերի հավանական ձևավորման
դեպքում առավել արդյունավետ են գործում
սահմանափակող նորմատիվները, ինչպես
ներկայումս արվում է առևտրային բանկերում
(կապիտալի համարժեքություն, իրացվելիություն,
մեկ վարկառուի գծով ռիսկերի նորմատիվային
ռեզոլյատիվներ): Կրճատվող ռիսկերի
կառավարումը առևտրային
կազմակերպություններում իրականացվում է
հեջավորման, դիվերսիֆիկացիայի ճանապարհով:
Բնականաբար, իրենց տնտեսավարման ընթացքում
առևտրային կազմակերպությունները կարող են
արձանագրել նաև չարարացված ռիսկեր, որոնց
գծով փորձում են հավանական սպառնալիքը
շրջանցող (խուսանավող) ռազմավարական
որոշումների կայացնել կամ պարզապես հրաժարվել
դրանք առաջացնող գործարքներից:

Այս առումով հեղինակները գտնում են,
կառավարչական որոշումների կայացման և իրացման
բնույթը էականորեն տարբերվում է արդարացված և

ն չ արդարաց ված ռիսկային գործարքների պարագայում: Եթե ռիսկն առավել կառավարելի է, կառավարումը առավել ապես կանխարգելիչ բնույթ ունի: Իսկ կառավարելի ության տեսանկյունից ոչ արդարաց ված ռիսկային գործարքերը բացասական արդյունքների ձևավորման չափերի և ժամանակի առումով անորոշ ության մեծ աստիճան ունեն, ուստի դրանց գծով կառավարչական որոշումները առավել ապես իրագործվում են ոչ թե կանխարգելման, կամ հավանական վնասների կրճատման ուղղ ություններով, այլ

պարզապես հնարավորինս ռիսկայնություն քարտեզացնելու և ներդրումներ կատարելու գործարքների բացահայտումը և ներդրումներ կատարելու և նպատակով:²³

Տնտեսական գործունեության ռիսկերը մասնագիտական գրականության և ներկայացվում են նաև կառավարելի և անկառավարելի խմբերով:²⁴ Ֆինանսական ռիսկերի կառավարելիության հարցը հատկապես հստակ է դրված առևտրային բանկերում և անգամ կանոնակարգված է ՀՀ կենտրոնական բանկերի կողմից սահմանված նորմատիվներով:²⁵ Բանկերը դիմելով ակտիվների տեղաբաշխման, արդեն իսկ հայտնվում են գործարարության ռիսկային գոտում և ֆինանսական ռիսկերի կառավարելիությանը համարում են առաջնահերթություն: Մրցակցային պայմաններում ձգտելով առավելագույն շահունակություն առևտրային բանկը գույքահեռաբար խնդիր է դնում նվազագույնի հասցնել անբարենպաստ ելքային արդյունքների և կորուստների ձևավորման հավանականությունը: Եվ թվում է թե, որ հենց այս երկու նպատակները հստակորեն հակակշռում են միմյանց: Փորձը ցույց է տալիս, որ հիմնականում առևտրային բանկերի վարկային պորտֆելը ամբողջապես գտնվում է տարաբնույթ ռիսկերի ազդեցության տակ, որոնք ծագում են ֆինանսական շուկաներում տեղի ունեցող տատանումներով, իրացվելիության փոփոխություններով, տոկոսադրույքի տատանումներով և այլն:

²³ Անդրեասյան Ն. Կառավարչական որոշումների ուղղությունները բանկային ռիսկերի շրջանակում, // Հաշվային տեղեկատվական համակարգի բարելավման հիմնախնդիրները ՀՀ-ում, ՀՈՒՄԿ հիմնադրամ, միջբուհական երկրորդ գիտաժողովին յուրաքանչյուր, 2016թ. էջ 93-104

²⁴ Шульгин, А. В. Внутренний контроль и управление рисками в коммерческом банке / А. В. Шульгин // Финансы и кредит. 2001. – №17. С. 22-40

²⁵ Բանկերի գործունեության կարգավորումը, բանկային գոչ ծունեության հիմնական տնտեսական նորմատիվները (հավելված 3՝ Վարկային ռիսկի հաշվարկ), Հաստատված է ՀՀ կենտրոնական բանկի խորհրդի 2007թվականի փետրվարի 9-ի թիվ 39-Ն որոշում

Դրան զուգահեռ, պետք է նշել, որ տնտեսական իրական հատվածում ֆինանսական ռիսկերի կառավարման նորմատիվային կենտրոնացված կանոնակարգում չի գործում: Փոխարենը, կիրառվում են ֆինանսական իրավիճակը բնութագրող գործակիցներ, որոնք ախտորոշում են գործարարության ակտիվությունը, կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության պաշարը: Սակայն, դեռևս այդ գործակիցները նորմատիվային բնույթ չեն կրում և անգամ լիարժեքորեն գործածության մեջ չեն առևտրային կազմակերպություններում, ելնելով մի շարք պատճառներից:

Նախ և առաջ, ի տարբերություն ֆինանսական համակարգում գործող կազմակերպությունների, տնտեսության իրական հատվածում գործող կազմակերպությունները իրենց տնտեսավարման կենտրոնացված կանոնակարգումը չեն ստանում, ինչպես ՀՀ կենտրոնական բանկն է կիրառում առևտրային բանկերի նկատմամբ: Եվ հետևաբար, տնտեսության իրական հատվածում գործող առևտրային կազմակերպությունները, ելնելով մրցակցային պայմաններից, իրենք են սահմանում ֆինանսական նորմատիվներ, որպեսզի իրականացնեն ճյուղի մակարդակով բենչմարքինգ: Բացի այդ, մասնագիտական գրականությունում ֆինանսական գործակիցների կիրառման նշանակությունը միանշանակ մոտեցում չի ցուցաբերվում, և երբեմն մերժվում է դրանց կիրառման նպատակահարմարությունը ելնելով այն հանգամանքից, որ հրապարակվող ֆինանսական հաշվետվությունները տարբեր հաշվապահական հաշվառման քաղաքականությամբ են կազմվում, ուստի դրա հետևանքով տարբերությունների և անհամապատասխանությունների ռիսկեր են

պարունակվում է ֆինանսական գործակիցների հաշվարկներում:²⁶

Սակայն, չնայած նշված հանգամանքների, միևնույնն է, ֆինանսական գործակիցների կիրառումը կարող է լուրջ դերակատարում ունենալ առևտրային կազմակերպությունների տնտեսական գործունեության ռիսկերի արդարացվածության և պոտենցիալ սպառնալիքների գնահատման ոլորտում (տես գծապատկեր 1.2.1): Մեր կարծիքով, անկախ այն հանգամանքից, թե առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսատնտեսական գործունեության ախտորոշման նորմատիվային ցուցանիշները կենտրոնացված կարգավորման ենթարկվում թե ոչ, պետք է տեղ գտնեն ֆինանսական ռիսկերի կառավարման համակարգում, իրենց սահմանափակիչ չափանիշներով որոշակիորեն դերակատարում ունենալով ռիսկերի նվազեցման վերահսկողության գործընթացում (տես գծապատկեր 1.2.1):

Այդ ռիսկ պատճառով, կարևորում ենք առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական ռիսկերի կառավարման նորմատիվային կարգավորիչ ցուցանիշների համակարգի ներդրումը՝ ելնելով տնտեսավարման ոլորտի առանձնահատկություններ

²⁶ Финансы: учебник.- 3-е изд. / под ред. проф. В.Г. Князева, проф. В.А. Слепова. , М.: Магистр, 2010. стр. 201-202

ն եր հ ց : Մասնավորապես , այդ գործընթացի ձևավորման հիմք կարող են հանդիսանալ կազմակերպությունների մարդեն իսկ գործող իրացվելի ության , ինքնավար ության , գործարար ության ու շահույթաբեր ության գործող ֆինանսական գործակիցները , որոնց արժեքային մեծ ությունները պետք է վերամշակել և վերաիմաստավորել՝ հաշվի առնելով տնտեսական գործառույթների ռիսկայն ության աստիճանը :

Այսպես , ելնելով մեր կողմից ներկայացվող ֆինանսական ռիսկերի բնորոշումից , առևտրային կազմակերպությունների առևտրային ռիսկերի կառավարման ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման ազդակները առաջին հերթին պետք է արտացոլվեն սեփական և փոխառումի ջոցների կառուցվածքային փոփոխությունների , կապիտալի շարժիչ ակտիվների վերադասավորումների ոլորտներում , ինչպես նաև դրամական գուտ հոսքերում : Ուստի , կարևոր ենք համարում ֆինանսական ռիսկերի կառավարման գործընթացը իրականացնել արդեն իսկ իրավիճակային վերլուծ ության ժամանակ կիրառվող ավանդական գործակիցների հենքով , որոնք վերահաշվարկման ենթարկվելով՝ թիրախավորվելու են ռիսկային ոլորտների բացահայտմանը և այդ ուղղ ություններով վերահսկողական գործառույթների ու ժեղացմանը (տես գծապատկեր 1.2.1):

Այս առումով , առաջարկում ենք առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական ռիսկերը բնութագրող գործակիցների գործընթացը կազմակերպել վերանայումների սկզբունքով , կիրառելով փոխլրացումների աստիճանային հետևյալ քայլերը :

Առաջին քայլ . առևտրային կազմակերպությունները , ելնելով տնտես ության

կոնկրետ ճյուղի առանձնահատկություններին, սահմանում են ֆինանսական դրությունը ախտորոշող իրավիճակային գործակիցներ, որոնք առնչվում են կազմակերպության բնականոն և կայուն զարգացման ընթացքին: Բնականաբար, այդ գործակիցները կառուցվում են ավանդական սկզբունքով, ֆինանսական դրությունը կարգավորելով սահմանափակիչ արժեքներով:

Երկրորդ քայլ. տեսանելի ապագային միտված կազմվում են լավագույն, միջին և վատագույն բնորոշումներով սթրես սցենարներ, որոնք բացահայտում են

Ֆիւնանսական ռիսկերը ըստ ձևավորման երեք գոտիների՝ բնականոն ռիսկային, կրիտիկական ռիսկային, անթույլատրելի ռիսկային (տես ս գծապատկեր 1.2.2):

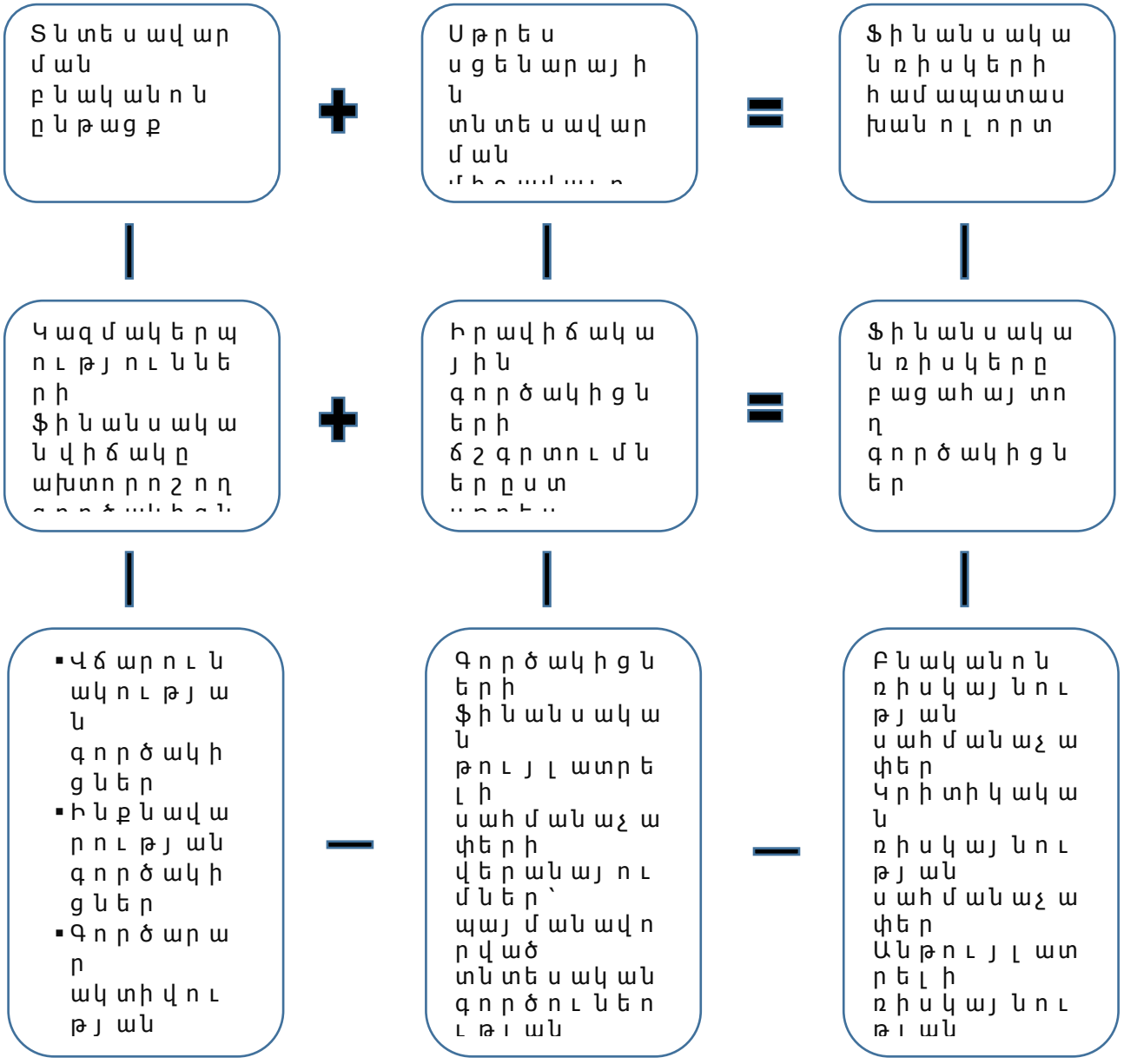
Երրորդ քայլ . Ֆիւնանսական դրուժյունը ախտորոշող գործող ավանդական գործակիցները հաջորդական վերալրացման են ենթարկվում այնպես, որ ելնելով սթրես սցենարներից, շղթայաբար ճշգրտվող ցուցանիշների կտրվածքով ձևավորեն բնականոն ռիսկային, կրիտիկական ռիսկային, անթույլատրելի ռիսկային գոտիներից եկող ազդակներ: Չնայած այն հանգամանքի, որ «սթրես սցենարային միջավայրը» բնութագրող ֆիւնանսական գործակիցը իր անվանումով մնում է անփոփոխ, այնուամենայնիվ ճշգրտվում է արժեքային մեծությունամբ, որը տարբերվում է տնտեսավարման բնականոն ընթացքի պարագայում նախօրոք սահմանված արժեքից:

Ընդ որում, ավանդական գործակիցների վերալրացումներով ֆիւնանսական ռիսկերի բացահայտման գործակիցների կառուցման տրամաբանությունը նույնպես իրականացվում է սահմանափակման մոտեցումներով: Այսինքն, որքան բարձրանում է ռիսկայնությունը, այնքան շղթայաբար խստացվում են սահմանափակող չափանիշները, հավելվելով ճշգրտված նախորդ ցուցանիշին (տես ս գծապատկեր 1.2.2):

Այսպիսով, ֆիւնանսական ռիսկերի ախտորոշման գործակիցներին ձևավորման առաջարկվող մեխանիզմը առևտրային կազմակերպություններում հնարավորություն կտալու ծելումի շարք խնդիրներ:

Առաջին, հաշվարկման պարզությունը և վերանայված արժեքներով ավանդական գործակիցներին կիրառումը ֆիւնանսական ռիսկերի

կառավարման համակարգում ոչ միայն առավել հեշտ կիրառելի է, այլև նպատակահարմար՝ համեմատության տեսանկյունից: Ընդ որում, ռիսկային սպառնալիքների ձևավորման դինամիկայի համեմատումները կարող են արվել հորիզոնական և ուղղահայաց կտրվածքով, հաշվի առնելով ինչպես վերլուծվող տարիները, այնպես էլ գործարարության տարբեր ոլորտները:

Գ ծ ա պ ա տ կ ե թ 1.2.2 Ֆ ի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ ե թ ի ա խ տ ո թ ո շ մ ա ն
գ ո թ ծ ա կ ի ց ն ե թ ի կ ա ռ ու ց մ ա ն առ ա ջ ար կ վ ո ղ
մ ե խ ա ն ի գ մ ը ²⁷

Երկրորդ, ֆինանսական ռիսկերի ախտորոշման գործակիցների ձևավորման առաջարկվող մեխանիզմը հիմնվում է տեսանելի ապագայում հնարավոր սցենարային զարգացումների վրա, որը համահունչ է ռիսկերից ակնկալվող հավանական իրադարձություններից բխող տարբեր աստիճանների անբարենպաստ հետևանքների և կորուստների տրամաբանությունը:

²⁷ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

Երրորդ, առևտրային կազմակերպություններում ֆինանսական ռիսկերի գործակիցների կառուցման առաջարկվող մեխանիզմը փոխկապակցում է ոչ միայն հնարավոր բացասական սցենարային արդյունքները, այլև կառավարման համակարգում թույլ է տալիս ժամանակին բացահայտելու և վերլուծելու միմյանց վրա շղթայաբար ազդող ռիսկային գործոնները, որը կարևորվում է ռիսկերի գսպման համապարփակ կառավարչական որոշումների կայացման ժամանակ:

Այս առումով, կարևորվում են ֆինանսական ռիսկերի հաշվառման և վերլուծության գործառնությունները կառավարման համակարգում, որոնց մեթոդաբանականությունը առաջարկում ենք մշակել ռիսկերի ախտորոշման գործակիցների վերոնշյալ մեխանիզմի վրա:

1.3 Ֆինանսական ռիսկերի հաշվառման և վերլուծության գործառնությունները կազմակերպությունների կառավարման համակարգում

Հաշվապահական հաշվառման ուսումնասիրման առարկան ավանդաբար հանդիսացել են կազմակերպությունների ակտիվները, կապիտալը, պարտավորությունները, ֆինանսական արդյունքները, իսկ ֆինանսական ռիսկերը և դրանց փաստացի կամ ակնկալվող տնտեսական արդյունքները չեն ընդգրկվել հաշվառման գործընթացների շրջանակներում մի շարք պատճառներով: Նախ, ռիսկերի կառավարման գործընթացը համեմատաբար նոր է և ընդամենը երկու տասնյակ տարիների պատմություն ունի: Ուստի

Երբևէ անհրաժեշտություն չի առաջացել դրանք արձանագրելու, հաշվառելու, և նամանավանդ՝ հաշվետվական տեղեկատվություններ կայացնելու: Բացի այդ, դեռևս տեսություն մեջ և գործնականում դժվարություններ և տարակարծություններ են առաջանում ֆինանսական ռիսկերի ճանաչման, արժևորման և չափման հարցերում:

Համաձայն «Հաշվապահական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենքի, «Հաշվապահական հաշվառումը կազմակերպության ակտիվների, սեփական կապիտալի, պարտավորությունների վիճակի ու շարժի վերաբերյալ, դրամական

արտահայտու թյամբ, տեղեկատվու թյան հավաքման, գրանցման և ընդհանրացման համակարգ է՝ տնտեսական գործառնու թյու ն ն երի համընդհանուր և անընդհատ փաստաթղթային հաշվառման միջոցով»²⁸ Բնականաբար, էթե ֆինանսական ռիսկերի հաշվառման անհրաժեշտու թյան գծով օրենսդրական պահանջ չի ներկայացնում, ուստի այն առևտրային կազմակերպու թյու ն ն երում իրականացման պարտադիր պահանջ չունի և չի գտնում լայնամասշտաբ կիրառելի ու թյու ն ն :

Սակայն, նաև պետք է ընդգծել, որ ֆինանսական ռիսկերի հաշվառման բացակայու թյու ն ն ը առևտրային կազմակերպու թյու ն ն երում միայն դրանով չի պայմանավորվում: Համաձայն օրենսդրական պահանջի, հաշվառման առարկան պետք է չափելի լինի դրամային արտահայտու թյամբ, մինչդեռ մասնագիտական գրականու թյան մեջ չի ձևավորված ընդհանուր կարծիք, թե ինչպիսի չափման միավորներով են ներկայացվել ու ֆինանսական ռիսկերը²⁹:

Բացի այդ, հաշվապահական հաշվառումը կարգավորող օրենսդրական դաշտը նաև պահանջում է համակարգված փաստաթղթային առևտրային կազմակերպում, որը նույնպես հիմնախնդիր է հանդիսանում առևտրային կազմակերպու թյու ն ն երում: Եթե առևտրային բանկերում ռիսկ մենեջմենթի գծով կազմվում են կանոնակարգային փաստաթղթեր և դրան հետևում են ռիսկերի գնահատման փաստաթղթավորված դիտարկումներ և հաշվետվու թյու ն ն եր, բնավ չի նշանակում, որ ռիսկերի արձանագրման, կանխարգելիչ գործողու թյու ն ն երի

²⁸ «Հաշվապահական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենք, // Եր., 2011թ. հոդվ., 5

²⁹ Тепман А.Н. Риски в экономике: Учеб. пособие для вузов/ Под ред. проф. В.А.Швандара. – М.: ЮНИТИ-// ДАНА, 2002, стр. 58-59

գնահատումների գծով ներկայացվում են համակարգված տեղեկատվական հոսքեր, որոնք անընդհատությամբ և փոխկապակցվածությամբ սկզբունքներով են կազմվում, ինչպես որ դարվում է հաշվապահական հաշվառման համակարգում:

Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ \$ինանսական ռիսկերի արժևորված տնտեսական արդյունքների համընդհանուր և անընդհատ փաստաթղթային հաշվառումը ընդհանրապես չի իրագործվում ոչ միայն բանկային, այլև տնտեսության իրական հատվածում գործող առևտրային կազմակերպություններում, քանի որ այստեղ ռիսկ մենեջմենթը հիմնականում սաղմնային վիճակում է և հետևաբար տեղեկատվություն

ն երկայացումը ռիսկերի գծով կառավարչական
 որոշումների կայացման համար՝ այդքան էլ
 պահանջված չէ:³⁰ Փոխարենը կազմվում են
 ֆինանսական հաշվետվություններ, որոնց նպատակը
 կազմակերպության ֆինանսական վիճակի և
 ֆինանսական արդյունքների համակարգված
 ներկայացումն է, որն օգտակար է օգտագործողների
 լայն շրջանակի կողմից տնտեսական որոշումներ
 կայացնելու համար: Ֆինանսական
 հաշվետվությունները նաև ցուցադրում են
 կազմակերպության ղեկավարության կողմից իրենց
 վստահված ռեսուրսների կառավարման
 արդյունքները:³¹

Հետևաբար, առևտրային
 կազմակերպությունների կողմից կազմվող
 ֆինանսական հաշվետվությունները կարող են
 տեղեկատվական հիմք հանդիսանալ ռիսկերի
 ճանաչման և գնահատման գործում, նամանավանդ, երբ
 միջազգային ստանդարտներով ամրագրվում է, որ
 կազմակերպությունները ֆինանսական
 հաշվետվություններից դուրս կարող են
 ներկայացնել ղեկավարության կողմից
 իրականացվող ֆինանսական ուսումնասիրություններ,
 որը նկարագրում է բացատրում է կազմակերպության
 ֆինանսական արդյունքների և ֆինանսական վիճակի
 հիմնական հատկանիշները: Տրամադրվող նման
 տեղեկատվությունը կարող է ներառել ֆինանսական
 արդյունքները որոշող հիմնական գործոնները և
 ազդեցությունները, ներառյալ բիզնես միջավայրի
 փոփոխությունները և մենեջմենթի արձագանքը այդ
 փոփոխությունների նախնական արդյունքներին:³²

³⁰ Grigoryan L.H., *Mythological Basis of the Management organization with innovation Risks on the Enterprise*, //Economists, International Scientific Analytical Journal, 11-12, Tbilisi, 20121, pp. 93-97

³¹ Հաշվապահական հաշվառման ստանդարտ 1, «Ֆինանսական հաշվետվություններ կայացում», //Երևան, 2011. կետ 9

³² Նույն տեղը, կետ 13

Որպես կանոն, առևտրային կազմակերպությունները ռիսկերը արժևորում են իրենց գործարար ծրագրերում, նշելով ռիսկերի վրա ազդող գործոնները, կատարելով հաշվարկներ դրանց ներազդեցության չափի գծով, գումարային տեսքով ներկայացնելով ռիսկերից ակնկալվող հավանական կորուստները, սակայն դրան գուգահեռ, գործարար ծրագրերում չեն նշվում թե ինչպես պետք է արձանագրվի, ամփոփվի և հաշվետվական տեսք ստանա ռիսկերի գործոնային ազդեցությունը տնտեսական գործունեության հետևանքներով:

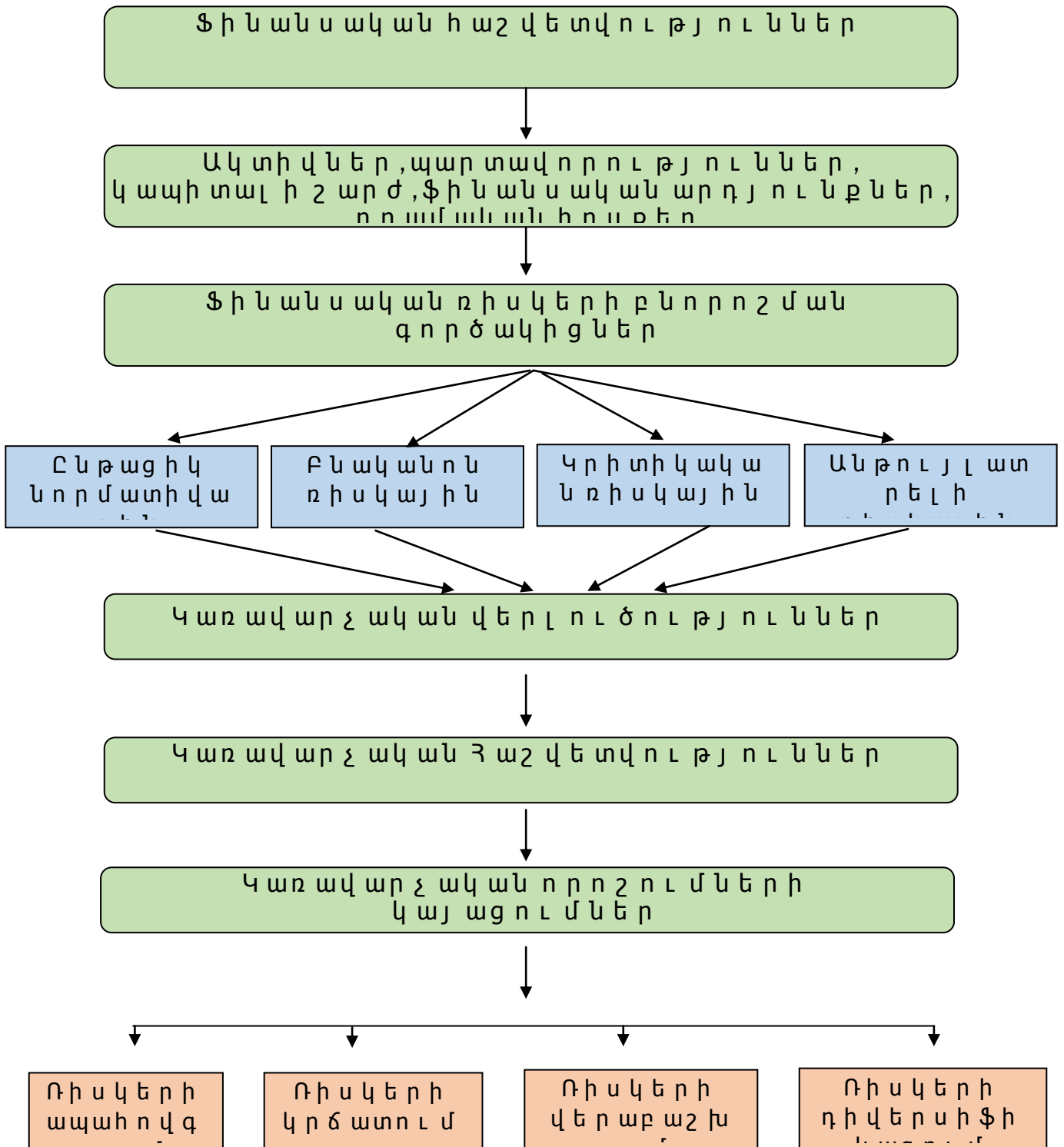
Սակայն պետք է ընդգծել, որ ռիսկերի չափման նույն արժևորմանը անդրադարձ չի կատարվում “Հաշվապահական հաշվառման մասին” ՀՀ օրենքում, որտեղ հաշվառման կարգավորման բաժնում որպես նույն մասնաբաժնի օբյեկտ չի համարում ռիսկերի գծով հաշվետվություններով կազմումը³³

Այս առումով, առևտրային կազմակերպությունների կողմից հաշվապահական հաշվառման միջազգային ստանդարտներով կազմվող \$ինանսական հաշվետվությունները կարող են օգտագործվել ռիսկ մենեջմենթի շրջանակներում որպես տեղեկատվական աղբյուրներ և կառավարչական որոշումների կայացման հիմքեր (տես գծապատկեր 1.3.1):

Կարևորվում է նաև \$ինանսական ռիսկերի տեղեկատվության տրամադրման անընդհատության ապահովումը: Անընդհատության սկզբունքի կիրառումը ենթադրում է ոչ թե հաշվապահական հաշվառման տեղեկատվության անխափան (անընդհատ) ներկայացում որոշումներ կայացնողներին, այլ համոզումն է առկայություն, որ տեսանելի ապագայում առևտրային կազմակերպությունը պահպանելու է իր անխափան գործունեությունը և

³³Հաշվապահական հաշվառման մասին ՀՀ օրենք, հոդված 4, Եր., 2011 59

կտրուկ չի նվազեցնել ու տնտեսավարման ընթացքը: Այս հանգամանքը չափազանց կարևորվում է \$ինանսական ռիսկերի հաշվառման պարագայում, քանի որ ռիսկերը միտված են տեսանելի ապագայում կազմակերպության տնտեսական գործունեության անբարենպաստ արդյունքների հավանական ձևավորմանը:

Գ ծ ապատկ եր 1.3.1 Ֆի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ եր ի
հ ա շ վ ապահ ա կ ա ն հ ա շ վ առ մ ա ն տեղ ե կ ա տվ ա կ ա ն
հ ո ս ք եր ի կ իր առ մ ա ն առ ա ջ ար կ վ ող մ ե խ ա ն ի գ մ ը
առ ն տր այ ի ն կ ազ մ ա կ եր պ ու թ յ ու ն ն եր ու մ ³⁴

Այ ս պ ե ս , հ ա մ ա ճ ա յ ն հ ա շ վ ապահ ա կ ա ն հ ա շ վ առ մ ա ն
մ ի ջ ազ գ ա յ ի ն ս տա ն դ ար տ ն եր ի , կ ազ մ ա կ եր պ ու թ յ ա ն
գ ո թ ծ ու ն ե ու թ յ ա ն ան ը դ հ ա տ ու թ յ ա ն ե ն թ ա դ ի ու թ յ ա ն
հ ի մ ն ա վ ո Ր մ ա ն հ ա մ ար ան հ ր ա ժ ե շ տ ու թ յ ու ն է
առ ա ջ ա ն ու մ հ ա շ վ ի առ ն ե լ տե ս ա ն ե լ ի ապ ա գ ա յ ի ն
վ եր ա ք եր ող հ ա ս ա ն ե լ ի ա մ ք ող ջ տեղ ե կ ա տվ ու թ յ ու ն ը ,
ո Ր ն ը ն դ գ Ր կ ու մ է հ ա շ վ ե տ ու ժ ա մ ա ն ա կ ա շ Ր ջ ա ն ի ց
հ ե տ ո , ո չ պ ա կ ա ս , ք ա ն տա ս ն եր կ ու ա մ ի ս : Ն ա խ ք ա ն
ան ը ն դ հ ա տ ու թ յ ա ն հ ի մ ու ն ք ը տեղ ի ն հ ա մ ար ե լ ը ,
ս տա ն դ ար տ ն առ ա ջ ար կ ու մ է դ ի տ ար կ ե լ գ ո թ ծ ո ն ն եր ի
լ ա յ ն շ Ր ջ ա ն ա կ , ո Ր ո ն ք առ ն չ վ ու մ ե ն
կ ազ մ ա կ եր պ ու թ յ ա ն ը ն թ ա ց ի կ և ա կ ն կ ա լ վ ող շ ա հ ու թ ա -
ք եր ու թ յ ա ն , պ ար տ ա վ ո Ր ու թ յ ու ն ն եր ի փ ո խ -
հ ա տ ու ց մ ա ն կ ար ող ու թ յ ու ն ն եր ի և ա յ լ ը ն տր ա ն -
ք ա յ ի ն պ ո տ ե ն ց ի ա լ Ֆ ի ն ա ն ս ա վ ո Ր մ ա ն աղ ք յ ու Ր ն եր ի
հ ե տ :³⁵

Չ ե տ ն ա ք ար , ան ը ն դ հ ա տ ու թ յ ա ն ս կ գ Ր ու ն ք ո վ
կ ազ մ վ ա ժ Ֆ ի ն ա ս ա կ ա ն հ ա շ վ ե տ վ ու թ յ ու ն ն եր ի
տեղ ե կ ա տվ ու թ յ ու ն ը օ գ տ ա կ ար է հ ա մ ար վ ու մ
ռ ի ս կ եր ի գ ծ ո վ կ առ ա վ ար չ ա կ ա ն ո Ր ո շ ու մ ն եր
կ ա յ ա ց ն ե լ ի ս , ք ա ն ի ո Ր ն մ ա ն տեղ ե կ ա տվ ու թ յ ու ն ը
ն եր կ ա յ ա ց ն ե լ ո վ հ ա շ վ ե տ ու ժ ա մ ա ն ա կ ա շ Ր ջ ա ն ի
տ ն տե ս ա կ ա ն գ ո թ ծ ու ն ե ու թ յ ա ն ար դ յ ու ն ք ն եր ը ,
հ ա շ վ ի առ ն ու մ ն ա ն տե ս ա ն ե լ ի ապ ա գ ա յ ու մ
տ ն տե ս ա վ ար մ ա ն ը ն թ ա ց ք ը :

³⁴ Կ ազ մ վ ե լ է ա տ ե ն ա խ ո ս ի կ ող մ ի ց ` տե ս ա կ ա ն
հ ե տ ա գ ո տ ու թ յ ու ն ն եր ի հ ի մ ա ն վ Ր ա :
³⁵ Հ ա շ վ ապահ ա կ ա ն հ ա շ վ առ մ ա ն ս տա ն դ ար տ 1, “Ֆ ի ն ա ն ս ա կ ա ն
հ ա շ վ ե տ վ ու թ յ ու ն ն եր ի ն եր կ ա յ ա ց ու մ ”, // Եր ն ա ն , 2011. կ ե տ 26

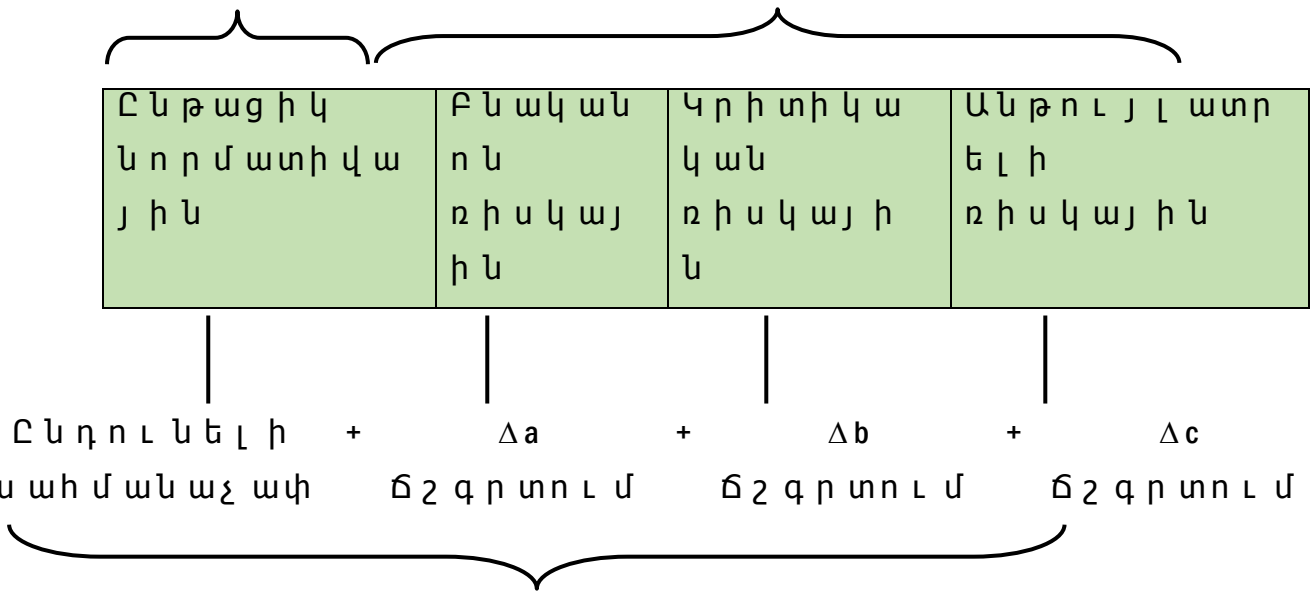
Առևտրային կազմակերպություններում
 \$ինանսական ռիսկերի կառավարչական
 վերլուծության նպատակով առաջարկվում է
 իրավիճակային գործակիցների համախումբ
 (գծապատկեր 1.3.1), որը հաշվարկվում է ավանդական`
 սահմանափակող գործակիցների ընդունելի
 սահմանային մեծությունների վերանայմամբ:
 Այսպես` տեսանելի ապագայի համար, տեսավարման
 բնականոն ռիսկային գոտու վերլուծության
 պարագայում, առևտրային
 կազմակերպություններում ավանդաբար
 կիրառվող` \$ինանսական վիճակը բնորոշող
 (իրացվելիության, գործարար ակտիվության,
 շահույթաբերություն, կապիտալի ինքնաբավության)
 գործակիցների սահմանաչափերը վերանայվում են Δa ,
 իսկ հավանական կրիտիկական ռիսկային միջավայրի
 սցենարի դեպքում` Δb մեծություններով: Ինչ
 վերաբերում է անթույլատրելի ռիսկային
 սցենարներին, ապա այս դեպքում \$ինանսական
 ռիսկերի գնահատման գործակիցները և սմեկանգամ
 ճշգրտվում են ըստ Δc մեծությունների` հանդես
 գալով հավելյալ բաղադրիչներով (տես գծապատկեր
 1.3.2):

Առևտրային կազմակերպություններում սահմանային մեծությունների վերանայմամբ ֆինանսական ռիսկերի գնահատման գործակիցների կիրառումը հնարավորություն է տալիս կատարելու համեմատական վերլուծություններ և սթրես-սցենարային գնահատումներ՝ ըստ ռիսկ մեներջմենթի, ինչը չափազանց կարևոր է ռիսկերի կրճատման, հավանական անբարենպաստ հետևանքների բազմազանեցման (դիվերսիֆիկացման), սպասվող կորուստներին և ապահովագրման ուղղություններով կառավարչական որոշումներ կայացնելիս (տես գծապատկեր 1.3.1):

Ընթացիկ նորմատիվային ընդունելի

$$\text{սահմանային փչացում} = \Delta a + \Delta b + \Delta c$$

Ռիսկային ն Գոտի

Սահմանային մեծությունների վերանայումներ

Գծապատկեր 1.3.2 Սահմանային մեծությունների վերանայմամբ ֆինանսական ռիսկերի գնահատման գործակիցների ձևավորման ընթացքը³⁶

³⁶ Կազմվել է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

Յամակարծիք ենք այն հեղինակների հետ, որոնք
առաջարկում ենք \$ի նախասկան ռիսկերի գծով
կառավարչական որոշումներն իրականացնել
փոփոխել տարբերակով, հաշվի առնելով
հիմնախնդրի «ախտորոշում - իրավիճակի
վերլուծություն - սցենարային գնահատումներ -
որոշումներից բխող վերջնարդյունքներ

շխթան»:³⁷ Ընդ որում, այդ գործընթացը առաջարկվում է ներկայացնել հաջորդական քայլերով.

- իրավիճակի վերաբերյալ տեղեկատվության ապահովում,

- հիմնախնդրի ախտորոշում,

- ռիսկային սահմանափակումների ձևակերպում,

- իրավիճակային վերլուծություն,

- սցենարային գնահատումներ,

- կարգավորիչ սահմանափակող ֆինանսական գործակիցների կիրառում,

- կառավարչական որոշումների ցեխողարդյունքների մոնիտորինգ:

Սցենարային գնահատումների ժամանակ օգտագործվում են սթրես-թեստերը, որոնք կարող են լինել պարզ՝ զգայնություն վերլուծություն՝ կախված կոնկրետ ռիսկի գործոնի փոփոխությունից և առավել բարդ, որոնք հաշվի են առնում տարբեր ռիսկային գործոնների, այդ թվում՝ համակարգային, փոխազդեցության արդյունքները: Եթե որոշակի ռիսկի գծով սթրես-թեստավորման գործընթացում դիտարկվող իրավիճակը կարող է ազդեցություն ունենալ կազմակերպության գործունեությանն առնչվող այլ ռիսկերի վրա, ապա պետք է գնահատվեն ինչպես յուրաքանչյուր ռիսկի գծով ազդեցություններն առանձին-առանձին, այնպես էլ համընդհանուր ազդեցությունը:

Սթրես-թեստերի համար օգտագործվող սցենարները ապագային միտված են, երբեմն ծայրահեղ են, բայց հավանական և թույլ են տալիս գնահատել կազմակերպության զգայնությունը շոկային իրավիճակների նկատմամբ: Սթրես-թեստերի

³⁷Դավոյան Ս., Կոլրոդինյան Ռ., Վարկային պորտֆելի ռիսկի գնահատման մեթոդաբանական հիմնահարցերը, Ազգային տնտեսության մրցունակության բարձրացման հիմնախնդիրները, ՅՊՏԳ հիտաժողով, 2013թ. էջ 254

հիմքում ընկած հիմնական ենթադրությունները,
հիմնական սցենարները, սթրես-թեստերի
ազդեցության գնահատման համար օգտագործվող
հիմնական դատողությունները, ինչպես նաև
երևույթների տեղի ունենալու
հավանականությունը

գնահատելու մեթոդաբանությունը պետք է փաստաթղթավորվեն և շրջանառվեն գործընթացի համար պատասխանատու անձանց միջև:³⁸

Մեր կողմից առաջարկվում է ռիսկերի չափման և որակական արժևորման համար կիրառել ոչ թե պայմանականորեն որոշված բալեր, այլ \$ինանսական գործակիցներ, որոնք վերահաշվարկվում են արդեն իսկ ավանդականորեն կիրառվող \$ինանսական դրույան ցուցիչների հիման վրա և ունեն գնահատման հստակ տեղեկատվական աղբյուրներ, ինչպիսիք են կազմակերպություններում միջազգային չափանիշներով կազմվող հաշվապահական հաշվետվությունները:

Այսպիսով, \$ինանսական ռիսկերի հաշվառումն և վերլուծությունը առևտրային կազմակերպություններին կառավարման համակարգում պետք է իրականացնեն մի շարք կարևորագույն գործառնություններ.

Առաջին, հաշվապահական հաշվառումը իր առջև խնդիր պետք է դնի մշակելու \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման հաշվետվական համակարգ, որը տեղեկատվական աղբյուր է հանդիսանալու ռիսկերի կառավարման համար: Այս առումով, անընդհատություն սկզբունքով անհրաժեշտություն է ծագում կազմակերպելու \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքների տնտեսական չափում և փաստաթղթային արձանագրում, որոնք արդյունավետ գործիքներ են հանդիսանում ռիսկային տնտեսական հետևանքների մոնիտորինգի համար:

Երկրորդ, արդիական է համարվում ավանդական հաշվառման փաստաթղթաշրջանառությանը գույքահեն, կազմակերպել նաև \$ինանսական ռիսկերի ձևավորումը արտացոլող

³⁸ Բանկերի ներքին սկզբունքային իրականացման նվազագույն պայմանները, // ՅՆԱԿԻ Կենտրոնական բանկի խորհուրդ, 2013, 16 ապրիլ, կանոնակարգ 4, կետ 77

փաստաթղթաշրջանառություն, որը կարևորվում է չմիայն առևտրային կազմակերպությունների հաշվետվողականություն, գործընթացի, այլև վերահսկողական գործառնությունների կազմակերպման համար: Անընդհատություն սկզբունքով ֆինանսական ռիսկերի փաստաթղթավորման համակարգի ձևավորումը, մեր կարծիքով թույլ կտա կազմակերպությունների մենեջմենթին օպերատիվ արձագանքելու չարդարացված ռիսկային գործարքներին և ժամանակին կանխարգելելու հավանական վնասները:

Երրորդ, ռիսկերի ձևավորման տեղեկատվության վերլուծությունը իր առջև խնդիր է դնելու հետևողականորեն մեկնաբանելու բացահայտված ռիսկային հետևանքների շրջանակը, այդ նպատակով օգտագործելով առանձնահատուկ չափանիշներ և ցուցանիշներ: Ընդ որում, \$ի նանսական ռիսկերի ձևավորման ցուցանիշների հաշվարկը նպատակահարմար է իրականացնել գործող ավանդական \$ի նանսական վերանայված գործակիցներով, որոնք նույնպես սահմանային չափիչներով են հանդես գալու: \$ի նանսական ռիսկերի ձևավորման ցուցիչները նպատակահարմար է կիրառել առևտրային կազմակերպությունների տնտեսական գործունեության սթրես ցենարային միջավայրում, բացահայտելու համար, թե տեսանելի ապագայում կազմակերպության տնտեսվարման գործընթացը ռիսկային ինչպիսի միջավայրում կհայտնվի:

Չորրորդ, \$ի նանսական ռիսկերի հաշվապահական հաշվառման տեղեկատվական հոսքերի կիրառման առաջարկվող մեխանիզմը առևտրային կազմակերպություններում պետք է փոխկապակցի \$ի նանսական և կառավարչական հաշվառման համակարգերը այնպես, որ դրանք ներկայացվեն որոշումների կայացման տեղեկատվական ապահովման միասնական ձևաչափով: Ընդ որում, տեղեկատվական հոսքերի այդ ձևաչափը պետք է հստակ ներկայացվի “\$ի նանսական հաշվետվություններ- ռիսկերի ձևավորման կառավարչական հաշվետվություններ - ռիսկերի գծով որոշումների կայացման հաշվետվություններ” շղթայով, որը պահանջում է առևտրային կազմակերպություններում \$ի նանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման համակարգային ներդրման հիմնախդիրների լուծումներ:

**Գ Լ Ո Ի Խ Ո Ւ Ֆ ի ն ան ս ակ ան ո ի ս կ ե ր ի
կ առ ավ ար չ ակ ան հ աշ վ առ մ ան ն ե ր դ ր մ ան
հ ի մ ն ախն դ ի ր ն ե ր ը առ և տր այ ի ն
կ ազ մ ակ ե ր պ ո ւ թ յ ո ւ ն ն ե ր ո ւ մ**

**2.1 Ֆ ի ն ան ս ակ ան ո ի ս կ ե ր ի ճ ան ա չ մ ան և չ ա փ մ ան
հ ի մ ն ախն դ ի ր ն ե ր ը , կ առ ավ ար չ ակ ան հ աշ վ առ մ ան
հ ա մ ակ ար գ ո ւ մ**

Կ առ ավ ար չ ակ ան հ աշ վ առ ո ւ մ ը ի ս կ զ ք ան ե ի ն չ պ ե ս
տ ե ս ո ւ թ ան մ ե ջ , ա յ ն պ ե ս է լ գ ո Ր ծ ն ակ ան ո ւ մ
ը ն կ ալ վ ե ց ո Ր պ ե ս ծ ախս այ ի ն հ ո ս ք ե Ր ի
մ շ տ ա դ ի տ ար կ մ ան , թ ո ղ ար կ վ ո ղ ար տ ա դ Ր ան ք ի կ ա մ
ծ առ այ ո ւ թ յ ո ւ ն ն ե Ր ի մ ա տ ո ւ ց մ ան ի ն ք ն ար ժ ե ք ի
կ ալ կ ո ւ լ յ ա ց ի ա յ ի գ ո Ր ծ ի ք : Ե վ պ ա տ ա հ ակ ան չ է , ո Ր
հ ան Ր ա պ ե տ ո ւ թ յ ո ւ ն ո ւ մ գ ո Ր ծ ո ղ կ ազ մ ակ ե Ր պ ո ւ -
թ յ ո ւ ն ն ե Ր ի հ աշ վ ա պ ա հ ակ ան հ աշ վ առ մ ան հ աշ վ ա յ ի ն
պ լ ան ո ւ մ “Կ առ ավ ար չ ակ ան հ աշ ի վ ն ե Ր” 8-ր դ դ ա ս ը
ամ ք ո ղ ջ ո վ ի ն ն ե Ր առ ո ւ մ է ծ ախս ո ւ մ ն ե Ր ը հ աշ վ առ ո ղ
հ աշ ի վ ն ե Ր :³⁹ Ս ակ այ ն , կ առ ավ ար չ ակ ան հ աշ վ առ մ ան
կ ո ղ մ ի ց տ ե ղ ե կ ա տ վ ո ւ թ յ ան ն ե Ր կ ա յ ա ց մ ան պ ա հ ան ջ ը
ո Ր ո շ ո ւ մ ն ե Ր ի կ ա յ ա ց մ ան տ ե ս ան կ յ ո ւ ն ի ց շ ա տ ա վ ե լ ի
ը ն դ ար ծ ակ է , և ա յ դ ի ս կ պ ա տ ճ առ ո վ տ ա ս ն ա մ յ ակ ն ե Ր
շ ար ո ւ ն ակ այ ն գ ար գ ան ալ ո վ , ծ ախս ո ւ մ ն ե Ր ի ց ք ա ց ի

³⁹ Հ աշ վ ա պ ա հ ակ ան հ աշ վ առ մ ան հ աշ ի վ ն ե Ր ի հ աշ վ ա յ ի ն պ լ ան ,//Հ Հ
Ֆ ի ն ան ս ն ե Ր ի ն ախար ար ո ւ թ յ ո ւ ն , Ե Ր , 2012թ ., է ջ 7-8

տեղեկատվական այլ հոսքեր է ներկայացնում մենեջմենթին:

Ներկայումս, կառավարչական հաշվառման զարգացումը հաշվի է առնում գործարարության կազմակերպման առանձնահատկությունները, և հատկապես մրցակցային ռազմավարությունը արդիական պահանջներ է դնում հաշվառման տեղեկատվության ձևավորման նկատմամբ, այն ռետրոսպեկտիվ ոլորտից տեղափոխելով տեսանելի ապագային ուղղված ռազմավարական որոշումներին ոլորտ:⁴⁰

Ի տարբերություն կառավարչական ավանդական հաշվառման, որի ուսումնասիրման օբյեկտը շատ ավելի ընդգրկուն է, ներառելով տնտեսավարման ամբողջ համակարգը (դրամական և ծախսային հոսքեր, գործարար ակտիվություն, ներդրումներ արդյունավետության գնահատում), ռազմավարական հաշվառման շրջանակը կարող է նաև ներկայացնել «հասցեագրված» է ռազմավարական հանգուցային այն

⁴⁰ Юрасова, И. О. Стратегический управленческий учет / И. О. Юрасова // Бухгалтерский учет, 2006. №24, стр. 20-26

նշանակետերին, որոնք ապահովում են կազմակերպության տնտեսական գործունեության առաքելությունը, ունեն հեռահար թիրախային նպատակներ:

Հատկանշական է, որ գործարարության հեռահար թիրախային նպատակները ոչ թե համընդհանուր են բոլոր առևտրային կազմակերպություններին համար, այլ խիստ տարբերվում են միմյանցից, ելնելով ոչ միայն գործարարության առանձնահատկություններից, այլև մրցակցային միջավայրի պահանջներից: Այս առումով, նպակահարմար ենք համարում տեսանելի ապագայում նշմարվող ֆինանսական ռիսկերի արդյունքները չափելի դարձնել և ընդգրկել կառավարչական հաշվառման համակարգ:

Սակայն, այս դեպքում հիմնախնդիր է դառնում ֆինանսական ռիսկերի չափման մեթոդաբանության կիրառման գծով, որը տարբերկերպ է մեկնաբանվում մասնագիտական գրականությանում: Նշելով, գործարարության ֆինանսական ռիսկերի արդյունքային ցուցանիշների ընդգրկման անհրաժեշտությունը կառավարչական հաշվառման համակարգ, հեղինակները այնուամենայնիվ տարակարծություն են հայտնում դրամական չափիչների օգտագործման առումով, նշելով, որ առավել նպատակահարմար է ռիսկերը չափել և արժևորել բալային համակարգով:

Այսպես, բանկային համակարգում կառավարչական որոշումների գործընթացի վարկանիշավորման համար առաջարկվում է ֆինանսական ռիսկերի գծով արձանագրված բալային շեղումների գծով հաշվառում և վերլուծություն, որով հնարավորություն է ստեղծվում

ն եր դ ա շ ն ա կ ե ց ն ե լ ու մ ար տ ա վ ար ա կ ան և ո ա զ մ ա վ ա-
ր ա կ ան ո թ ո շ ու մ ն եր ի կ այ ա ց ու մ ը :⁴¹

Մ ա ս ն ա զ ի տ ա կ ան գ ր ա կ ան ու թ յ ու ն ու մ
Ֆ ի ն ա ն ս ա կ ան ո ի ս կ եր ի ձ և ա վ ո թ մ ան ար դ յ ու ն ք ն եր ի
տ ն տ ե ս ա կ ան չ ա փ ու մ և փ ա ս տ ա թ ղ թ ա յ ի ն ար ձ ան ա զ թ մ ան
այ լ ը ն տր ան ք ա յ ի ն մ ո տ ե ց ու մ է ց ու ց ա բ եր վ ու մ , եր բ
ռ ի ս կ այ ի ն ց ու ց ա ն ի շ ն եր ի գ ծ ո վ ս ա հ մ ան վ ա ծ
հ ա շ վ ե կ շ ո ի ց ք ա ց ա հ ա յ տ վ ա ծ շ ե ղ ու մ ն եր ը
ար ձ ան ա զ թ վ ու մ , ա մ փ ո փ վ ու մ և այ ն ու հ ե տ ն
ե ն թ ար կ վ ու մ ե ն հ ա շ վ ա ռ մ ան , ար դ յ ու ն ք ու մ
հ ա շ վ ե տ վ ա կ ան տ ե ս ք ո վ տ ե ղ ե կ ա տ վ ու թ յ ու ն
ն եր կ այ ա ց ն ե լ ո վ կ ա ռ ա վ ար չ ա կ ան ո թ ո շ ու մ ն եր ի
հ ա մ ար : Ա յ դ ն պ ա տ ա կ ո վ , ա ռ ա ջ ար կ վ ու մ է
կ ա զ մ ա կ եր պ ե լ ա ռ ան ց ք ա յ ի ն ց ու ց ա ն ի շ ն եր ի
շ ե ղ ու մ ն եր ի

⁴¹Ա ն դ թ ե ա ս յ ան Ն ., Ռ ի ս կ այ ի ն ո թ ո շ ու մ ն եր ի կ այ ա ց մ ան
մ ե թ ո դ ա բ ան ու թ յ ան հ ի մ ն ա խ ն դ ի թ ն եր ը բ ան կ եր ու մ ,//Ա կ ու ն ք ,
20162 (14) 115-121

համակարգված կառավարչական հաշվառում, որը ինտեգրված է ֆինանսական հաշվառման հետևազորում է վերջինից առանձնացված:⁴² Յարկ է ընդգծել, որ ֆինանսական գործակիցներից շեղումները նման դեպքում գնահատվում են ոչ դրամային չափիչներով, ուստի դրանց հաշվառումը չի ներդաշնակվում ավանդական ֆինանսական կառավարչական հաշվառման տեղեկատվական հոսքերի հետ:

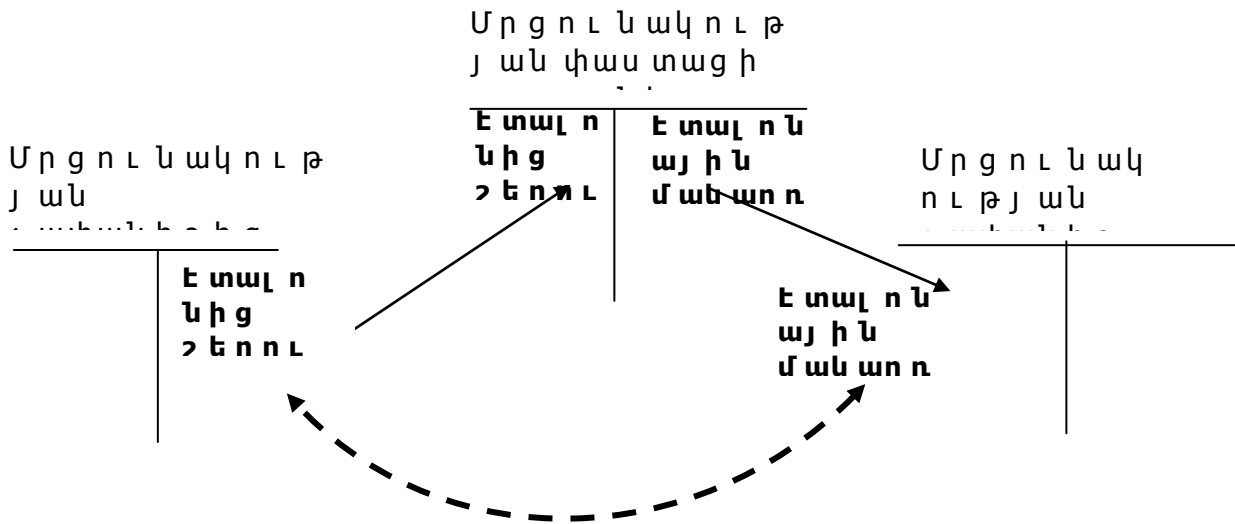
Նման մոտեցում է ցուցաբերվում նաև հեղինակների այն առաջարկներում, որ տեղտեղեկատվական հաշվային հոսքեր են ձևավորվում թիրախավորված ցուցանիշների էտալոնային մեծությունների գծով, մի կողմից խմբավորելով «էտալոնային ցուցանիշների» հարաբերական մեծությունները, մյուս կողմից դրանցից շեղումները: Այս մոտեցմամբ, կրկնակի գրանցման շնորհիվ ստացվում է շեղումների շղթայական հաշվեկշռված կապիտալ կտրվածքով.

Փաստացի ցուցանիշներ -- Թիրախավորված «էտալոնային» ցուցանիշներ -- փաստացի ցուցանիշներից շեղումներ (տես գծապատկեր 2.1.1)

Նման մոտեցման պարագայում կառավարչական հաշվառման համակարգում կիրառվում է հաշվեկշռման սկզբունքը, որը համահունչ է դառնում ֆինանսական հաշվառման հետ: Արդյունքում բացվում են հատուկ հաշիվներ, որոնց օգնությամբ համակարգված հաշվառման են ենթարկվում ֆինանսական գործակիցների մրցակցային մեծություններն ու դրանցից շեղումները: Սակայն այս դեպքում նույնպես

⁴²Գևորգյան Ջ., «Կառավարչական ցուցանիշների գնահատման մոտեցումները», // ՅՅ բուհական և տնտեսական համակարգերի փոխազդեցության կառավարման բարելավման հիմնախնդիրները, հանրապետական գիտամեթոդական կոնֆերանսի հոդվածների ժողովածու, ԵՊՅ, էջ 146

հաշվառման օբյեկտները չափվում են ոչ դրամային չափիչներով, այլ ֆինանսական գործակիցներից բխող հարաբերական մեծություններով, որով կառավարչական հաշվառման տեղեկատվական հոսքերը դառնում են ոչ համադրելի ֆինանսական հաշվառման տեղեկատվության հետ:

Գծապատկեր 2.1.1 Ռազմավարական հաշիվների գործունեության մեխանիզմը ⁴³

Ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքների չափման առավել նպատակային մոտեցում կդրսևորվի այն դեպքում, երբ բալային կամ գործակցային գնահատականների փոխարեն օգտագործվեն դրամային չափիչներ: Քանի որ ֆինանսական ռիսկերի դրսևորումները առևտրային կազմակերպություններում դրսևորվում են ակտիվների ձեռքբերման աղբյուրների կառուցվածքային փոփոխությունների և տնտեսավարման կայուն զարգացման ընթացքի ներդաշնակության խախտման հետևանքով, ապա

⁴³ Анисян Г.О., Унанян А.У., Проблемы организации стратегического управленческого учета в республике Армения, //Анализ и современные информационные технологии в обеспечении экономической безопасности бизнеса и государства, межвузовский сборник научных трудов, Российский экономический университет им. Г.В. Плеханова, М., 2016, стр. 105-108

հնարավորություն է ստեղծվում կիրառելու դրամային չափիչներով ռիսկերի ձևավորման արդյունքների արձանագրման և դրանք կառավարչական հաշվառման համակարգում ներառելու համար:

Այսպես, ՀՀ առևտրային
կազմակերպությունների՝ վերջին տարիների
ֆինանսական հաշվետվությունների ամփոփ
գնահատականը ցույց է տալիս, որ ակտիվների
ձեռքբերման պարտավորությունների
կառուցվածքում մեծ է տոկոսային, շուկայական,
վարկային, արտարժույթային ռիսկեր պարունակող
փոխառումիջոցների տեսակարար կշիռը, ինչը չի
կարող նշում է կարգավորել չանդրադառնալ

կազմակերպություններում \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման վրա (տես աղյուսակ 2.1.1):

Աղյուսակ 2.1.1

ՀՀ առևտրային կազմակերպությունների պարտավորությունների կառուցվածքը ըստ 2015-2016թթ.⁴⁴

Ցուցանիշներ	Ընդամենը		Խոշոր	Միջին
	2015	2016	2015	2016
Առևտրային կազմակերպությունների քանակը	2476	2482	1316	1090
Պարտավորություններ, %	100	100	100	100
այդ թվում`				
կրեդիտորական պարտքեր, %	28.8	26,2	29,1	25,9
վարկային պարտավորություններ, %	71.2	73.8	70.9	74,1

Այս առումով, \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքների արժևորման պարագայում նպատակահարմար է կիրառել սեփական կապիտալի և փոխառումների կառուցվածքային տեղաշարժերի և փոփոխությունների չափումները` պայմանավորված միջարք հանգամանքներով: Նախ` այս դեպքում հնարավոր է իրականացնել \$ինանսական ռիսկերի արդյունքների գծով դրամային չափումներ, և երկրորդ` քանի որ առևտրային կազմակերպությունների կապիտալ և պարտավորություններն արդեն իսկ գնահատված են,

⁴⁴Հայաստանի \$ինանսների վիճակագրություն, //ԱՎԾ, 2017, էջ 21

այսինքն՝ արժևորված են դրամային տեսքով, ուստի դրանց կառուցվածքային տեղաշարժերի արձանագրումը համապատասխան ցուցանիչներով առանձնակի դժվարություն է հիներկայացնում:

Բացի այդ, կազմակերպությունների ակտիվներն ու դրանց ձևավորող աղբյուրները կապիտալի և պարտավորությունների մասով արդեն իսկ հաշվեկշռված են, ուստի դրամային չափիչներով արձանագրված կառուցվածքային տեղաշարժերը

որպես ֆինանսական ռիսկերի բնորոշիչներ՝ հնարավոր է կրկնակի հաշվառմամբ ընդգրկել կառավարչական հաշվառման համակարգ:⁴⁵

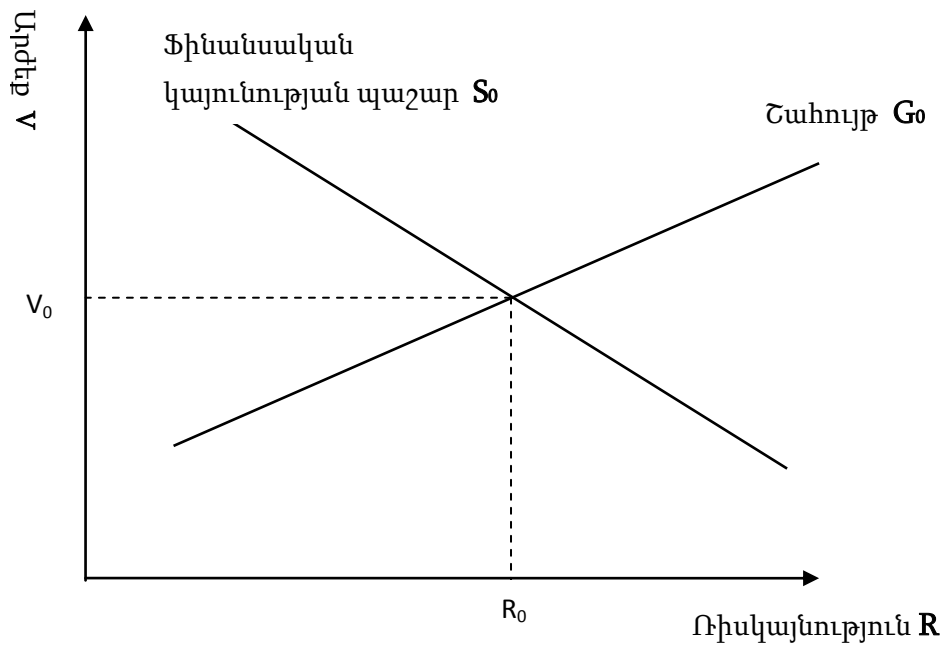
Եվ ի վերջո, առևտրային կազմակերպություններում կիրառելով ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքների դրամային չափում և կրկնակի գրանցմամբ հաշվառում, հնարավորություն է ստեղծվում ոչ միայն ինտեգրելու ֆինանսական և կառավարչական հաշվառման համակարգերը, այլև հաշվային տեղեկատվություն ներկայացնելու ֆինանսական միկրոհավասարակշռության խախտման գծով:

Առևտրային կազմակերպություններում ֆինանսական միկրոհավասարակշռությունը ոչ միայն բնութագրում է ֆինանսական կայունության ընդունելի սահմանը, այլև ռիսկի դիմելու հիմնավորվածությունը՝ գործարարության կայուն զարգացման տեսանկյունից: Այսպես, եթե մակրոտնտեսական միջավայրում մակրոհավասարակշռությունը ենթադրում է համընդհանուր առաջարկի և համընդհանուր պահանջարկի համարժեքության իրավիճակ, ապա միկրոտնտեսական միջավայրում ֆինանսական միկրոհավասարակշռությունը ենթադրում է գործարարության ռիսկերից բխող հավանական վնասների դիմաց կազմակերպության դիմակայման ֆինանսական պաշարների բավարար համարժեքություն:

Յետևաբար, եթե կազմակերպությունների սեփական կապիտալի և փոխառու միջոցների կառուցվածքային տեղաշարժերը չեն կարողանում փոխհատուցել տեսանելի ապագայում ֆինանսական

⁴⁵ Чая В.Т., Адушкин А.Е., Сбалансированная система показателей как инструментальный управления стоимостью торгового предприятия, // Аудит и финансовый анализ, #4, 2009, стр, 42-46

նիսկերից բխող բացասական հետևանքները, ապա նիսկը չի կարող համարվել արդարացի: Բնականաբար, որքան որ համահունչ է լինեն սեփական և փոխառու միջոցների կառուցվածքային փոփոխությունները առևտրային կազմակերպությունների կայուն զարգացման ընթացքին, այնքան փոքր կլինեն գործարարության ֆինանսական ռիսկերը և կդիտարկվի ցանկալի ֆինանսական միկրոհավասարակշռվածություն:

Գծապատկեր 2.1.2 Ֆինանսական միկրոհավասարակշռությունը շահույթի փոփոխման և անփոփոխ ֆինանսական պաշարի փոխկապվածության պարագայում⁴⁶

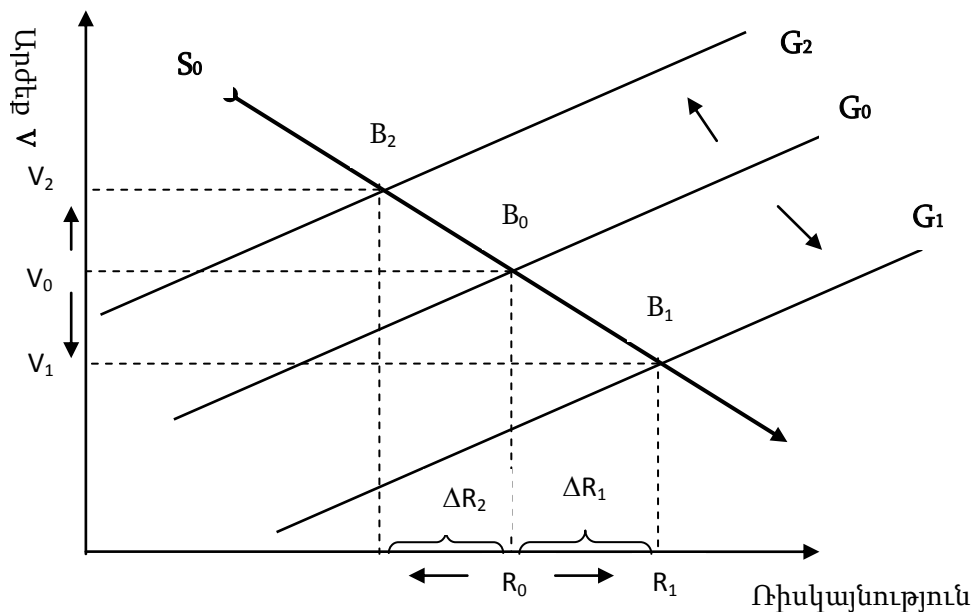
Ձգտելով առավել ազոլյն շահույթի ստացմանը, առևտրային կազմակերպությունները դիմում են գործարարության ռիսկերի: Այսինքն, որքան որ մեծանում է տեսանելի ապագայում մրցակցային շուկայում շահույթի ավելացումների ձգտումը, այնքան մեծանում է ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման աստիճանը (տես գծապատկեր 2.1.2, կոր G):

⁴⁶ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

Սակայն, մյուս կողմից, կազմակերպությունները չեն կարող անվերջ դիմել ռիսկային գործարքների՝ ի հեճուկս շահույթի ավելացման, քանի որ ռիսկային ֆինանսական միջավայրի ձևավորումը ծնում է սնանկացման վտանգներ և ֆինանսական կայունություն պաշարի անկում (տես գծապատկեր 2.1.2, կոր S₀):

Ուստի, առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական կայունության պաշարի և շահույթի ձևավորման կորերի հատման B_0 կետում կձևավորվի ֆինանսական միկրոհավասարակշիռ իրավիճակ, որը կհամապատասխանի R_0 ռիսկայնության պարագայում շահույթի ձևավորման V_0 արժեքին: Եթե ֆինանսական կայունության պաշարի կայունացման գործընթացում առաջընթաց չնկատվի և այն մնա S_0 կորի անփոփոխ պայմաններում, իսկ փոխարենը դիտարկվի կազմակերպության

շահույթի անկման միտում (G1 կոր), ապա կարծանագրվի գործարարության ֆինանսական ռիսկերի ավելացում՝ R_0 կետից R_1 կետ, որից հետո կծնավորվի ֆինանսական միկրոհավասարակշռության B_1 կետում (տես գծապատկեր 2.1.3): Սակայն, կազմակերպությունում առկա նման իրավիճակը ֆինանսական տեսանկյունից կհամարվի խիստ ռիսկային, քանի որ ծնավորված միկրոհավասարակշռությունը կծնավորվի ինքավարության և լուծարելիության աստիճանների կորստի գծով և հարց կառաջանա դրանք հիմնավորելու տնտեսավարման կայուն զարգացման առումով:

Գծապատկեր 2.1.3 ֆինանսական միկրոհավասարակշռությունը շահույթի և ռիսկայնության աճի փոխկապվածության պարագայում⁴⁷

Եվ հակառակը, եթե ֆինանսական կայունության պաշարի անփոփոխ պայմաններում (S_0 կոր) նկատվի կազմակերպության շահույթի աճի միտում (G1 կոր), ապա կնկատվի գործարարության ֆինանսական

⁴⁷ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

ռիսկերի կրճատում՝ R_0 կետից R_2 կետ, որից հետո
 կձևավորվի ֆինանսական միկրոհավասարակշռության B_2 կետում, որը չի դրսևորվի
 ֆինանսական ավելորդ և արվածության (տես
 գծապատկեր 2.1.3):

Այս առումով, ֆինանսական ռիսկայնության
 փոփոխությունների գնահատումները ($\Delta R_1, \Delta R_2$) և դրանց
 դրամական չափիչներով ընդգրկումը հաշվապահական
հաշ

վառման համակարգ, էականորեն կբարելավվի
ռիսկերի գծով առևտրային կազմա-
կերպություններում կառավարչական
որոշումներին կայացման տեղեկատվության ապա-
հովումը:

Մեր կարծիքով, ֆինանսական ռիսկայնության
փոփոխությունները հնարավոր է չափելի դարձնել,
օգտվելով կազմակերպություններում
օգտագործվող ֆինանսական գործակիցների
նորմատիվային մեծություններից, որոնք
կառուցվում են կազմակերպությունում ներդրված
սեփական կապիտալի, ինչպես նաև դրան գույքահեռ
ձևավորված փոխառու միջոցների դրամային
արժևորմամբ: Քանի որ, կազմակերպությունների
ակտիվների ձեռքբերման ֆինանսական
աղբյուրները սեփական կապիտալն ու
պարտավորություններն են, որոնք նորմատիվային
դրսևորումներն են ստանում ֆինանսական
գործակիցներում, ուստի դրանով
հնարավորություն է ստեղծվում որոշել ու
սահմանված նորմատիվային դաշտում այդ
ցուցանիշների շեղումները, որոնք համարժեք են
ֆինանսական ռիսկայնության դրական կամ
բացասական փոփոխություններին ($\Delta R_1, \Delta R_2$):

Այսպես, աղյուսակ 2.1.2-ը ցույց է տալիս
առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական
ռիսկերի ձևավորման նախադրյալները, որոնք բխում
են սեփական կապիտալի և փոխառու միջոցների
մեծության կառուցվածքի փոփոխություններից:
Ընդ որում, այդ կառուցվածքային
փոփոխությունները դիտարկվում են ֆինանսական
գործակիցներին այն նորմատիվային դաշտի
կտրվածքով, որով կազմակերպություններում
ապահովվում է կայուն ֆինանսական պաշար:
Նորմատիվային սահմաններից շեղումները

դրամական չափի չ ներով ներկայացնում են ձևավորված ֆինանսական ռիսկերը, որոնց առաջարկում են ընդգրկել կառավարչական հաշվառման համակարգ:

Աղյուսակ 2.1.2

Առևտրային կազմակերպությունների ակտիվների ֆինանսավորման աղբյուրների չափաբաժինները միկրոֆինանսավորման հավասարակշռման պարագայում ⁴⁸

Ցուցանիշ	Չափարկ	Նորմա	Ֆինանսավորման աղբյուրի նորմատիվային սահմանը	Շեղումները նորմայից
Ընթացիկ իրացվելի- նությու- ն	Ընթացիկ ակտիվներ / ընթացիկ պարտավորու- թյուններ (y ₃)	>2	$y_3 < \frac{\text{Ընթացիկ ակտիվներ}}{2}$	$\Delta R = y_3 -$ y ₃ փաստացի
Ինքնավարու- թյուն	Ոչ ընթացիկ պարտավորու- թյուններ (y ₂) /	<0.3	$y_2 < \text{ակտիվներ} \times 0.3$	$\Delta R = y_2 -$ y ₂ փաստացի

⁴⁸ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

	ակտիվներ			
Կապիտալի համարժեքունը	Սեփական կապիտալ (y_1) / ակտիվներ	>0.5	$y_1 >$ ակտիվներ $\times 0.5$	$\Delta R = y_1 - y_1$ փաստացի

Եթե առևտրային կազմակերպությունը սահմանել է, որ ընթացիկ իրացվելի ության \$ինանսական գործակիցը պետք է գերազանցի 2,0 մակարդակը, ապա այդ պարագայում ընթացիկ պարտավորությունները պետք է առնվազն երկու անգամ քիչ լինեն ընթացիկ ակտիվներից, և բնականաբար, դրամային չափիչներով ընթացիկ պարտավորությունների փաստացի մնացորդի շեղումը (ΔR) սահմանված նորմայից կգնահատի ձևավորված \$ինանսական ռիսկի աստիճանը (տես աղյուսակ 2.1.2): Նույնը վերաբերվում է կազմակերպության ակտիվների ձևավորման \$ինանսական մյուս երկու աղբյուրներին՝ սեփական կապիտալին ու ոչ ընթացիկ պարտավորություններին, որոնք դիտարկվում են սահմանված այլ նորմաների շրջանակում:

Յետևաբար, դրամային արտահայտությամբ \$ինանսական ռիսկերի ճանաչման չափումները մեր կողմից առաջարկվում է իրականացնել ΔR ցուցանիշով, որոնք կառավարչական հաշվառման համակարգ կարող են ընդգրկվել հետևյալ կտրվածքով (տես աղյուսակ 2.1.3).

Աղյուսակ 2.1.3

Առևտրային կազմակերպությունների ակտիվների \$ինանսավորման աղբյուրներին

չ ափաբ աժ ի ն ն ե ռ ը մ ի կ ը ռ \$ ի ն ա ն ս ա վ ո ը մ ա ն
 հ ա վ ա ս ար ա կ շ ռ մ ա ն պ ար ա գ ա յ ու մ ⁴⁹

Ց ու ց ա ն ի շ	Շ ե ղ ու մ ն ե ռ ը ն ո ը մ ա յ ի ց
Ը ն թ ա գ ի կ պ ար տ ա վ ո ը ռ ու թ յ ու ն ն ե ռ (ΔR ը)	Y3 ն ո ը մ ա տ ի վ - Y3 փ ա ս տ ա գ ի
Ո չ ը ն թ ա գ ի կ պ ար տ ա վ ո ը ռ ու թ յ ու ն ն ե ռ (ΔR ո / ը)	Y2 ն ո ը մ ա տ ի վ - Y2 փ ա ս տ ա գ ի
Ս ե փ ա կ ա ն կ ա պ ի տ ա լ (ΔR _կ)	Y1 ն ո ը մ ա տ ի վ - Y1 փ ա ս տ ա գ ի

Այ ս պ ի ս ո վ , \$ ի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ ե ռ ի ճ ա ն ա չ մ ա ն և
 չ ա փ մ ա ն հ ի մ ն ա խ ն դ ի ը ռ ե ռ ը կ առ ա վ ար չ ա կ ա ն
 հ ա շ վ առ մ ա ն հ ա մ ա կ ար գ ու մ մ ե ռ կ ո ղ մ ի ց
 առ ա ջ ար կ վ ու մ է լ ու ծ ե լ առ ն տր ա յ ի ն
 կ ա գ մ ա կ ե ռ պ ու թ յ ու ն ն ե ռ ի ա կ տ ի վ ն ե ռ ի
 \$ ի ն ա ն ս ա վ ո ը մ ա ն ա ղ թ յ ու ը ռ ե ռ ի ն ո ը մ ա տ ի վ ա յ ի ն
 մ ե ծ ու թ յ ու ն ն ե ռ ի ց շ ե ղ ու մ ն ե ռ ի գ լ ա հ ա տ մ ա ն և
 ար ձ ա ն ա գ ը մ ա ն ճ ա ն ա պ ար հ ո վ , ո ը ի ար դ յ ու ն ք ու մ
 հ ն ար ա վ ո ը ռ ու թ յ ու ն կ ս տ ե ղ ծ վ ի .

Առ ա ջ ի ն , \$ ի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ ե ռ ի ձ ա վ ո ը մ ա ն
 ար դ յ ու ն ք ն ե ռ ը ն ե ռ կ ա յ ա գ ն ե լ դ ը մ ա կ ա ն
 չ ա փ ի չ ն ե ռ ո վ և դ ը ա ն ո վ ի ս կ հ ա մ ա դ ը ե լ ի դ ար ձ ն ե լ
 առ ն տր ա յ ի ն կ ա գ մ ա կ ե ռ պ ու թ յ ու ն ն ե ռ ի
 տ ն տ ե ս ա վ ար մ ա ն մ յ ու ս ար դ յ ու ն ք ն ե ռ ի հ ե տ :

Ե ը կ ը ը ը , կ առ ա վ ար մ ա ն մ ար մ ի ն ն ե ռ ի ն
 ն ե ռ կ ա յ ա գ ն ե լ ու ը ն դ գ ը կ ու ն կ առ ա վ ար չ ա կ ա ն
 հ ա շ վ ե տ վ ու թ յ ու ն ն ե ռ , ո ը ո ն ց ու մ ը ն դ գ ը կ վ ա ծ
 տ ե ղ ե կ ա տ վ ու թ յ ու ն ը առ ա ն ց փ ո խ ա կ ե ռ պ ու մ ն ե ռ ի `
 ը ն դ ու ն ե լ ի կ լ ի ն ե ն \$ ի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ ե ռ ի գ ս պ մ ա ն
 գ ծ ո վ ար դ յ ու ն ա վ ե տ ո ը ը շ ու մ ն ե ռ ի կ ա յ ա գ մ ա ն հ ա մ ար :

⁴⁹ Կ ա գ մ վ ա ծ է ա տ ե ն ա խ ո ս ի կ ո ղ մ ի ց ` տ ե ս ա կ ա ն
 հ ե տ ա գ ո տ ու թ յ ու ն ն ե ռ ի հ ի մ ա ն վ ը ա :

Երրորդ, ֆինանսական և արվածություն
տեսանկյունից գնահատելու առևտրային
կազմակերպությունում ձևավորված
միկրոտնտեսական հավասարակշռության ձևավոր-
ման ռիսկայնության հիմնավորվածությունը և
առկառսիկերի արդարացվածությունը:

Ի վերջո, առևտրային կազմակերպությունների
կողմից ֆինանսական հաշվետվությունների
հրապարակումը կանոնակարգված բնույթ է կրում,
որը իր հերթին գործնականում հիմնախնդիրներ չի
առաջացնում ռիսկերի չափման տեղեկատվության
ապահովման առումով, քանի որ ֆինանսական
հաշվետվությունները կազմվում են միջազգային
ստանդարտներին համապատասխան և հրապարակվելիս
արժանահավատության գնահատման փուլ էնանցնում
անկախ աուդիտորական կազմակերպությունների
կողմից: Ուստի, ֆինանսական

միկրոհավասարակշռության խախտումները ազդակ
կարող են հանդիսանալ ֆինանսական և արվածության
և ռիսկերի բացահայտման առումով, որի համար
տեղեկատվական հիմք են հանդիսանում առևտրային
կազմակերպությունների կողմից հրապարակվող
հաշվետվությունները:

2.2 Ֆինանսական ռիսկերի համակարգային հաշվառման մեթոդաբանական հիմնախնդիրները

Ֆինանսական ռիսկերի համակարգային
հաշվառում առևտրային կազմակեր-
պություններում դեռևս չի կազմակերպվում:
Ավանդաբար. եթե տարբեր մեթոդներով
գործնականում գնահատվում են ռիսկեր, տեսություն
մեջ մշակվում են ռիսկերի մեղմման մեխանիզմներ,
ապահրանք արվում են ոչ թե համակարգված հաշվա-
պահական հաշվետվություններով, այլ

վերլուծական տեղեկատվական հոսքերով, որը չի նպաստում ֆինանսական ռիսկերի կառավարման արդյունավետության բարձրացմանը:

Որպես կանոն, առևտրային կազմակերպություններում ֆինանսական ռիսկերի ձևավորումը դինամիկ բնույթ է կրում և տնտեսավարման գործընթացին գնագընթաց

անընընդհատ փոփոխություններին է ենթարկվում:
Այս առումով,

Ֆինանսական ռիսկերի գծով որոշումներ կայացնելիս պետք է օգտվել այնպիսի տեղեկատվությունից, որը լինի տեղին և ժամանակին, ուղղակիորեն առնչվի կառավարվող օբյեկտին, և հաշվի առնի բիզնես միջավայրի վերջին փոփոխությունները: Որակական նման հատկանիշներով տեղեկատվություն կարելի է ստանալ հաշվապահական հաշվառման համակարգից, որտեղ սակայն ավանդույթի ուժով, ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքները դեռևս չեն թիրախավորվում:

Եթե առևտրային կազմակերպություններում գործող ֆինանսական հաշվառման նպատակը ֆինանսական վիճակի, ֆինանսական արդյունքների և դրամական միջոցների հոսքերի, վերաբերյալ տեղեկատվության տրամադրումն է, որն օգտակար է օգտագործողների լայն շրջանակների կողմից տնտեսական որոշումների կայացման համար⁵⁰, ապա կառավարչական հաշվառման հաշվետվությունները առևտրային գաղտնիք են պարունակում և ծառայում են բացառապես ներքին սպառման համար, երբ մենեջմենթի կողմից կայացվում են կառավարչական որոշումներ:⁵¹ Սակայն, թե մեկը, և թե մյուսը խնդիր չեն դնում ֆինանսական ռիսկերի գծով հաշվետվությունների ներկայացման համար: Այսպես, ֆինանսական հաշվետվությունների պատրաստման և ներկայացման հայեցակարգային հիմունքներում նշվում է, որ համընդհանուր կտրվածքով օգտագործողներին պետք է տրամադրել այնպիսի

⁵⁰Հաշվապահական հաշվառման միջազգային ստանդարտ 1 //«Ֆինանսական հաշվետվությունների ներկայացում», կետ 9
⁵¹Եղիկյան Ա., Կառավարչական հաշվառման հիմունքներ, // ու.ս. ձեռն., 2013, էջ 9-10

տեղեկատվություն, որպեսզի հնարավորություն
ստեղծվի.

ա) որոշելու, թե երբ պետք է գնել, պահել կամ
վաճառել բաժնային գործիքներում ներդրումը,

բ) գնահատելու ղեկավարության կողմից
միջոցների կառավարումը կամ հաշ-
վետվողականությունը,

գ) գնահատելու աշխատակիցներին
փոխհատուցելու և այլ արտոնություններ
տրամադրելու կազմակերպության կարողությունը,

դ) գնահատելու կազմակերպությանը տրված
փոխառությունների վերադարձելիության
ապահովվածությունը,

ե) որոշելու հարկային քաղաքականությունը,

զ) որոշելու բաշխմանը ենթակա շահույթը և
շահաբաժինները,

է) պատրաստելու \$ինանսական արդյունքների
ծնավորման վերաբերյալ ԱԱԾ-ին տրամադրվող
տվյալներ,

ը) կարգավորելու կազմակերպությունների
տնտեսական գործունեությունը⁵²

\$ինանսական հաշվառման
հաշվետվողականության նկատմամբ վերոնշյալ
պահանջները չնայած իրենց ենթատեքստում
\$ինանսական ռիսկերի գնահատումների պահանջ են
ենթադրում, սակայն դրանցից ոչ մեկը չի
նախանշում առևտրային
կազմակերպությունում \$ինանսական ռիսկերի
գծով թիրախավորված հատուկ տեղեկատվության
ներկայացման անհրաժեշտություն: Իսկ քանի որ
գործնականում բացակայում են կառավարչական
հաշվառման տեղեկատվության ներկայացման
համընդհանուր մոտեցումներ և սկզբունքներ, ապա

⁵² \$ինանսական հաշվետվությունների պատրաստման և
ներկայացման հայեցակարգային հիմունքներ, «Նախաբան», //
ՀՀՄՍԽ, 2010,

առևտրային կազմակերպությունները իրենք կարող են որոշել, թե ինչ մոտեցմամբ պետք է \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքները ընդգրկվեն հաշվառման համակարգ և ներկայացվեն հաշվետվություններով: Իսկ դրա անհրաժեշտությունը բխում է օգտակար տեղեկատվություն որակական բնութագրիչներից:

Այսպես, համաձայն \$ինանսական հաշվետվությունների պատրաստման և ներկայացման հայեցակարգային հիմունքների, \$ինանսական տեղեկատվությունն ունի կանխատեսող արժեք և այն որպես մուտքային տվյալ կարելի է օգտագործել ապագային միտված որոշումների կայացման ժամանակ: Ընդ որում, տեղեկատվությունը որևէ կանխատեսող արժեք, հաճախ նաև ունենում է հաստատող արժեք: Այսպես, եթե ընթացիկ տարվա վերաբերյալ հաշվետվությունում արձանագրված շահույթը կարելի է կիրառել նախորդ տարիների նույն ցուցանիշի կանխատեսման համար, ապա այն կարելի է համեմատել ընթացիկ տարվա շահույթի նախորդ տարիների կանխատեսումների հետ, որի արդյունքում պարզ կդառնա կանխատեսման մեթոդների արդյունավետությունը:

Նույն մոտեցումը կարելի է դրսևորել \$ինանսական ռիսկերի նկատմամբ, եթե դրանց արդյունքները ընդգրկվեն համակարգված հաշվապահական հաշվառման համակարգ: Այս դեպքում տեղեկատվությունը կդառնա տեղին, այսինքն այն կուղղորդի օգտագործողներին վերանայելու իրենց իսկ կողմից ռիսկերի կառավարման գծով կայացրած որոշումները:

Օգտակար լինելու համար, \$ինանսական ռիսկերի գծով տեղեկատվությունը ոչ միայն պետք է լինի տեղին, այլև լինելով ժամանակին, հնարավորինս

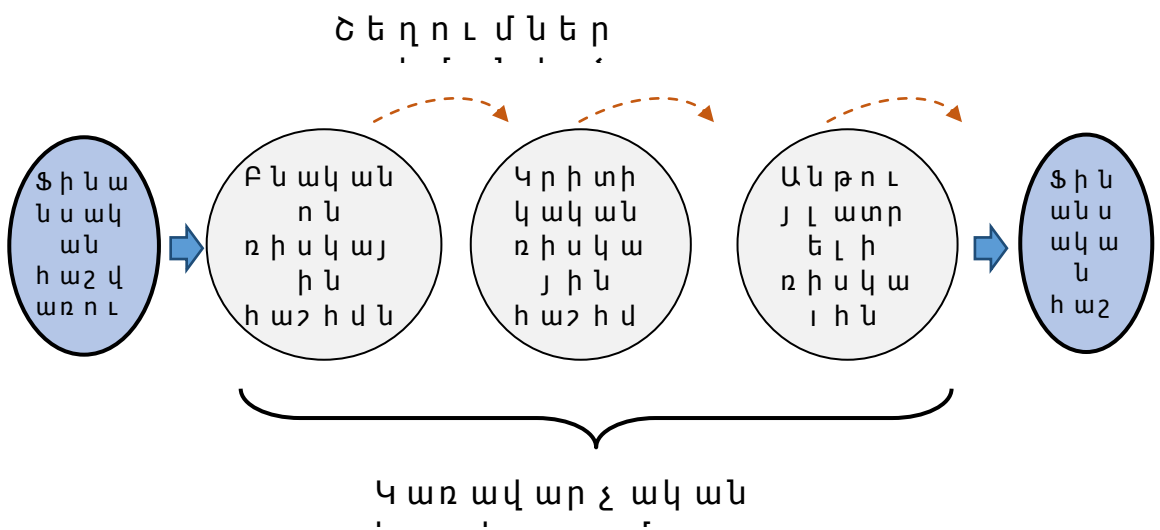
ամբողջական ներկայացնել այն երևույթները, որոնք անհրաժեշտ են օգտագործողին կառավարչական որոշումներ կայացնելիս: Այս առումով, եթե \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքները ընդգրկվեն հաշվապահական հաշվառման համակարգ, ապա մի կողմից, դրանք ուղղակի և անուղղակի կարտացոլեն ռիսկերի ձևավորման բազմաթիվ զործոնների ազդեցությունները, մյուս կողմից դա կարվի ժամանակին, քանի որ \$ինանսական հաշվետվություններին պատրաստում են ու ներկայացումը առևտրային կազմակերպություններում իրականացվում է կանոնակարգված ժամանակացույցով:

Այսպիսով, \$ինանսական ռիսկերի համակարգված հաշվառման պարագայում կապահովվեն օգտակար տեղեկատվության որակական բնութագրիչները, ինչպիսիք են հավաստելիությունը, տեղին լինելը, ճշմարիտ ներկայացումը, հետևողականությունը: Սակայն, մյուս կողմից, համակարգված հաշվառում կազմակերպելու համար անհրաժեշտ է մշակել կառավարչական հաշվառման այնպիսի մի համակարգ, որ հնարավորություն ստեղծվի.

- \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքները արժևորելու դրամական չափիչներով,
- կիրառելու \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքների կրկնակի գրանցում,
- ռիսկերի գծով իրականացնելու \$ինանսական և կառավարչական փոխկապակցված հաշվառում:

Դրամական չափիչներով \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքները հիմք են ստեղծում դրանց կրկնակի գրանցման համար, որն արվում է ավանդական հաշվապահական հաշվառման պարագայում: Միայն այս պարագայում լրացուցիչ հիմնախնդիր է ծագում, թե ինչ հաշիվներով է

կատարվելու ռիսկերի հաշվառումը: Եվ քանի որ գործող հաշվապահական հաշվառման հաշվային պլանը չի նախատեսում կիրառել \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման գծով հատուկ հաշիվներ, ապա մեր կողմից առաջարկվում է հաշվային պլանի կառավարչական հաշիվների բաժնում բացելու նոր հաշիվներ, որոնցում կրկնակի գրանցման եղանակով կարձանագրվի \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման և մարման հետագիծը (գծապատկեր 2.2.1):

Գծապատկեր 2.2.1 Ռիսկերի ձևավորման արդյունքների արձանագրումների փոխկապակցումը \$ինանսական և կառավարչական ինտեգրված հաշվառման համակարգերում⁵³

Առևտրային կազմակերպություններում \$ինանսական ռիսկերի գծով կառավարչական նոր հաշիվների վարման նպատակը պարբերականությամբ թիրախավորված տեղեկատվության ստացումն է, որի միջոցով հնարավոր է պատասխանել հետևյալ հարցերին.

⁵³ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

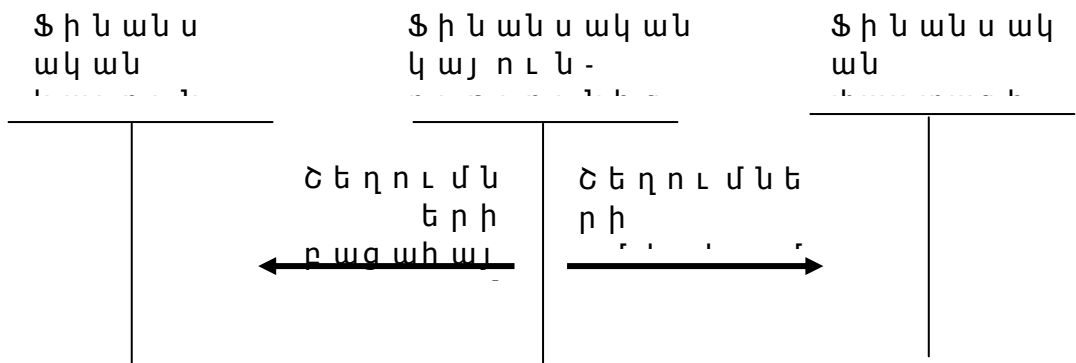
- ո՞ր ուղղությամբ են ձևավորվում \$ինանսական ռիսկերը,
- ինչ պիսի՞ն է ռիսկայնության աստիճանը ժամանակի որոշակի պահի,
- ինչ պիսի՞ն է \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման և մարման դինամիկան

Թվարկված նպատակադրումներին հասնելու համար առաջարկում ենք միմյանց հակակշռող՝ «\$ինանսական կայունություն» և «\$ինանսական փաստացի ռիսկեր» անվանումներով կառավարչական նոր հաշիվների ներդրում, որոնք համադրելի են և հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջին մնացորդ չեն ունենում: Ընդ որում, եթե «\$ինանսական փաստացի ռիսկեր» հաշիվը ցույց է տալիս, թե առևտրային կազմակերպության ակտիվների \$ինանսավորման որ ուղղությունն են առավել ռիսկային (կապիտալի համարժեքություն, պարտավորություններ), ապա «\$ինանսական կայունություն» հաշիվն արձանագրում է այն շեղումները, որոնց հետևանքով առաջացել են \$ինանսական միկրոհավասարակշռության խախտումներ:

Ելնելով վերոնշյալից՝ անհրաժեշտություն է առաջանում բացելու լրացուցիչ կառավարչական հաշիվ, որտեղ կամփոփվեն սահմանված նորմաներից շեղումները, որոնք \$ինանսական ռիսկեր են առաջացնում և խախտում են առևտրային կազմակերպությունների \$ինանսական միկրոհավասարակշռությունը: Այս առումով, առաջարկվում է «\$ինանսական կայունությունից շեղումներ» հաշիվը, որն ամփոփում է ոչ միայն \$ինանսական ռիսկեր ձևավորող գործոնային արդյունքներն ըստ դրամական արժեքների, այլ և փոխկապակցում է «\$ինանսական փաստացի ռիսկեր» և

«Ֆինանսական կայունություն» կառավարչական հաշիվները (տես գծապատկեր 2.2.2):

Համաձայն վերոնշյալ կառավարչական հաշիվների՝ առևտրային կազմակերպություններում հնարավոր է ձևավորել «Ֆինանսական կայունություն - շեղումներ - ֆինանսական ռիսկեր» տեղեկատվական հոսքերը, որոնք բնութագրվում են անընդհատության, հետևողականության, հավաստիության հատկանիշներով և ժամանակային տեսանկյունից տեղին են: Այդպիսով, բնականաբար, կարելի է ձևավորել ռիսկերի գծով արդյունավետ կառավարչական որոշումների կայացման բարենպաստ տեղեկատվական միջավայր:

Գծապատկեր 2.2.2 Ֆինանսական ռիսկերի արդյունքների կառավարչական հաշվառման առաջարկվող հաշիվների փոխկապակցման սխեման ⁵⁴

Հատկանշական է, որ առաջարկվող հաշիվները պետք է խմբավորվեն նաև ըստ ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման և ռիսկայնության աստիճանի հատկանիշների: Այսպես, «Ֆինանսական կայունություն - շեղումներ» հաշիվը այս դեպքում հանդես կգա հիմնական և ստորադաս կարգերով (տես աղյուսակ 2.2.1), որը հնարավորություն կտա առևտրային

⁵⁴ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

կազմակերպություններում հետևողական տեղեկատվություն ստանալու այն մասին, թե .

- ինչ գործունեության հաշվին են ձևավորվել մի կրոնիկա արկածներում \$ինանսական շեղումները (կապիտալի թերհամարժեքություն, ընթացիկ կամ ոչ ընթացիկ պարտավորություններ գերազանահատումներ),
- ինչ ռիսկայնություն գոտում են գտնվում բացահայտված այս շեղումները (բնականոն, բարձր ռիսկային, անթույլատրելի):

Բնականաբար, կառավարչական հաշիվների նման կտրվածքով կիրառումը կառավարման մարմիններին կտրամադրի ռիսկերի գծով որոշումների կայացման համար խմբավորված տեղեկատվություն, որով հստակ կներկայացվեն \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման պատճառները և դիսամիկան: Քանի որ «\$ինանսական կայունությունից շեղումներ» հաշիվը փոխկապակցված է գործում «\$ինանսական փաստացի ռիսկեր» և «\$ինանսական կայունություն» առաջարկվող հաշիվների հետ, ապա այն ժամանակի կտրվածքով ոչ միայն ներկայացնում է ձևավորվող ռիսկային արդյունքների աճը, այլև նվազեցումները, դրանով իսկ կառավարչական հաշվառման տեղեկատվությունը դարձնելով համադրելի և համապարփակ:

Աղյուսակ 2.2.1

«\$ինանսական կայունությունից շեղումներ» առաջարկվող հաշվի կարգային ներկայացումը⁵⁵

Ի կարգի հաշիվներ	ԱՆՎԱՆՈՒՄ	Ի կարգի հաշիվներ	ԱՆՎԱՆՈՒՄ
	«\$ինանսական		Կապիտալի ժամանակահատվածի բնականոն

⁵⁵ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտություններին հիման վրա:

	<p>կայունությունից շեղումներ՝ կապիտալի գծով”</p>		<p>ռիսկային շեղումներ</p>
			<p>Կապիտալի կրիտիկական ռիսկային շեղումներ</p>
			<p>Կապիտալի անթույլատրելի ռիսկային շեղումներ</p>
	<p>“Ֆինանսական կայունությունից շեղումներ՝ ընթացիկ պարտավորությունների գծով”</p>		<p>Ընթացիկ պարտավորությունների գծով ֆնական ռիսկային շեղումներ</p>
			<p>Ընթացիկ պարտավորությունների գծով կրիտիկական ռիսկային շեղումներ</p>
			<p>Ընթացիկ պարտավորությունների գծով անթույլատրելի ռիսկային շեղումներ</p>
	<p>“Ֆինանսական կայունությունից շեղումներ՝ ոչ ընթացիկ պարտավորությունների գծով”</p>		<p>Ոչ ընթացիկ պարտավորությունների գծով ֆնական ռիսկային շեղումներ</p>
			<p>Ոչ ընթացիկ</p>

			պարտավորություններ թյուններ գծով կրիտիկական նիսկային շեղումներ
			Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ թյուններ գծով անթույլատրելի գոտիներում, ապա առևտրային կազմակերպությունների նիսկմենեջմենթը վերանայում է նիսկերի զսպման մոտեցումները և առավել կոշտ դիրքորոշում է ձևավորում ընդունվող կառավարչական որոշումների հանդեպ:

Այսպես, «Ֆինանսական կայունությունից շեղումներ» երկրորդ կարգի հաշիվները հստակ տեղեկատվական ազդակներ են հաղորդում ձևավորված ֆինանսական նիսկերի սահմանաչափերի վերաբերյալ և եթե դրանք հայտնվում են կրիտիկական կամ անթույլատրելի գոտիներում, ապա առևտրային կազմակերպությունների նիսկմենեջմենթը վերանայում է նիսկերի զսպման մոտեցումները և առավել կոշտ դիրքորոշում է ձևավորում ընդունվող կառավարչական որոշումների հանդեպ:

Եթե ընդունենք, որ հաշվետու ժամանակաշրջանում կազմակերպության ընթացիկ պարտավորությունների մնացորդը կազմել է 540 մլն դրամ, ընթացիկ ակտիվների մնացորդը՝ 600 մլն դրամ, իսկ ընթացիկ իրացվելի ության գործակցի նորման սահմանված է 2.0, ապա պարզ կդառնա, որ առկա է ընթացիկ պարտավորությունների փոխհատուցման նիսկ՝ 240 մլն դրամ չափով $(540-600 \div 2)$:

Այս դեպքում, օգտվելով գծապատկեր 2.2.2-ում ներկայացվող սխեմայից, մեր կողմից կառաջարկվեն հետևյալ հաշվային թղթակցությունները, որոնք կգործեն կառավարչական հաշվառման համակարգում

և կրկնակի գրանցումներ կառաջացնեն առաջարկվող հաշիվներում (տես գծապատկեր 2.2.3).

1. Ձևակերպվել է կազմակերպության ընթացիկ ակտիվների փաստացի մնացորդը .

Դտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”.....600 մլ ն դրամ

Կտ “Ֆինանսական կայունություն”.....600 մլ ն դրամ

2. Ձևակերպվել է կազմակերպության ընթացիկ ակտիվների նորմատիվային մնացորդը .

Դտ “Ֆինանսական կայունություն”.....300 մլ ն դրամ

Կտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”.....300 մլ ն դրամ

3. Ձևակերպվել է կազմակերպության ընթացիկ ակտիվների նորմատիվային մնացորդից շեղումը .

Դտ “Ֆինանսական կայունությունից շեղումներ”.....240 մլ ն դրամ

Կտ “Ֆինանսական կայունություն”.....240 մլ ն դրամ

4. Կազմակերպության ընթացիկ ակտիվների նորմատիվային մնացորդից շեղումը վերագրվել է ձևավորված փաստացի ռիսկերին .

Դտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”.....240 մլ ն դրամ

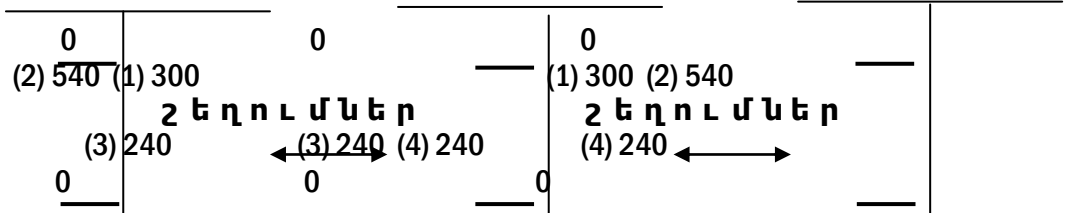
Կտ “Ֆինանսական կայունությունից շեղումներ”...240 մլ ն դրամ

Գծապատկեր 2.2.3-ը ցույց է տալիս, որ ֆինանսական ռիսկերը հաշվառող առաջարկվող հաշիվները, կառավարչական հաշվառման անվանական մոտեցումների համաձայն մնացորդ չեն ունենում, սակայն դրան գույքահեն, ներկայացնում են արժեքավոր տեղեկատվություն: Այսպես, ֆինանսական ռիսկերի ձևավորումները, որոնք ներկայացվում են շեղումների տեսքով, ոչ միայն

ամփոփ ներկայացվում են համապատասխան հաշիվներում, այլև փոխկապակցում են առևտրային կազմակերպությունների ակտիվների փաստացի մնացորդներն ոչ ռիսկային նախընտրելի մնացորդների հետ, որը արժեքավոր տեղեկատվություն է \$ինանսական ռիսկերի մեղմման գծով կառավարչական որոշումների համար:

Կատարելով իրենց վերագրված \$ինանսական ռիսկերի արդյունքների արձանագրման և ամփոփման տեղեկատվական գործառնությունները, առաջարկվող կառավարչական հաշիվները փակվում են հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջում և նորից սկսվում են գործել հաջորդող ժամանակաշրջանում, իրականացնելով նույն գործառնությունները: Դրանով իսկ, ապահովվում է տեղեկատվության որակական բնութագրիչները անընդհատության, ժամանակայնության և համադրելիության առումով:

\$ինանսական \$ինանսական կայուն-
 \$ինանսական փաս- կայունության և նույնից շեղումներ
 տացի ռիսկեր

Գծապատկեր 2.2.3 \$ինանսական ռիսկերի արդյունքների կառավարչական հաշվառման առաջարկվող հաշիվներում կրկնակի գրանցումը⁵⁶

Այսպիսով, \$ինանսական ռիսկերի գծով համակարգային հաշվառման մեթոդաբանությունը մեր կողմից առաջարկվում է կառուցել հետևյալ մոտեցումներով.

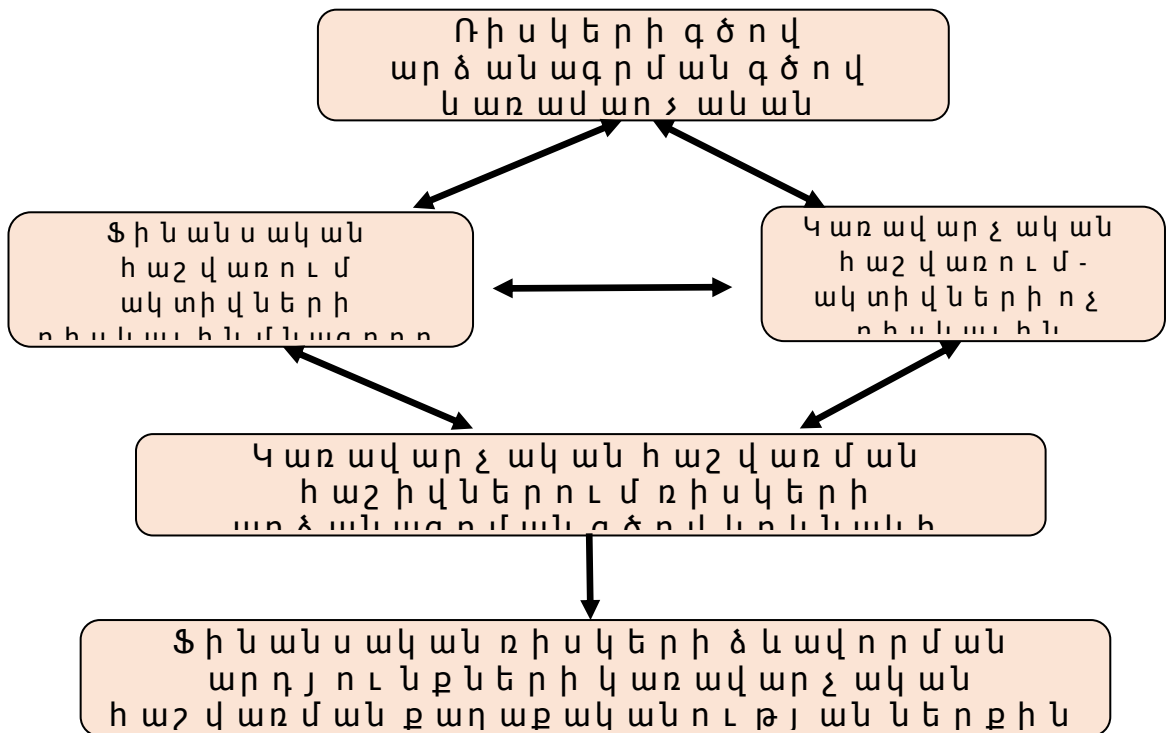
⁵⁶ Կազմված է 1-4 հաշվային թղթակցությունների հիման վրա: 101

- կառավարչական հաշվառման համակարգ ներմուծել ֆինանսական ռիսկերի ձևավորմանը առնչվող նոր հաշիվներ,

- կրկնակի գրանցման հենքով ձևակերպել ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման և բաշխման նոր հաշվային թղթակցություններ,

- ռիսկերի գծով փոխկապակցել ֆինանսական և կառավարչական հաշվառման տեղեկատվական հոսքերը,

- ներկայացնել ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման քաղաքականություն և դրան համապատասխան՝ հաշվետվական համակարգ (տես գծապատկեր 2.2.4):

Գծապատկեր 2.2.4 ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքների համակարգային հաշվառման առաջարկվող մեխանիզմը⁵⁷

⁵⁷Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

2.3 Ռիսկերի հաշվապահական հաշվառման քաղաքականության մշակման մոտեցումները

Առևտրային կազմակերպություններում ռիսկերի հաշվապահական հաշվառման քաղաքականության մշակումը արդիական է համարվում այն առումով, որ անհրաժեշտություն է զգացվում վելուծելու և գնահատելու պարտավորություններին և ժամկետանց պարտքերի աճող ռիսկային \$ինանսական հետևանքները: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ վերջին տարիներին ՀՀ կազմակերպությունների ստանձնած ռիսկային պարտավորությունները զգալի տեսակարար կշիռ են կազմում (տես աղյուսակ 2.3.1): Հետևաբար՝ օրախնդիր են \$ինանսական ռիսկերի արձանագրումն ու դրանց գնահատման նպատակով՝ հաշվապահական հաշվառման ճկուն քաղաքականության վարումը:

Աղյուսակ 2.3.1

Կազմակերպություններին պարտավորությունները և ժամկետանց պարտքերը ՀՀ-ում (մլն դրամ)՝ ըստ 2012-2016թթ.⁵⁸

Ցուցանիշներ	2012	2013	2014	2015	2016
Պարտավորություններ, ընդամենը որից	2 185 275	2 148 253	2 628 316	2 690 794	3 095 807
Ժամկետանց	816,5	862,5	2 154,0	22 225,7	927.6
Կրեդիտորական պարտքեր	553 547,7	602 481,8	661 145,5	782 828,2	801 346.5
ընդամենին նկատմամբ (%) որից	25,3	28,0	25,2	29,1	25.9
Ժամկետանց	743,7	822,5	1 995,5	22 115,7	927.6
ստացված վարկեր և փոխառություն	1 631 728	1 545 771,8	1 967 171	1 907 966	2 294 460

⁵⁸ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիր, 2017, էջ 400

Ն Ե Ր					
ը ն դ ամ ե ն ի ն կ ա տ մ ամ բ (%)	74,7	72,0	74,8	70,9	74.1
Ո Ր Ի Գ					
Ժ ամ կ ե տ ա ն ց	72,8	40,0	158,5	110,0	0.0

Կազմակերպությունների կրեդիտորական և կրեդիտորական պարտքերի ձևավորման գործընթացում նույնպես ներդաշնակություն չի նկատվում: Վերլուծության արդյունքում պահանջատեղառնում, որ ՀՀ կազմակերպություններում առկա է ժամկետանց կրեդիտորական պարտքերի՝ ժամկետանց դեբիտորական պարտքերը գերազանցելու միտում, ինչը պարունակում է \$ինանսական կայունության անկման ռիսկեր (տես աղյուսակ 2.3.2):

Աղյուսակ 2.3.2

ՀՀ կազմակերպությունների կրեդիտորական և դեբիտորական պարտքերը 2016թվականին (մլն դրամ)⁵⁹

Ցուցանիշներ	Հանքարդյունաբերություն	Մշակող արդյունաբերություն	Էներգետիկ արդյունաբերություն	Ճինարա-րոնթյուն	Ծառայունություններ
Կրեդիտորական պարտքեր	42 271	164 107	225 959	91 536	161 254
որից՝					
ժամկետանց	0,0	208,4	0,0	109,2	8,1
Դեբիտորական պարտքեր	33 903	213 688	212 177	68 757,9	205 294
որից՝					
ժամկետանց	0,0	2 591	14 714	357,6	643,1
Կրեդիտորական պարտքերի գերազանցումը դեբիտորականին	8 368	-49 581	13 782	22 778,1	-44 040
ժամկետանց կրեդիտորական պարտքերի գերազանցումը ժամկետանց	0,0	-2 383	-14 714	-248,4	-635

⁵⁹ Հայաստանի վիճակագրական տարեգիր, 2017, էջ 401

դ Ե ք ի տ ո թ ա- կ ան ի ց					
Պ ա ռ տ ք Ե ռ բ ան կ Ե ռ ի , վ ա ռ կ Ե ռ ի և փ ո խ ա ռ ո ւ թ յ ո ւ և և Ե ռ ի գ ծ ո վ	375 215	579 610	534 994	37 019,1	313 402

Հ ա շ վ ա պ ա հ ա կ ան հ ա շ վ ա ռ մ ան
ք ա ղ ա ք ա կ ան ո ւ թ յ ո ւ և ը ո թ ո շ ա կ ի ս կ զ ք ո ւ և ք ն Ե ռ ,
հ ի մ ո ւ և ք ն Ե ռ , Ե ղ ա ն ա կ ն Ե ռ , կ ան ո և և Ե ռ , ձ և Ե ռ և
ա ռ ա թ ո ղ ա կ ա թ գ Ե ռ Ե և Ե ռ կ յ ա յ ա ց ն ո ւ մ , ո թ ո և ք
կ ի թ ա ռ վ ո ւ մ Ե և կ ա զ մ ա կ Ե ռ պ ո ւ թ յ ան կ ո ղ մ ի ց
հ ա շ վ Ե տ վ ո ւ թ յ ո ւ և և Ե ռ պ ա տ թ ա ս տ Ե լ ո ւ և
և Ե ռ կ յ ա յ ա ց ն Ե լ ո ւ և պ ա տ ա կ ո վ :⁶⁰ Հ ա շ վ ա պ ա հ ա կ ան
հ ա շ վ ա ռ մ ան ք ա ղ ա ք ա կ ան ո ւ թ յ ան և Ե ռ կ յ ա յ ա ց մ ան
ան հ թ ա ժ Ե շ տ ո ւ թ յ ո ւ և ը ծ ա գ Ե ց \$ ի ն ան ս ա կ ան
հ ա շ վ ա ռ մ ան ս տ ա ն դ ա թ տ ն Ե ռ ի կ ի թ ա ռ մ ան ը գ ո ւ գ ա հ Ե ռ ,
Ե թ ք հ ա շ Ե տ վ ո ւ թ յ ո ւ և և Ե ռ ի ա թ ա ք ի ն
օ գ տ ա գ ո թ ծ ո ղ ն Ե ռ ը ո թ ո շ ո ւ մ ն Ե ռ կ յ ա յ ա ց ն Ե լ ի ս
հ ա շ վ ա պ ա հ ա կ ան հ ա շ վ ա ռ մ ան կ ա զ մ ա կ Ե ռ պ չ ա կ ան ,
տ Ե խ ն ի կ ա կ ան , մ Ե թ ո դ ա ք ա ն ա կ ան ա ս պ Ե կ տ ն Ե ռ ի
տ Ե ղ Ե կ ա տ վ ո ւ թ յ ան պ ա կ ա ս գ գ ա ց ի ն , ո թ ն ա մ փ ո փ
հ ն ա թ ա վ ո թ Ե ռ ս տ ա ն ա լ յ ո ւ Ե ռ ա ք ա ն չ յ ո ւ Ե ռ հ ա շ վ Ե տ ո ւ
տ ա թ վ ա ս կ զ ք ո ւ մ կ ա զ մ վ ո ղ հ ա շ վ ա պ ա հ ա կ ան
ք ա ղ ա ք ա կ ան ո ւ թ յ ո ւ և ի ց :

Կ ա ռ ա վ ա թ չ ա կ ան հ ա շ վ ա ռ մ ան գ ա թ գ ա ց մ ան ը
գ ո ւ գ ը ն թ ա ց ա ռ ա ջ ն ա հ Ե թ թ Ե դ ա ռ ն ո ւ մ ն ա ն ո լ ո թ թ ի
ք ա ղ ա ք ա կ ան ո ւ թ յ ան մ շ ա կ ո ւ մ ը , ա ռ ա ն ց ո թ ի Ե ա պ Ե ս
ը ն կ ն ո ւ մ Ե հ ա շ վ ա ռ մ ան ա թ դ յ ո ւ և ա վ Ե տ ո ւ թ յ ո ւ և ը : Դ թ ա
հ Ե տ մ Ե կ տ Ե ղ , դ Ե ռ և ս մ ա ս ն ա գ ի տ ա կ ան գ թ ա կ ան ո ւ թ յ ան
մ Ե ջ տ ա թ ա կ ա թ ծ ո ւ թ յ ո ւ և Ե ի շ խ ո ւ մ կ ա ռ ա վ ա թ չ ա կ ան
հ ա շ վ ա ռ մ ան հ ա շ վ ա յ ի ն ք ա ղ ա ք ա կ ան ո ւ թ յ ո ւ և ը
ս ա հ մ ան Ե լ ի ս : Ա յ ս պ Ե ս , մ ի դ Ե պ ք ո ւ մ , ա յ ն
և Ե ռ կ յ ա յ ա ց վ ո ւ մ Ե ո թ պ Ե ս ո ւ ս ո ւ մ ն ա ս ի թ մ ան

⁶⁰ \$ ի ն ան ս ա կ ան հ ա շ վ Ե տ վ ո ւ թ յ ո ւ և և Ե ռ ի մ ի ջ ա գ գ ա յ ի ն ս տ ա ն դ ա թ տ
8, “Հ ա շ վ ա պ ա հ ա կ ան հ ա շ վ ա ռ մ ան ք ա ղ ա ք ա կ ան ո ւ թ յ ո ւ և , Ե ա կ ան
ս խ ա լ ն Ե ռ ”, կ Ե տ 4, // Հ Հ Ա Ա , 2011թ .

եղանակներին և հնարքներին ամբողջություն, որով ապահովվում է կառավարչական հաշվառման առանձին տարրերի (վերլուծություն, վերահսկողություն, հաշվետվություն) իրականացման անընդհատությունը և որոշումների կայացման արդյունավետությունը:⁶¹

Մեկ այլ պարագայում կառավարչական հաշվառման հաշվային քաղաքականությունը դիտարկվում է որպես ներկազմակերպչական տեղեկատվական համակարգի ձևավորման ուղեցույց, նպատակ ունենալով սպասարկելու կառավարչական նպատակադրումներին իրագործումը: Կարծիք է հայտնվում նաև կառավարչական հաշվառման քաղաքականությունը ներկայացնելու ըստ պատասխանատվության կենտրոնների՝ ծախսերի, եկամուտների, ֆինանսական արդյունքների ամրագրման և վերահսկողության միջոց:⁶²

⁶¹ Вахрушина М.А. Учетная политика для целей управленческого учета, //Бухгалтерский учет, 2007, #23, стр.6

⁶² Гуляев Н.С. Объекты учетной политики управленческого учета/ Н.С. Гуляев, О.В. Стеблецова // Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий, 2010. № 12. стр. 41

Յեղի նակն երը միակարծիք չեն նաև կառավարչական հաշվառման հաշվային քաղաքականությունների կառուցվածքի հարցում: Յամոզմունք է հայտնվում, որ որոշումների կայացմանը առավելապես նպաստում է այնպիսի հաշվային քաղաքականությունը, որը տեղեկատվություն է ներկայացնում երեք բաժնով՝ մեթոդաբանական, տեխնիկական և կազմակերպչական:⁶³ Ընդ որում, կազմակերպչական բաժնով ներկայացվում են կառավարչական հաշվառման պատասխանատվություններին, հաշվապահություններին, հաշվային քաղաքականության մշակման գործընթացներին: Տեխնիկական բաժինը ներառում է կառավարչական հաշվառման հաշվային պլանը, տեղեկատվության մշակման կարգը, կառավարչական տեղեկատվության պահպանման և գաղտնիությունն ապահովման գործընթացը, կառավարիչներին ներկայացվող հաշվետվությունների ցանկը: Մեթոդաբանական բաժնով ներկայացվում են ամորտիզացիայի հաշվարկման, պաշարների գնահատման եղանակները, ծախսային հոսքերի երթուղին, կալկուլյացիոն հոդվածները, տնտեսավարման արդյունավետության ցուցանիշները:

Որոշումների կայացման տեղեկատվական ապահովվածությունն առումով կառավարչական հաշվառման հաշվային քաղաքականությունը նաև առաջարկվում է կազմել առավել դետալացված, ընդգրկելով յոթ բաժին, որոնք են.

1. կառավարչական հաշվառման կանոնները,
2. փաստաթղթերի կազմը և փաստաթղթաշրջանառությունները,

⁶³ Сигидов И.Ю. Учетная политика сельскохозяйственных организаций для целей управленческого учета / Ю.И. Сигидов, А.А. Адаменко // Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве, 2009, № 1, стр. 23.

3. կառավարչական հաշիվներին հաշվային պլանը ,
4. կառավարչական հաշվառման դասակարգիչները ,
5. հաշվառման օբյեկտներին գնահատման եղանակները ,
6. կառավարչական հաշվառման ավտոմատացումը ,
7. վերահսկողական համակարգը :⁶⁴

⁶⁴ Кузнецова Е.Н. Структура учетной политики для целей управленческого учета / Е.Н. Кузнецова // Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве, 2010, № 4, стр. 31.

Մասնագիտական գրականությունում կարծիք է հայտնվում նաև հաշվապահական հաշվառման քաղաքականությունը դիտարկելու որպես երկրի տնտեսական քաղաքականության մի մաս, և այդ առումով, այն ներկայացնելու միկրո և մակրո տնտեսականությունով:⁶⁵ Մակրոտնտեսական մոտեցումներով կառավարչական հաշվառման հաշվային քաղաքականություն մշակելիս անհրաժեշտություն է ծագում տնտեսական ակտիվություն համընդհանուր ցուցանիշների հաշվառում կազմակերպել այնպես, որ դրանք համադրելի լինեն ոչ միայն կազմակերպությունների, այլև ճյուղի մակարդակով և հնարավորություն ունենան ընդգրկվելու ազգային հաշիվներում: Միկրոտնտեսական տնտեսականից կառավարչական հաշվառման հաշվային քաղաքականություն ներկայացումը ուղղորդվում է կազմակերպությունների տնտեսական գործունեության արդյունավետության բարձրացման կառավարչական որոշումների նպաստմանը:

Միջազգային փորձը ցույց է տալիս, որ առևտրային կազմակերպությունների համար գործում են հաշվապահական հաշվառման վարման քաղաքականության մեթոդական ցուցումներ, որոնք ինչ որ տեղ մակրոտնտեսական ուղղորդում ունեն: Սակայն, նրանցում միայն հպանցիկ անդրադարձ է կատարվում կառավարչական հաշվառման կողմից կիրառվող այնպիսի եղանակների վրա, ինչպիսիք են «դիրեքթ-քոստիևգը», «ստանդարտ-քոսթիևգը», «բյուջե տավորումը»: Ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ կառավարչական հաշվառման

⁶⁵ Лялькова Е.Е., Учетная политика в системе управленческого учета: методика формирования и информационное значение, // Аудит и финансовый анализ, #6, 2007, стр. 33

հաշվային քաղաքականությանը անդրադարձ
կատարվում է տեսության մեջ՝ առաջարկելով այն
ներկայացնել հետևյալ բաժիններով.

- կառավարչական հաշվառման ընդհանուր
դրույթներ,

- կառավարչական հաշիվների հաշվային պլան,

- կառավարչական հաշվետվության ձևեր,

- եկամուտների և ծախսերի հաշվառման
մեթոդներ,

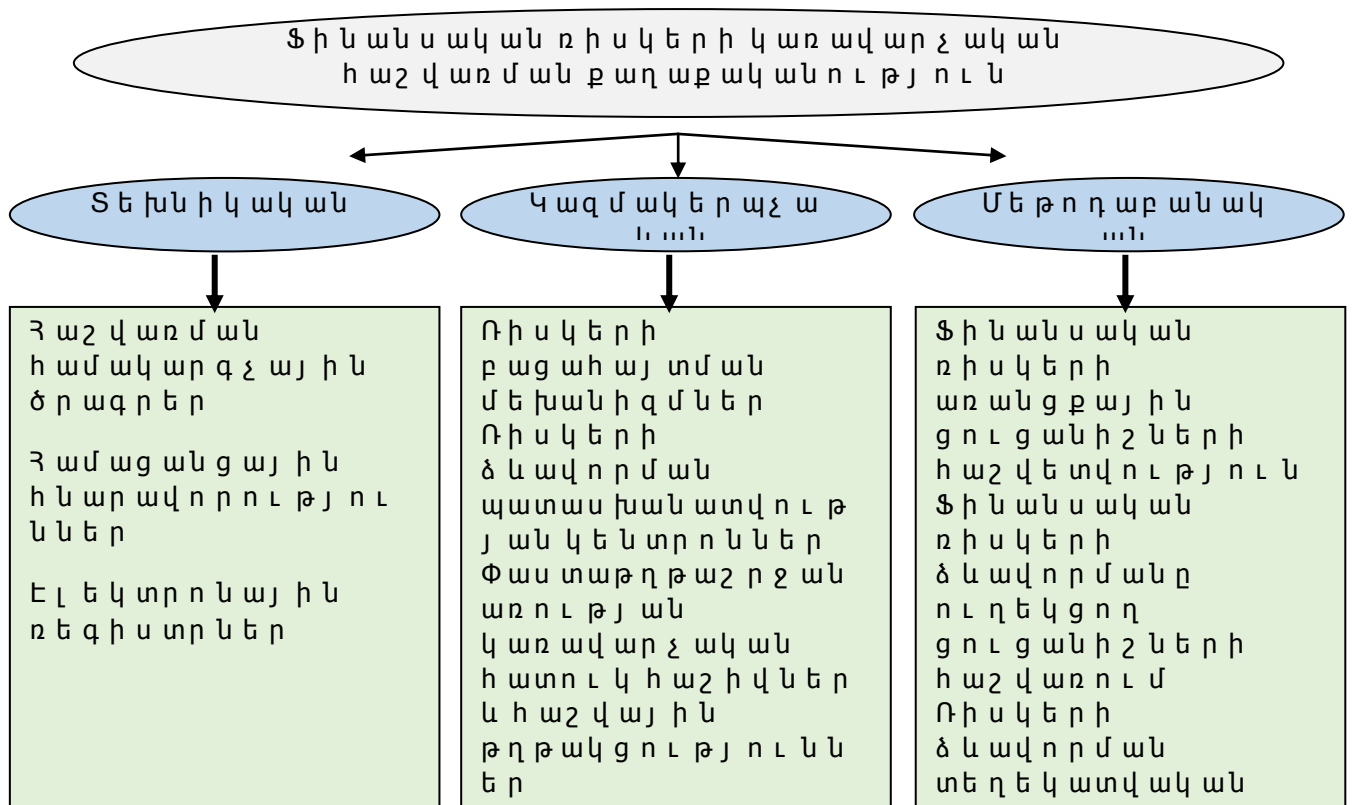
- տնտեսավարման արդյունքների
բյուջետավորման համակարգ,

- գործարարականության արդյունքների
վերահսկողության համակարգ,

- կառավարչական վերլուծության համակարգ:

66

Մեր կարծիքով, առևտրային կազմակերպություններում \$ինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման քաղաքականությունը անհրաժեշտ է ներկայացնել երեք կտրվածքով՝ տեխնիկական, կազմակերպչական և մեթոդաբանական (տես գծապատկեր 2.3.1):

Գծապատկեր 2.3.1 Ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման քաղաքականության բաժինները ⁶⁷

⁶⁶ Кузнецова Е.Н. Структура учетной политики для целей управленческого учета/ Е.Н. Кузнецова // Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве, 2010, № 4, стр. 31.

Игошина Ю.А., Учетная политика для организации в целях управленческого учета, // Вестник Алтайского государственного аграрного университета, #4 (78), 2011, стр. 118

⁶⁷ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտություններին հիմնված:

Մեթոդաբանական առումով, ֆինանսական
ռիսկերի կառավարչական հաշվառման
վերջնարդյունքները պետք է թիրախավորվեն
ներքին հաշվետվությունների կանոնակարգված
ներկայացմանը, որտեղ ներկայացվելու են ոչ
միայն ռիսկերի առանցքային ցուցանիշները, այլև
ֆինանսական ռիսկերը ձևավորող, ուղեկցող
ցուցանիշները: Այսինքն խնդիր է դրվում
փոխկապակցվելու ռիսկերի ձևավորման
պատճառահետևանքային արդյունքները ըստ
առանձին ուղղությունների (կապիտալի, ոչ
ընթացիկ և ընթացիկ պարտավորությունների
ֆինանսական աղբյուրների) և կազմա-
կերպությունների ակտիվների մնացորդների:

Կառավարչական հաշվառման
մեթոդաբանությունը կառուցվում է այնպես, որ
ֆինանսական ռիսկերի արդյունքները
հաշվետվությունում սեգմենտավորվեն ըստ
հավանական կորուստների ընդունելիության
աստիճանի (բնական, կրիտիկական ռիսկային,
անթույլատրելի): Յետևաբար, կառավարչական
հաշվառման քաղաքականության մեջ հստակ
ներկայացվելու են յուրաքանչյուր ֆինանսական
ռիսկային գործունի սահմանաչափերը, որոնք հիմք
ընդունելով, ռիսկերի ձևավորման արդյունքները
ոչ միայն կսեգմենտավորվեն, այլև կխմբավորվեն
համապատասխան հաշիվներով և տեղեկատվական
հոսքերով:

Ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական
հաշվառման քաղաքականությունը հստակեցնելու է
նաև ռիսկերի հաշվառման կազմակերպչական ոլորտը:
Այստեղ իրենց բացահայտումներն են ստանալու
ռիսկերի ճանաչման մեխանիզմները, չափման
սկզբունքները, արժևորման մոտեցումները:
Չուզահեռաբար, կառավարչական հաշվառման

քաղաքականությունը հստակ պահանջներ է դնել ու
ոչ միան առևտրային կազմակերպություններում
ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման կենտրոնների
բացահայտման, այլև դրանց գծով
պատասխանատուների հաշվետվողականության
սահմանման ոլորտներում: Կառավարչական
որոշումների կայացման տեսանկյունից
կարևորվում է առևտրային
կազմակերպությունների մենեջմենթին հաշվետու
լիներ, թե որտեղ են առաջանում ֆինանսական
ռիսկերը և ովքեր են պատասխանատվություն կրում
դրանց ձևավորման համար:

Այս առումով, արժևորվում է հաշվային
քաղաքականության մեջ հստակեցնել ու
ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքների
փաստաթղթավորումը և փաստա

թղթաշրջանառությունը կազմակերպումը, որը դրվելու է հաշվապահական հաշվառման թղթակցություններին ձևակերպման և հաշիվներում կրկնակի գրանցումներին կատարելու հիմքում:

Եվ վերջապես, ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման քաղաքականությունը նախատեսված վերոնշյալ տեղեկատվական հոսքերը հնարավոր չի լինի ստանալ, առանց տեխնիկական աջակցություն: Ուստի հաշվային քաղաքականություններում հստակ մեկնաբանվելու են ֆինանսական ռիսկերը հաշվառող էլեկտրոնային ռեգիստրների, համակարգչային ծրագրերի բնութագրիչները: Ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառումը ընդգրկուն և խորքային տեղեկատվական հոսքերի շրջանակէականկալում, որն անհրաժեշտ է առաջին և երկրորդ կարգի հաշիվներում դրանց գծով գրանցումներ կատարելու և ներքին հաշվետվություններին կազմման համար:

Այսպիսով, առևտրային կազմակերպություններում մեր կողմից առաջարկվում է ֆինանսական հաշվառման հաշվային քաղաքականությունը գույքահեռ, նաև կազմել կառավարչական հաշվառման հաշվային քաղաքականություն, որը լրացնելով գործող ավանդական հաշվառման նույնատիպ փաստաթղթերը, միաժամանակ ներկայացվում է մի շարք տեղեկատվական համալրումներով:

Առաջին, հաշվային քաղաքականության առաջարկվող սխեման բնութագրում է ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման կազմակերպման և մեթոդաբանությունն ողջ սխեման առևտրային կազմակերպություններում, հնարավորինս միտված լինելով ոչ թե ռետրոսպեկտիվ վերլուծություններին, այլ կազմակերպություններին առանձին ստորաբաժանումներին

գործունեության արդյունքում ձևավորվող
ռիսկերի գույման կամ կանխարգելման գծով
կառավարչական որոշումներին կայացման
տեղեկատվության բարելավումներին:

Երկրորդ, առաջարկվող հաշվային
քաղաքականության սխեման ներկայացնում է
կառավարչական հաշվառումը փոխկապակցված
Ֆինանսական հաշվառմամբ, դրանով իսկ
հնարավորություն ստեղծելով կիրառելու
Ֆինանսական ռիսկերի արժեքային արդյունքների
ինտեգրում առևտրային կազմակերպությունների
Ֆինանսական հաշվետվություններում ավանդաբար
ներկայացվող ցուցանիշների հետ:

Երրորդ, առաջարկվող հաշվային
քաղաքական կողմից կիրառվող
մեթոդաբանության ավանդական կառավարչական
հաշվառման ծանրություն կենտրոնը ինքարժեքի
կալկուլյացիայից և ծախսային հոսքերի
վերահսկողությունից տեղափոխվում է դեպի
ազմավարական հաշվառման հաշվետվությունների
ոլորտ, դրանով իսկ առևտրային
կազմակերպություններում նպաստելով
հիմնավորված Ֆինանսական ռիսկերով
գործարարության ներքին և արտաքին միջավայրի
կայուն զարգացման հեռահար թիրախային
ուղղությունների իրագործման որոշումներին
կայացմանը:

Ֆինանսական ռիսկերի չափման մեր կողմից
առաջարկվող մոտեցումներն աշխատանքում
ներկայացված են ՀՀ հեռահաղորդակցության
ոլորտում գործող կազմակերպությունների
(«Արմենտել» ՓԲԸ, «Ղ-տելեկոմ» ՓԲԸ և «Յուլբոմ» ՍՊԸ)
օրինակով, քանի որ դրանց տարեկան
հաշվետվությունները հրապարակված են և
հասանելի: Ֆինանսական ռիսկերի նորմաները

որոշվել են առևտրային կազմակերպությունների կողմից՝ հիմնվելով իրենց շուկայական դիրքի և ազմավարական ծրագրերի վրա:

Կազմակերպության \$ինանսական վիճակի վերլուծության արդյունավետ ձևերից է բենչ-մարքիսզը, որն իրենից ներկայացնում է սեփական ցուցանիշների համեմատումը տվյալ ոլորտի առաջատար կազմակերպության ցուցանիշներ հետ:

\$ինանսական ռիսկերի ցուցանիշների կիրառումը հնարավորություն կտա գնահատել ու ռիսկային տնտեսական գործունեությունը: Զեռահաղորդակցության ոլորտի կազմակերպությունների կողմից ռիսկերի չափման մեթոդաբանությունը կիրառվել է «Արմենտել» ՓԲԸ և «Յուլբոմ» ՍՊԸ-ի օրինակով հաշվի առնելով նորմաներից շեղումների շրջանակը և որպես բենչմարկ վերցնելով «Ղ-տելեկոմ» ՓԲԸ-ի ցուցանիշները (տես հավելված 1): Վերլուծության համար ընտրվել են ընթացիկ իրացվելիության, ինքնավարության և կապիտալի համարժեքության ցուցանիշները (տես աղյուսակ 2.3.3):

«Ղ-տեղեկում» ՓԲԸ ֆինանսական ցուցանիշները
վերլուծությունը 2014-2016թթ.-ին⁶⁸

<<Ղ-տեղեկում» ՓԲԸ				
Ցուցանիշ	Չափարկ	2016թ.	2015թ.	2014թ.
Ընթացիկ իրացվելիություն	Ընթացիկ ակտիվներ / ընթացիկ պարտավորություններ (y3)	3.8	4.8	4.0
Ինքնավարություն	Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ (y2)/ակտիվներ	0.005	0.004	0.003
Կապիտալի համարժեքություն	Սեփական կապիտալ (y1) /ակտիվներ	0.90	0.92	0.91

«Յուրաքանչյուր» ՍՊԸ ֆինանսական ռիսկերի վերլուծության արդյունքներից (տես աղյուսակ 2.3.4) պարզեղաշնչում, որովհետև կազմակերպությունը, անբարենպաստ շեղումներ է արձանագրել սահմանված բոլոր ցուցանիշների գծով (տես աղյուսակ 2.3.3):

Աղյուսակ 2.3.4

«Յուրաքանչյուր» ՍՊԸ ֆինանսական ռիսկերի գնահատում 2015-2016թթ.-ին⁶⁹

Ցուցանիշ	2016թ.			2015թ.		
	Նորման	Փաստացի գործակից	Շեղումը նորմայից դրամ	Նորման	Փաստացի գործակից	Շեղումը նորմայից դրամ
Ընթացիկ իրացվելիություն	>4.8	0.77	18,100,150	>4.0	0.87	12,487,752
Ինքնավարություն	<0.004	0.721	76,510,472	<0.003	0.77	63,191,466
Կապիտալի համարժեքություն	>0.92	0.077	(89,943,501)	>0.91	0.03	(71,999,179)

⁶⁸ Կազմված է հավելված 1ի տվյալներով

⁶⁹ Կազմված է հավելված 4ի տվյալներով

Ինչ վերաբերում է «Արմենտել» ՓԲԸ ֆինանսական հաշվետվությունների վերլուծությանը, ապա դրանից պետք է դառնում, որ կազմակերպության ընթացիկ

իրացվել ինչպես ցուցանիշը 2016 թ. նորմայի սահմանում է, հետևաբար՝ պահպանելով ընթացիկ ակտիվների և պարտավորությունների հարաբերակցությունը, հնարավոր է կանխել անբարենպաստ շեղումներն այդ ուղղությամբ: Նույն կերպ, կազմակերպության կապիտալի համարժեքության ցուցանիշի գծով 2015 թ. արձանագրվել է նորմայից բարենպաստ շեղում, մինչդեռ սեփական կապիտալի և ակտիվների հարաբերակցության գծով շեղումները, մյուս կազմակերպությունների նույն ցուցանիշի համեմատ, 2016 թ. անբարենպաստ է եղել (տես աղյուսակ 2.3.5):

Աղյուսակ 2.3.5

«Արմենտել» ՓԲԸ \$ ֆինանսական ռիսկերի գնահատում 2015-2016թթ.-ի ն⁷⁰

Արմենտել ՓԲԸ	2016թ.			2015թ.		
	Նորմա	Փաստացի գործակից	Շեղումը նորմայից դրամ	Նորմա	Փաստացի գործակից	Շեղումը նորմայից դրամ
Ընթացիկ իրացվել ինչպես թյուն	>4.8	9.52	(11,763,371)	>4.0	1.59	6,906,537
Ինքնավարություն	<0.004	0.005	214,315	<0.003	0.01	351,257
Կապիտալի համարժեքություն	>0.92	0.918	(280,261)	>0.91	0.92	1,312,690

Ռիսկերի գնահատման և չափման արդյունքները ներկայացնենք հաշվառման կրկնակի գրանցման համակարգով, որը հնարավորություն կտա ամփոփել ու «Յուրաքանչյուր» ՍՊԸ-ի 2016թ.-ի \$ ֆինանսական ռիսկերը՝ դրամային արտահայտությամբ:

⁷⁰ Կազմված է հավելված 5ի տվյալներով

Քանի որ հաշվետու ժամանակաշրջանում
կազմակերպության ընթացիկ
պարտավորությունների մնացորդը կազմել է 21,542
մլն դրամ, ընթացիկ ակտիվների մնացորդը՝ 16,520 մլն
դրամ (տես հավելված 4), իսկ ընթացիկ
իրացվելի ության գործակցի նորման սահմանված է
4.8, ապա պարզ կդառնա, որ ընթացիկ

պարտավորությունների գծով առկա է փոխհատուցման ռիսկ՝ 18,100 մլն դրամի չափով (21,542-16,520÷4.8):

Այս դեպքում, օգտվելով գծապատկեր 2.2.2-ում ներկայացվող սխեմայից, մեր կողմից կառաջարկվեն հետևյալ հաշվային թղթակցությունները, որոնք կգործեն կառավարչական հաշվառման համակարգում և կրկնակի գրանցումներ կառաջացնեն առաջարկվող հաշիվներում (տես գծապատկեր 2.3.2).

1. Ձևակերպվել է կազմակերպության ընթացիկ պարտավորությունների փաստացի մնացորդը .

Կտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”..... 21,542 մլն դրամ

Դտ “Ֆինանսական կայունություն”..... 21,542 մլն դրամ

2. Ձևակերպվել է կազմակերպության ընթացիկ պարտավորությունների նորմատիվային մնացորդը .

Կտ “Ֆինանսական կայունություն”.....3,442 մլն դրամ

Դտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”.....3,442 մլն դրամ

3. Ձևակերպվել է կազմակերպության ընթացիկ պարտավորությունների նորմատիվային մնացորդից շեղումը .

Դտ “Ֆինանսական կայունությանից շեղումներ”..18,100 մլն դրամ

Կտ “Ֆինանսական կայունություն”.....18,100 մլն դրամ

4. Կազմակերպության ընթացիկ պարտավորությունների նորմատիվային մնացորդից շեղումը վերագրվել է ձևավորված փաստացի ռիսկերին:

Դտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”.....18,100 մլն դրամ

Կտ “Ֆինանսական կայունությունից շեղումներ”.18,100 մլն դրամ

Ֆինանսական
կայունություն

<u>0</u>	
(1) 21,542	(2) 3,442
	(3) 18,100
<u>0</u>	

Ֆինանսական
կայունություն
իջնություն

<u>0</u>	
(3) 18,100	(4) 18,100
<u>0</u>	

Ֆինանսական
փաստացի նիսկեր

<u>0</u>	
(2) 3,442	(1) 21,542
(4) 18,100	
<u>0</u>	

լ սցիկ
պարտավարությունների շեղման նիսկերի կրկնակի
գրանցումը առաջարկվող հաշիվներում:⁷¹

Յետագոտվող ժամանակաշրջանի վերջին «Յուրա»
ՍՊԸ-ի ոչ ընթացիկ պարտավորությունների
մնացորդը կազմել է՝ 76,937 մլն դրամ, ակտիվների
մնացորդը՝ 106,693 մլն դրամ (տես հավելված 4):
Ինքնավարության գործակցի հաշվարկի (76,937 -
106,693*0.004) արդյունքում ըստ՝ 0.004 նորմայի ստացվում
է, որ ոչ ընթացիկ պարտավորությունների շեղումը
կազմել է 76,510 մլն դրամ:

1. Ձևակերպվել է կազմակերպության ոչ ընթացիկ
պարտավորությունների փաստացի մնացորդը .

**Կտ «Ֆինանսական փաստացի նիսկեր»..... 76,937 մլն
դրամ**

**Դտ «Ֆինանսական կայունություն»..... 76,937
մլն դրամ**

⁷¹ Կազմված է ատենախոսության երկրորդ գլխի 1-4 հաշվային
թղթակցությունների հիման վրա:

2. Ձևակերպվել է կազմակերպության ոչ ընթացիկ պարտավորությունների նորմատիվային մնացորդը .

Կտ “Ֆինանսական կայունություն”.....427 մլն դրամ

Դտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”.....427 մլն դրամ

3. Ձևակերպվել է կազմակերպության ոչ ընթացիկ պարտավորությունների նորմատիվային մնացորդից շեղումը .

Դտ “Ֆինանսական կայունությունից շեղումներ” .76,510մլն դրամ

Կտ “Ֆինանսական կայունություն”.....76,510 մլն դրամ

4. Կազմակերպության ոչ ընթացիկ պարտավորությունների նորմատիվային մնացորդից շեղումը վերագրվել է ձևավորված փաստացի ռիսկերին .

Դտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”..... 76,510 մլն դրամ

Կտ “Ֆինանսական կայունությունից շեղումներ” .76,510մլն դրամ

Տվյալ հաշիվների կրկնակի գրանցումը կունենան հետևյալ տեսքը՝ (տես գծապատկեր 2.3.3)

Ֆինանսական կայունություն	
<u>0</u>	
(1) 76,937	(2) 427
	(3) 76,510
<u>0</u>	

Ֆինանսական կայունություն ից շեղումներ	
<u>0</u>	
(3) 76,510	(4) 76,510
<u>0</u>	

Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր	
<u>0</u>	
(2) 427	(1) 76,937
(4) 76,510	
<u>0</u>	

Գծապատկեր 2.3.3 «Յուլբոմ» ՍՊԸ-ի ոչ ընթացիկ պարտավարությունների շեղման ռիսկերի գրանցումը առաջարկվող հաշիվներում կրկնակի գրանցումը⁷²

2016թ.-ի վերջին «Յուլբոմ» ՍՊԸ-ի սեփական կապիտալի մնացորդը կազմել է՝ 8,214 մլն դրամ, ակտիվների մնացորդը՝ 106,693 մլն դրամ (տես հավելված 4): Կապիտալի համարժեքության գործակցի հաշվարկի (8,214 - 106,693*0.92) արդյունքում ըստ՝ 0.92 նորմայի ստացվում է, որ սեփական կապիտալի շեղումը կազմել է -89,943 մլն դրամ:

1. Ձևակերպվել է կազմակերպության սեփական կապիտալի փաստացի մնացորդը.

Կտ «Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր»..... 8,214 մլն դրամ

Դտ «Ֆինանսական կայունություն»..... 8,214 մլն դրամ

⁷² Կազմված է ատենախոսության երկրորդ գլխի 1-4 հաշվային թղթակցությունների հիման վրա:

2. Ձևակերպվել է կազմակերպության սեփական կապիտալի նորմատիվային մնացորդը .

Կտ “Ֆինանսական կայունություն”.....98,158 մլն դրամ

Դտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”.....98,158 մլն դրամ

3. Ձևակերպվել է կազմակերպության սեփական կապիտալի նորմատիվային մնացորդից շեղումը .

Դտ “Ֆինանսական կայունության հից շեղումներ” .89,943 մլն դրամ

Կտ “Ֆինանսական կայունություն”.....89,943 մլն դրամ

4. Կազմակերպության սեփական կապիտալի նորմատիվային մնացորդից շեղումը վերագրվել է ձևավորված փաստացի ռիսկերին .

5. **Դտ “Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր”..... 89,943 մլն դրամ**

Կտ “Ֆինանսական կայունության հից շեղումներ” .89,943 մլն դրամ

Տվյալ հաշիվների կրկնակի գրանցումը կունենան հետևյալ տեսքը՝ (տես գծապատկեր 2.3.4)

Ֆինանսական կայունություն

0	
(1) 8,214	(2) 98,158
	(3) 89,943
0	

Ֆինանսական կայունության հից շեղումներ

0	
(3) (89,943)	(4) (89,943)
0	

Ֆինանսական փաստացի ռիսկեր

	0
(2) 98,158	(1) 8,214
(4) (89,943)	
	0

Գծապատկեր 2.3.4 «Յուլբոմ» ՍՊԸ-ի սեփական կապիտալի շեղման ռիսկերի կրկնակի գրանցումը առաջարկվող հաշիվներում:⁷³

Օգտագործելով տվյալ մեթոդաբանությունը կազմակերպությունները հնարավորություն են ստանում անընդհատության սկզբունքով հետևելու կազմակերպության վիճակին և կայացնելու այնպիսի ռազմավարական որոշումներ, որոնք չեն բարձրացնի կազմակերպության անբարենպաստ ռիսկերի մակարդակը:

⁷³ Կազմված է ատենախոսության երկրորդ գլխի 1-4 հաշվային թղթակցություններին հիման վրա:

**Գ Լ ՈՒ ԽՈՍՍՑ Ի ն ան ս ակ ան ռ Ի ս կ Ե ր Ի
վ Ե ր Լ ո Լ Ծ ո Լ Թ Յ ան կ ատար Ե Լ ա գ ո թ մ ան
ո Լ ղ Ի ն Ե ր ը առ և տր այ Ի ն
կ ա գ մ ակ Ե ր պ ո Լ Թ Յ ո Լ ն ն Ե ր ո Լ մ**

**3.1 Տ Ի ն ան ս ակ ան ռ Ի ս կ Ե ր Ի վ Ե ր Լ ո Լ Ծ ո Լ Թ Յ ան
ը ն թ ա գ ակ ար գ Ի ք ար Ե Լ ա գ մ ան ո Լ ղ Ի ն Ե ր ը առ և տր այ Ի ն
կ ա գ մ ակ Ե ր պ ո Լ Թ Յ ո Լ ն ն Ե ր ո Լ մ**

Տ Ի ն ան ս ակ ան ռ Ի ս կ Ե ր Ի վ Ե ր Լ ո Լ Ծ ո Լ Թ Յ ան
ը ն թ ա գ ակ ար գ Ի ք ար Ե Լ ա գ մ ան առ և տր այ Ի ն կ ա գ մ ակ Ե ր -
պ ո Լ Թ Յ ո Լ ն ն Ե ր ո Լ մ ար դ Ի ակ ան Ե հ ամ ար վ ո Լ մ մ Ի շ ար ք
առ ո Լ մ ն Ե ր ո վ : Ո ր պ Ե ս կ ան ո ն , այ ս գ ո թ ը ն թ ա գ ը
առ ա վ Ե Լ ա պ Ե ս Ի ր ակ ան ա գ վ ո Լ մ Ե կ ա գ մ ակ Ե ր պ ո Լ -
թ Յ ո Լ ն ն Ե ր Ի Տ Ի ն ան ս ատ ն տ Ե ս ակ ան գ ո թ ակ Ի գ ն Ե ր Ի
կ Ի ր առ մ ամ ք , Ե ր ք հ ամ Ե մ ատ ո Լ մ ն Ե ր Ե ն կ ատ ար վ ո Լ մ
ս ա հ մ ան վ ա ծ Տ Ի ն ան ս ակ ան գ ո թ ակ Ի գ ն Ե ր Ի
ն ո թ մ ատ Ի վ այ Ի ն և փ ա ս տ ա գ Ի մ Ե ծ ո Լ Թ Յ ո Լ ն ն Ե ր Ի մ Ի ջ և :⁷⁴
Մ յ ո Լ ս կ ո ղ մ Ի գ , Տ Ի ն ան ս ակ ան ռ Ի ս կ Ե ր Ի
վ Ե ր Լ ո Լ Ծ ո Լ Թ Յ ո Լ ն ը Ի ր ակ ան ա գ վ ո Լ մ Ե
մ ա թ Ե մ ատ Ի կ ակ ան ա պ ար ա տ Ի կ Ի ր առ մ ամ ք , ո թ ը
գ ո թ ն ակ ան ո Լ մ դ ժ վ ար Ի ր ա գ ո թ Ե Լ Ի Ե դ առ ն ո Լ մ
առ և տր այ Ի ն կ ա գ մ ակ Ե ր պ ո Լ Թ Յ ո Լ ն ն Ե ր Ի կ ո ղ մ Ի գ :⁷⁵
Ս ակ այ ն Ե ր կ ո Լ դ Ե պ ք ո Լ մ Ե Լ ք ա գ ակ այ ո Լ մ Ե
Տ Ի ն ան ս ակ ան ռ Ի ս կ Ե ր Ի վ Ե ր Լ ո Լ Ծ ո Լ Թ Յ ան հ ս տ ակ
ը ն թ ա գ ակ ար գ ը , ո թ Ի հ Ե տ ն ան ք ո վ առ և տր այ Ի ն
կ ա գ մ ակ Ե ր պ ո Լ Թ Յ ո Լ ն ն Ե ր ո Լ մ ռ Ի ս կ Ե ր Ի գ ն ա հ ա տ մ ան
ար ժ ան ա հ ա վ ա տ ո Լ Թ Յ ան մ ակ ար դ ակ ը չ Ի ք ար ձ ր ան ո Լ մ :

Ն մ ան հ ս տ ակ Ե գ ո Լ մ ն Ե ր կ այ ո Լ մ ս ար ձ ան ա գ ր վ ո Լ մ
Ե առ և տր այ Ի ն ք ան կ Ե ր ո Լ մ , ք այ գ այ ն առ ա վ Ե Լ ա պ Ե ս
առ ն չ վ ո Լ մ Ե ո չ թ Ե վ Ե ր Լ ո Լ Ծ ո Լ Թ Յ ան ը , այ Լ ք ան կ այ Ի ն

⁷⁴ Գ և ո թ գ յ ան Ջ ., Տ Ի ն ան ս ակ ան վ Ե ր Լ ո Լ Ծ ո Լ Թ Յ ան Խ ն դ Ի ր ն Ե ր , // Ե դ Ի թ
Պ ր Ի ն թ , 2012, Է ջ 43
⁷⁵ Васильев В.А., Летчиков А.Б., Лялин В.Е., Математические модели оценки и управления финансовыми рисками
хозяйствующих субъектов, // Аудит и финансовый анализ, #4 2006, стр. 231

ռիսկերի կառավարման համակարգին, որը ընդգրկում է ընթացակարգային հետևյալ դրույթները.⁷⁶

- ռիսկերի կառավարման ազմավարուն յունը, երբ առնվազն հաշվի են առնվում բանկի խորհրդի կողմից հաստատված գործարար ծրագիրն և իրականացվող գործարար գործընթացները,

- բանկի խորհրդի կողմից հաստատված “ռիսկի ախորժակը”, այսինքն՝ ռիսկերի այն մասը, որը բանկը ցանկանում է ստանձնել՝ չխաթարելով իր ֆինանսական

⁷⁶Բանկերի ներքին սկզբունքային իրականացման նվազագույն պայմանները, //ՅՅ Կենտրոնական բանկի խորհունը, 2013, 16 ապրիլ, կանոնակարգ 4, կետ 26

կայ ունեւորութիւնը և բնականոն գործունեութիւնը,
- ռիսկի յուրաքանչյուր տեսակի համար
ընդունելի սահմանաչափերը, սահմանված
սահմանաչափերից թույլատրելի շեղումների
դեպքերն ու չափերը,

- առանձին ռիսկերի ճանաչման, գնահատման,
գսպման, դրանց մոնիթորինգի և
հաշվետվողականութիւն գործընթացները և
գործիքները:

Մասնագիտական գրականութիւնում կարծիք է
հայտնվում նաև տնտեսական ռիսկերի
վերլուծութիւնը իրականացնել երեք փուլով:⁷⁷
Առաջին փուլով իրականացվում է տեղեկատվութիւն
ընտրութիւն: Երկրորդ փուլով կատարվում է
տեղեկատվութիւն մշակում, հաշվարկվում և
վերլուծվում են ռիսկի մեծութիւն ու ծագման հնարավորութիւնը
բնութագրող անհրաժեշտ
ցուցանիշներ: Իսկ երրորդ փուլով ամփոփվում են
վերլուծութիւն արդյունքները և ռիսկերի գծով
ընդունվում են վարչական վարչական որոշումներ:

Սակայն նման մոտեցումը խիստ ընդհանրական է
ֆինանսական ռիսկերի վերլուծութիւն
ընթացակարգի համար, քանի որ այդ ռիսկերը
տնտեսական մյուս ռիսկերի համեմատ ունեն
ծնավորման որոշակի առանձնահատկութիւններ,
ուստի և պահանջում են վերլուծութիւն հատուկ
մոտեցումներ: Այսպես, վերջին տարիներին
առևտրային կազմակերպութիւնների
դեբիտորական և կրեդիտորական պարտքերի ամփոփ
գնահատումը ցույց է տալիս, որ հատկապես մեծ
տնտեսարար կշիռ են կազմում ժամկետանց
դեբիտորական պարտքերը (տես աղյուսակ 3.1.1):
Յետևաբար, կազմակերպութիւնները լուրջ

⁷⁷Գրիգորյան Լ., Տնտեսական գործունեութիւն ռիսկի
համակարգված գնահատումը, //Յայսատան, Էկոնոմիկա,
ֆինանսներ, 7(133), 2011, էջ 32-34

Խնդիրներ ունեն սեփական դրամական միջոցների հավաքագրման առումով և այդիսկ պատճառով դիմում են փոխառու միջոցներով գործարարության ֆինանսավորմանը, որը իր հերթին հավելյալ ֆինանսական ռիսկեր է առաջացնում:

Այս առումով, մեր կողմից առաջարկվում է առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական ռիսկերի վերլուծական ընթացակարգի նորմոտեցում, բաղկացած հետևյալ չորս փուլերից.

I փոփոխություն - Ֆինանսական նիսկերի բացահայտման գործիքակազմի սահմանում,

II փոփոխություն - Ֆինանսական նիսկերի ախտորոշում

III փոփոխություն - Ֆինանսական նիսկերի գործունային վերլուծություն,

IV փոփոխություն - Ֆինանսական նիսկերի վերլուծության ամփոփում և նիսկերի գծով

կառավարչական որոշումներին նպաստող վերլուծական

տեղեկատվության ներկայացում (տես գծապատկեր 3.1.1)

Աղյուսակ 3.1.1

ՀՀ առևտրային կազմակերպությունների դեբիտորական և կրեդիտորական պարտքերի հարաբերակցությունը (մլն դրամ)՝ ըստ 2014-2015թթ.⁷⁸

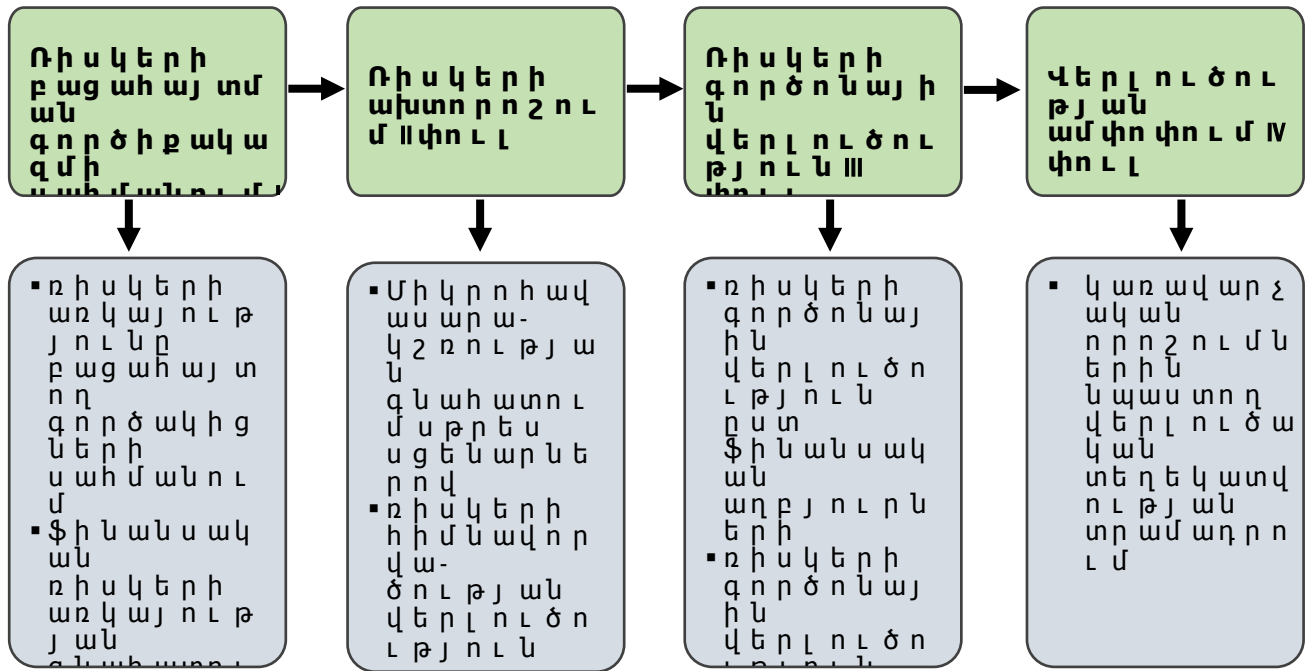
Ցուցանիշներ	Ընդամենը		Խոշոր	Միջին
	2014	2015	2014	2015
Դեբիտորական պարտքեր, որից	856 788.1	914 422.3	663 200.5	756 304.7
Ժամկետանց	19 348.8	19 988.0	16 377.0	17 340.1
Կրեդիտորական պարտքեր, որից	3 175.6	5 631.8	1 588.7	3 377.8
Ժամկետանց	7.6	875.9	7.6	0.0

Ֆինանսական նիսկերի վերլուծության մեր կողմից առաջարկվող ընթացակարգի առաջին փուլում կարևորվում է ըստ ակտիվների ֆինանսավորման աղբյուրների նիսկերի առկայության գործակիցների սահմանումը (տես աղյուսակ 2.1.3): Ի տարբերություն բանկերի, առևտրային մյուս կազմակերպություններում

⁷⁸ Հայաստանի ֆինանսների վիճակագրություն, // ԱՎԾ, 2016, էջ 24

Ֆինանսատնտեսական գործակիցների սահմանման միասնական համակարգ չի գործում, որը բարդացնում է տնտեսավարման այդ սուբյեկտներում ակտիվների ֆինանսավորման նորմատիվային չափաբաժինների որոշումը և դրանց օգտագործումը ռիսկերի բացահայտման գծով վերլուծական հաշվարկներում:

Բնականաբար, ի տարբերություն բանկային համակարգի, տնտեսության իրական հատվածում գործող առևտրային կազմակերպություններում ֆինանսատնտեսական նորմատիվների միասնական համակարգի սահմանումը տնտեսապես արդարացված չէ, քանի որ ակտիվների ֆինանսավորման կառուցվածքային էական տեղաշարժեր են նկատվում ոչ միայն ծառայությունների մատուցման և արտադրության կազմակերպման այդ երկու խոշոր ճյուղերում, այլ և անգամ ենթաճյուղերում՝ թեթև, ծանր, էլեկտրոտեխնիկական, բարձր տեխնոլոգիաների արտադրություններ և այլն: Ուստի, ֆինանսական ռիսկերի բացահայտման գործակիցների որոշման հարցում պետք է ցուցաբերվի ուրոտային մոտեցում՝ ընտրելով առևտրային կազմակերպության տնտեսավարման կոնկրետ ճյուղը:

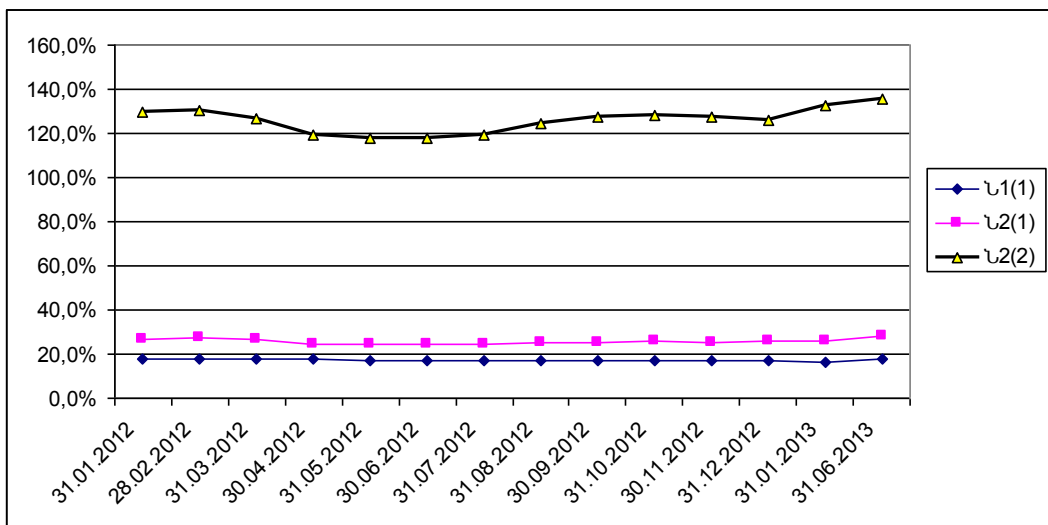
Գծապատկեր 3.1.1 Ֆինանսական ռիսկերի վերլուծության առաջարկվող ընթացակարգը առևտրային կազմակերպություններում⁷⁹

Եթե, մինչև 2011 թվականը ՀՀ ազգային վիճակագրական ծառայությունը տեղեկություններ էր տրամադրում ըստ առանձին տնտեսավարման ոլորտների կազմակերպության

⁷⁹ Կազմված է առենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտություններին հիմանվորա:

պուլթյունների գծով ֆինանսատնտեսական փաստացի գործակիցների վերաբերյալ, որը հիմք էր ծառայում որոշելու միջինացված մրցունակ ֆինանսական ցուցանիշներ, ապա ներկայումս նման տեղեկատվությունը բացակայում է: Ուստի, առևտրային կազմակերպություններին մնում է ընդհամենը համեմատական վերլուծություն և գույքահեռաբար բեռնչմարքինգ կատարել տնտեսավարման իրենց ճյուղում գործող կազմակերպությունների հրատարակած ֆինանսական հաշվետվությունների միջև և որոշել առավել մրցունակ ու հասանելի գործակիցները, որը չի կարելի ասել առևտրային բանկերի համար, որտեղ ֆինանսատնտեսական գործակիցները ոչ միայն կանոնակարգված են, այլև նորմատիվային վերահսկողության դերակատարում ունեն (տես գծապատկեր 3.1.2):

- Ն1(1) Ընդհանուր կապիտալ / Ռիսկոկոչնված
) ակտիվներ
- Ն2(1) Բարձր թրացվելի ակտիվներ /
) Ընդհանուր ակտիվներ
- Ն2(2) Բանկի բարձր թրացվելի ակտիվներ /
) Ցպահանջ պարտավորություններ

Գ ծ ա պ ա տ կ ե ր 3.1.2 Բ ա ն կ ա յ ի ն գ ո թ ծ ու ն ե ու թ յ ա ն
տ ն տ ե ս ա կ ա ն ն ո թ մ ա տ ի վ ն ե թ ի դ ի ն ա մ ի կ ա ն Յ Յ - ու մ ⁸⁰

⁸⁰ Ա ղ թ յ ու ը ը ` <https://cba.am>

Ֆի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ եր ի ք ա գ ա հ ա յ տ մ ա ն
գ ո թ ծ ի ք ա կ ա զ մ ու մ կ ար և ո թ դ եր ա կ ա տ ա թ ու մ ու ն ի
Ֆի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ եր ի առ կ ա յ ու թ յ ա ն գ ն ա հ ա տ ու մ ը :
Վ եր լ ու ծ ու թ յ ա ն ա յ ս փ ու լ լ ու մ ռ ի ս կ եր ի
առ կ ա յ ու թ յ ա ն գ ն ա հ ա տ մ ա ն ը ց ու ց ա ք եր վ ու մ Է
առ ա ն ձ ն ա հ ա տ ու կ մ ո տ ե ց ու մ , կ ա խ վ ա ծ առ և տր ա յ ի ն
կ ա զ մ ա կ եր պ ու թ յ ու ն ն եր ի տ ն տ ե ս ա վ ա թ մ ա ն առ ա ն ձ ն ա-
հ ա տ կ ու թ յ ու ն ն եր ի ց : Մ ա ս ն ա վ ո թ ա պ ե ս , Ե թ ե
ծ առ ա յ ու թ յ ու ն ն եր ի մ ա տ ու ց մ ա ն ո լ ո թ ու ու մ
Եր կ ա թ ա ժ ա մ կ ե տ պ ար տ ա վ ո թ ու թ յ ու ն ն եր ի
կ ու տ ա կ մ ա ն փ ա ս տ ը ց ա ն կ ա լ ի չ է , ա պ ա
մ ե ք ե ն ա շ ի ն ու թ յ ա ն կ ա մ հ ա ն ք ա թ դ յ ու ն ա ք եր ու թ յ ա ն
ո լ ո թ տ ն եր ու մ ո չ ը ն թ ա գ ի կ պ ար տ ա վ ո թ ու թ յ ու ն ն եր ի
կ ու տ ա կ ու մ ն եր ը , ո թ ո ն ք Ֆի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ եր Ե ն
առ ա ջ ա գ ն ո մ , ար դ ար ա գ վ ու մ Ե ն , Ե լ ն ե լ ո վ
տ ն տ ե ս ա վ ա թ մ ա ն առ ա ն ձ ն ա հ ա տ կ ու թ յ ու ն ն եր ի ց և
շ ը ջ ա ն առ ու կ ա պ ի տ ա լ ի պ տ ու յ տ ի ց :

Յ Ե տ ն ա ք ա թ , առ և տր ա յ ի ն
կ ա զ մ ա կ եր պ ու թ յ ու ն ն եր ի Ֆի ն ա ն ս ա կ ա ն ռ ի ս կ եր ի
վ եր լ ու ծ ու թ յ ա ն ը ն թ ա գ ա կ ար գ ու մ ա ն հ թ ա ժ ե շ տ Է
ց ու ց ա ք եր Ե լ ո լ ո թ տ ա յ ի ն մ ո տ ե ց ու մ և Ե լ ն ե լ ո վ
ճ յ ու ղ ի առ ա ն ձ ն ա հ ա տ կ ու թ յ ու ն ն եր ի ց հ ս տ ա կ ս ա հ մ ա ն Ե լ
ռ ի ս կ ա յ ի ն գ ո տ ի ն եր (տ ե ս գ ծ ա պ ա տ կ եր 1.3.2): Ը ն դ ո թ ու մ ,
ռ ի ս կ ա յ ի ն գ ո տ ի ն եր ի ս ա հ մ ա ն ու մ ը պ ե տ ք Է հ ա տ վ ա ծ ա-
վ ո թ վ ի հ ե տ ն յ ա լ կ եր պ .

- ք ն ա կ ա ն ո ն ռ ի ս կ ա յ ի ն ,
- կ թ ի տ ի կ ա կ ա ն ռ ի ս կ ա յ ի ն
- ա ն թ ու յ լ ա տր Ե լ ի ռ ի ս կ ա յ ի ն :

Ա յ ս տ ե ղ կ ար և ո թ վ ու մ Է Ֆի ն ա ն ս ա կ ա ն ի թ ա վ ի ճ ա կ ի
մ ի կ թ ո հ ա վ ա ս ար ա կ շ ո մ ա ն գ ո թ ծ ո ն ը և Ֆի ն ա ս ն ա ս ա կ ա ն
գ ո թ ծ ա կ ի ց ն եր ի ս ա հ մ ա ն մ ա ն ն եր դ ա շ ն ա կ ու թ յ ա ն
ա պ ա հ ո վ ու մ ը : Ա յ ս պ ե ս , Ե թ ե կ ա զ մ ա կ եր պ ու թ յ ա ն
ի ն ք ն ա վ ա թ ու թ յ ա ն ա պ ա հ ո վ մ ա ն հ ա մ ար ս ա հ մ ա ն վ ի
կ ա պ ի տ ա լ ի հ ա մ ար ժ ե ք ու թ յ ա ն կ ա մ հ ա շ վ ե կ շ ռ ի
հ ա ն թ ա գ ու մ ար ու մ ո չ ը ն թ ա գ ի կ

պարտավորութիւնները տեսակարար կշռի բարձր գործակիցներ, ապա այն կարող է անհամաչափ լինել ընթացիկ իրացվելիութեան գործակցի հետևանքացնել \$ինանսական իրավիճակի միկրոհավասարակշռման խախտումներ:

Յետևաբար, \$ինանսական ռիսկերի վերլուծութեան առաջարկվող ընթացակարգի կիրառման երկրորդ փուլում մեր կողմից կարևորվում է առևտրային կազմակերպութիւններին \$ինանսական միկրոհավասարակշռութեան գնահատումը: Մասնագիտական գրականութեան մեջ ընդգծվում է, որ առևտրային կազմակերպու-

թյուրության ամենամեծ ռիսկը կուտակվում է
շահույթում և որքան մեծ է դրա հնարավոր չափը,
այնքան ծանրակշիռ է շահույթի անբավարար
ստացման տոկոսը, համեմատած ծրագրված մեծությամբ
հետ: ⁸¹ Այն հատկապես դրսևորվում է խոշոր
ներդրումային ծրագրերի իրականացման ժամանակ,
երբ գույքահեռաբար ծագում են մեծ ֆինանսական
ռիսկեր: Ուստի, ֆինանսական ռիսկերի
վերլուծության ժամանակ անհրաժեշտությամբ
ծագում գնահատելու ռիսկի
հիմնավորվածությունը, որի հիմքում մեր կողմից
առաջարկվում է դնել պնդակալվող շահույթը:

Այս առումով, առևտրային
կազմակերպությունները միշտ էլ, որ շահույթը
վերանդրում են հիմնադիրների շահաբաժիններին
կամ բիզնեսի ընդլայնմանը, այլ այն կուտակում են
հավանական ռիսկային վնասների փոխհատուցման
համար: Այսպես, ադյուսակ 3.1.2-ում ներկայացված
ֆինանսական գործակիցները ցույց են տալիս, որ
տվյալ ոլորտում տարբեր կազմակերպությունների
մոտեցումները միանշանակ չեն, որը երևում է
կուտակված շահույթ կապիտալ հարաբերակցության
գործակիցների հաշվարկով:

Կազմակերպությունները շահույթի
կուտակումներ չեն իրականացնում գործա-
րարության սոսկ ընդլայնման նպատակով, այլ և
շահույթը օգտագործում են որպես ռիսկերի
հնարավոր վնասների փոխհատուցման ռեզերվներ:
Յետևաբար, կառավարչական վերլուծության
ժամանակ անհրաժեշտությամբ առաջանում
պարզելու, թե ինչ նպատակներով են հետաձգվում
շահույթի բաշխումները, որոնք ինչպես ցույց են
տալիս ադյուսակ 3.1.2-ի տվյալները, "Ղ" Տելեկոմ ՓԲԸ-

⁸¹Գրիգորյան Լ., Տնտեսական գործունեության ռիսկի
օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հիմքերը, //Յասատան, Էկոնոմիկա,
ֆինանսներ, 7(133), 2011, էջ 31-32

նւմ վերջին տարիներին չի իրականացվում, և կազմակերպությունը առավելապես նախընտրում է շահույթի կուտակման՝ այլ ոչ թե բաշխման գործընթացը:

Ֆինանսական ռիսկերը փոխհատուցման ռեզերվները կարող են նաև ձևավորվել ոչ թե շահույթում, այլ պահուստային կապիտալում: Ինչպես ցույց են տալիս աղյուսակ 3.1.2-ի տվյալները, եթե "Գրանտ Տոբակո" ՍՊԸ և «Եվրոթերմ» ՓԲԸ կազմակերպությունները ձգտում են պահուստ կապիտալի ձևավորմանը (պահուստների հարբերակցությունը սեփական կապիտալին), ապա "Ղ" Տելեկոմ ՓԲԸ-ն ռիսկերի

կանխարգելման այդ գործառնությունների ֆինանսական պաշար է ընդունվում կուտակված շահույթը:

Աղյուսակ 3.1.2⁸²

Առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական դրությունը բնութագրող հարաբերական ցուցանիշներ՝ ըստ 2014-2015թթ.

Գործակիցներ	"Ղ"ՏԵԼԵԿՈՄ ՓԲԸ		"Գրանտ Տոբակո" ՍՊԸ		"Եվրոթերմ" ՓԲԸ	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Կուտակված շահույթի հարաբերակցությունը կապիտալին	178,8	176,7	2,8	2,2	3,8	3,7
Փոխառումի շնորհի հարաբերակցությունը ակտիվներին	0,004	0,002	0,5	0,4	0,1	0,1
Պահուստների հարաբերակցությունը կապիտալին	0,001	0,001	1,73	1,37	3,56	3,56
Պահուստների հարաբերակցությունը կուտակված շահույթին	0,001	0,001	0,612	0,613	0,002	0,001
Կապիտալի հարաբերակցությունը ակտիվներին	0,916	0,907	0,406	0,501	0,431	0,433

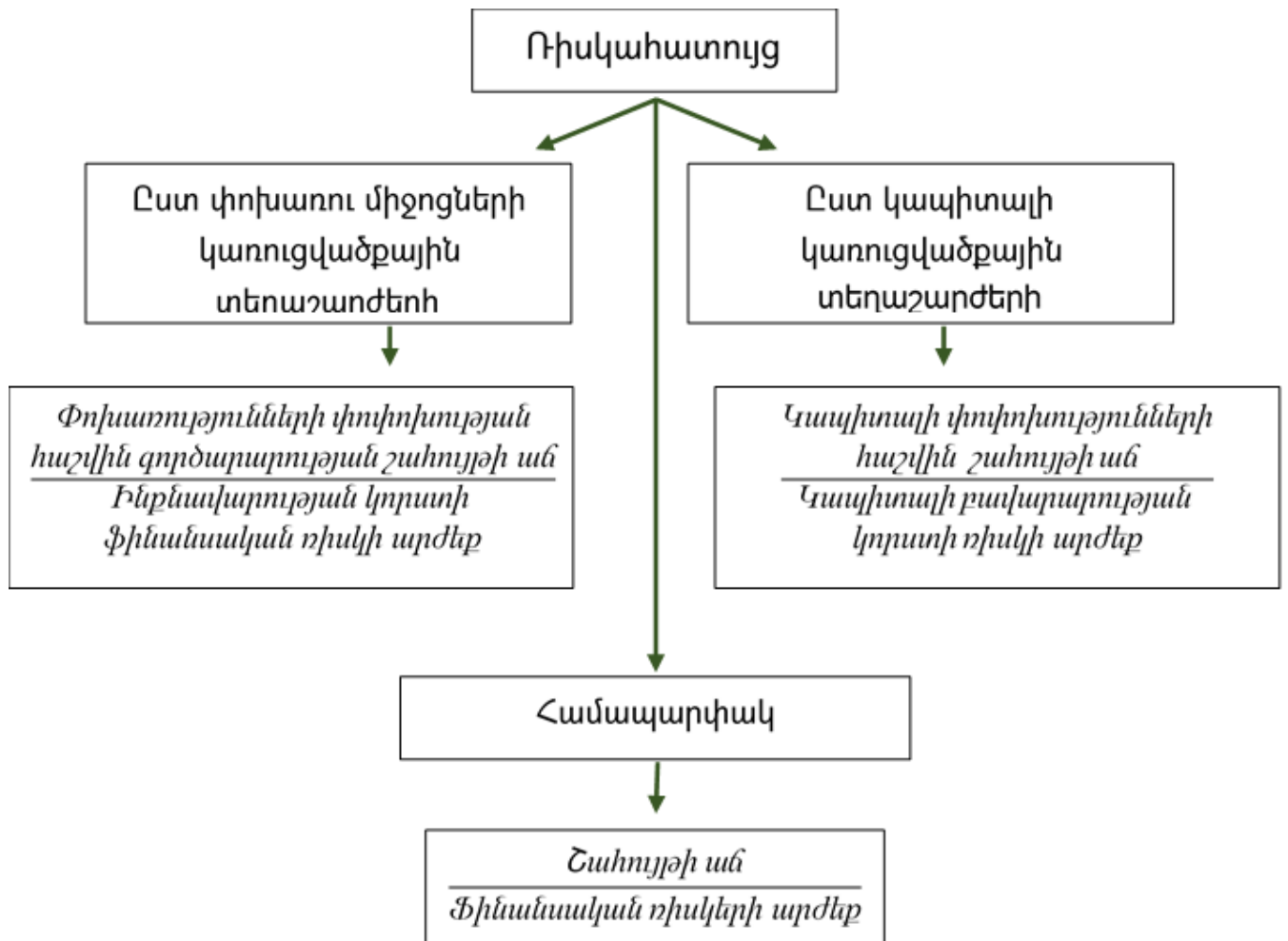
Այս առումով, ֆինանսական ռիսկերը չափելու և գնահատելու ցուցանիշները հետո դրանք պետք է համադրվեն ևրացուցիչ շահույթի ստացման այն մեծությունների հետ, որոնք ձևավորվում են

⁸² Կազմվել է հավելված 1,2,3ի տվյալներով:

առևտրային կազմակերպություններում
ֆինանսական ուսկեր առաջացնող տնտեսավարման
գործունեությունից: Ուստի, մեր կողմից
ֆինանսական

նիսկերի հիմնավորվածության ցուցանիշ է առաջարկվում նիսկահատույցը, որը կարող է հաշվարկվել ըստ նիկսերի ձևավորման ուղղությունների (տես գծապատկեր 3.1.3):

Փոխառու միջոցների ընդգրկման պարագայում նիսկերի ձևավորման գործընթացին առևտրային կազմակերպությունների մոտեցումները նույնպես միանշանակ չեն: Այսպես, եթե "Ղ" ՏԵԼԵԿՈՄ ՓԲԸ տնտեսավարման կայուն զարգացումը հիմնականում ապահովում է սեփական կապիտալի հաշվին և գրեթե չի դիմում փոխառությունների, ապա "Գրանտ Տոբակո" ՍՊԸ-ն և "Եվրոթերմ" ՓԲԸ-ն վերջին տարիներին իրենց ակտիվների համալրման համար որոշակիորեն օգտագործում են երկարաժամկետ փոխառություններ (տես աղյուսակ 3.1.2, գործակից՝ փոխառու միջոցների հարաբերակցությունը ակտիվներին):

Գ ծ ա պ ա տ կ ե ր 3.1.3 Ռ ի ս կ ա հ ա տ ու լ յ ց ի հ ա շ վ ար կ մ ա ն առ ա ջ ար կ վ ո ղ ց ու լ ց ա ն ի շ ն ե ր ⁸³

⁸³ Կ ա զ մ վ ա ծ Է ա տ ե ն ա խ ո ս ի կ ո ղ մ ի ց ` տ ե ս ա կ ա ն հ ե տ ա զ ո տ ու լ թ յ ու լ ն ն եր ի հ ի մ ա ն վ ր ա :

Բնականաբար, գործնականում կարող են դժվարություններ առաջանալ շահույթի աճը տարբերակելիս ըստ ֆինանսական առանձին ռիսկատեսակների (փոխառությունների կամ կապիտալի կառուցվածքային տեղաշարժերի): Այս դեպքում առևտրային կազմակերպությունները ռիսկերի հիմնավորվածություն վերլուծության ժամանակ կարող են հաշվարկել համապարփակ ռիսկահատույց՝ շահույթի աճը հարաբերով \$ֆինանսական ռիսկերի հաշվարկված արժեքային մեծության վրա (տես գծապատկեր 3.1.3):

\$ֆինանսական ռիսկերի վերլուծության ընթացակարգում առաջարկվում է իրավիճակային ախտորոշիչ գնահատականներին գույքահեռկիրառել նաև գործունային վերլուծություն⁸⁴ Կառավարչական համակարգում ոչ միայն կարևորվում է որոշել, թե ինչ գործունեությունն ազդել \$ֆինանսական ռիսկերի նվազեցումների և ավելացումների վրա, այլև արժեքային ցուցանիշներով գնահատելու դրանց ազդեցության չափը: Իրավիճակային վերլուծությունը ընդամենը ախտորոշում է առևտրային կազմակերպությունների \$ֆինանսական իրավիճակի ռիսկայնության աստիճանը, որը տեղեկատվության տրամադրման առումով ունի որոշակի թերացումներ, քան ի որ չի պատասխանում այն հարցերին, թե ինչ գործունեությունն ազդել ռիսկերի ձևավորման վրա, ինչպիսին են եղել դրանցից յուրաքանչյուրի ազդեցության չափերը և որոնք են ռիսկերի ձևավորման պատասխանատվության կենտրոնները:

Յետևաբար, ռիսկերի գործունային վերլուծությունները ըստ ակտիվների \$ֆինանսավորման աղբյուրների և ձևավորման

⁸⁴ Меньшиков И. С. Рыночные риски: модели и методы / И. С. Меньшиков, Д. А. Шелагин. //СПб. : Питер, 2009. стр. 77

կենտրոններին հնարավորություն է ընձեռնում ժամանակին և արդյունավետ կանխարգելիչ կառավարչական որոշումներ կայացնելու առևտրային կազմակերպություններում հնարավոր կորուստներին գծով և ներդնելու ռիսկերի կառավարման պատասխանատվության համակարգ (տես գծապատկեր 3.1.1): Այս առումով, ֆինանսական ռիսկերի վերլուծության մեր կողմից առաջարկվող ընթացակարգի փոփոխությունն ապաստում էն առևտրային կազմակերպություններում ռիսկերի գծով կառավարչական որոշումներին նպաստող վերլուծական տեղեկատվական համակարգի բարելավմանը:

3.2 Ռիսկերի կառավարչական վերլուծության գործառնությունները ֆինանսական միկրոհավասարակշռության համակարգում

Կառավարչական վերլուծությունը, ի տարբերություն տնտեսական գործունեության ավանդական վերլուծության, առավելապես թիրախավորված է որոշումների կայացման տեղեկատվության ձևավորմանը: Այս առումով, այն կարող է բավականին արդյունավետ գործել առևտրային կազմակերպությունների ռիսկերի կառավարման համակարգում:

Որպես կանոն, կազմակերպությունների մակարդակով իրականացվող տնտեսական վերլուծությունը տնտեսավարման գործընթացի տրոհումը ենթադրում և բացահայտում է գործարարության արդյունավետության բարձրացման ուղիներ, ամփոփելով վերլուծական վերջնարդյունքները: Սակայն, դրա հետ մեկտեղ, կառավարչական վերլուծությունը ներկայանում է որոշակի առանձնահատկություններով: Նախ, այն ուղղվածություն ունի դեպի կազմակերպության

«Թոփ մենեջմենթին» և օգտագործում է տեղեկատվությունը բազմաբնույթ աղբյուրներ, ինչպես տնտեսական, այնպես էլ կազմակերպչական:⁸⁵

Այս առումով, կառավարչական վերլուծությունը չի իրականացվում ավանդական սկզբունքներով և կազմակերպման ճկունություն է ձեռք բերում, ելնելով ուսումնասիրությունների նպատակադրումներից: Բացի այդ, նպատակադրվելով բացահայտելու առևտրային կազմակերպությունների ուժեղ և թուլ կողմերը, ուղղորդվելով մենեջմենթին ազմավարական մրցունակություն ուղղված որոշումների կայացմանը, կառավարչական վերլուծության արդյունքները առևտրային գաղտնիք են հանդիսանում և որպես կանոն, հրատարակման չեն ենթարկվում: Դա հատկապես վերաբերվում է \$ինանսական ռիսկերի կառավարչական վերլուծությանը, որն իր առջև նպատակ է դնում ամրապնդելու առևտրային կազմակերպությունների մրցակցային դիրքերը՝ հնարավորինս հավանական քիչ \$ինանսական կորուստներով և միկրոտնտեսական \$ինանսական հավասարակշռություն ապահովումով:

Առևտրային կազմակերպություններում \$ինանսական ռիսկերի վերլուծության պարզայումարային և ավելի բարդ համարվում սթրես սցենարների կիրառումը: Գործնականում սթրես սցենարները առավել լայն կիրառություն են գտնում բանկային համակարգում, սակայն մասնագիտական գրականության մեջ կարծիք է հայտնվում, որ դրանց կիրառումը անհրաժեշտ է դառնում նաև ոչ \$ինանսական կազմակերպու-

⁸⁵ Никофорова Н., Тфинцева В., Управленческий анализ, //ЮРАЙТ, 2015, стр. 8

թյուններում :⁸⁶ Յատկապես, սթրեսսը սցենարները կառավարչական ազդակներ են հաղորդում ֆինանսական ռիսկերի գույման գծով, երբ դրանց արդյունքում առևտրային կազմակերպություններում արձանագրվում են ֆինանսական միկրոհավասարակշռության խախտումներ :

Այսպես, աղյուսակ 3.2.1-ում մեր կողմից ներկայացվել են «Գրանտ Տոբակո» ՍՊԸ-ի ակտիվների ֆինանսավորման կառուցվածքային տեղաշարժերի տարբեր սցենարներ, որոնք թույլ են տալիս գնահատելու ֆինանսական միկրոհավասարակշռության փոփոխման զգայունությունը շուկային իրավիճակների նկատմամբ : Սցենարների ներկայացումների հիմքում դրվել են փոխառումի ջնջներով ակտիվների ֆինանսավորման մոտեցումները, ուստի որքան կրճատվում է կազմակերպության սեփական միջոցներով տնտեսական գործունեության ֆինանսավորումը, այնքան սցենարները ձգտում են վատագույնի :

⁸⁶ Швец С.К. Стресс-тестирование нефинансовых компаний, // Сборник научных статей “Проблемы взаимодействия хозяйственных субъектов реального сектора экономики России”, Санкт-Петербургский филиал НИУ ГУ “Высшая школа экономики”, 2011, стр.48-52

«Գրանդ Տոբակո» ՍՊԸ-ի ակտիվների
 ֆինանսավորման կառուցվածքային տեղաշարժերի
 տարբերություններ (մլն դրամ)⁸⁷

Ցուցանիշներ	Սցենարներ		
	Լավագույն	միջին	վատագույն
Ակտիվներ			
Ոչ ընթացիկ	350	400	600
Ընթացիկ	250	300	350
Հաշվեկշիռ	600	700	950
Կապիտալ և պարտավորություններ			
Սեփական կապիտալ	400	320	100
Ընթացիկ պարտավորություններ	150	100	200
Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ	50	280	650
Հաշվեկշիռ	600	700	950

Ելնելով վերոնշյալ հանգամանքից, աղյուսակ 3.2.2-ում ներկայացված են ծխախոտագործության ճյուղում գործող կազմակերպությունների

⁸⁷Ցուցանիշները հաշվարկվել են https://b24.am/պիտակ/ծխախոտագործությունն_կայքում_գետեղված_տվյալներին «Գրանտ Տոբակո» ՍՊԸ-ի ֆինանսական իրավիճակի հաշվետվությունների հիման վրա:

ակտիվներին \$ինանսավորման սահմանային
նորմաներ, արտահայտված գործակիցներով, որոնք
գնահատվել են մինչ այժմ կատարված գիտական
հետազոտությունների հիման վրա: 88

⁸⁸ Ստեփանյան Թ.Ա. «\$ինանսական կայունության գնահատման և բարելավման հիմնախնդիրները (ՀՀ ծխախոտի արտադրության կազմակերպությունների նյութերով)» թեմայով Հ.00.03- «\$ինանսներ, դրամաշրջանառություն և վարկ» և Հ.00.05-«Հաշվապահական հաշվառում և վիճակագրություն» մասնագիտություններով տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական աստիճանի հայցման ատենախոսություն:

Բացի այդ, ՀՀ-ում ծխախոտագործու թյան կայուն զարգացումը միշտ էլ գտնվել է ֆինանսական մոնիտորինգի տակ⁸⁹, որը հնարավորություն է ստեղծում կազմելու ակտիվների ֆինանսավորման կառուցվածքային տեղաշարժերի տարբեր սցենարներ «Գրանտ Տոբակո» ՍՊԸ կազմակերպության օրինակով:

Աղյուսակ 3.2.2

Ֆինանսական ռիսկերի սահմանային նորմաներ⁹⁰

Ֆինանսական գործակիցներ	Սահման	Ընթացիկ նորմաներ	Բնական ռիսկային նորմաներ	Կրիտիկական ռիսկային	Անթուրելի ռիսկային
Ընթացիկ ակտիվներ / ընթացիկ պարտավորություններ	>	0.2	1.8	1.5	1.2
Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ /ակտիվներ	<	0.3	0.45	0.55	0.6
Սեփական կապիտալ /ակտիվներ	>	0.5	0.40	0.35	0.3

⁸⁹ Էլեկտրոնային աղբյուր՝ <https://b24.am/պիտակ/ծխախոտագործու-թյուն>

⁹⁰ Գործակիցները առաջարկվել են ատենախոսի կողմից, հիմք ընդունելով ծխախոտագործու թյան նկրտի կազմակերպության ֆինանսական կայունության իրավիճակային ցուցանիշները:

Նախանշված ֆինանսական գործակիցների
կիրառումը ներկայացվող սթրես սցենարներից
յուրաքանչյուրի դեպքում հանգեցնում է
ֆինանսական դրուժյան հավասարակշռման
ձևավորման, կամ խախտման տարբեր իրավիճակների:
Ընդ որում, կազմակերպությունների ակտիվների
ձևավորման ֆինանսավորման աղբյուրները
միմյանց հակակշռում են և կայուն տնտեսավարման
պայմաններում

կազմակերպություններում ձևավորում են \$ինանսական միկրոհավասարակշիռ իրավիճակ: Սակայն, ակտիվների \$ինանսավորման կառուցվածքային վատագույն սցենարների դեպքում կրիտիկական ռիսկային գոտիներ մտնելիս կարող է խախտվել կազմակերպությունների \$ինանսական միկրոհավասարակշիռ իրավիճակը:

Ուստի, հիմնվելով կազմակերպությունների \$ինանսական հավասարակշիռ վիճակին նպաստող և միմյանց հակակշռող գործոնների վրա, մեր կողմից առաջարկվում է գնահատել \$ինանսական միկրոհավասարակշռման առկայությունը կամ խախտումները, և որոշել գործարարության ակտիվների սահմանային չափերը յուրաքանչյուր սթրես սցենարի դեպքում, կազմելով անհավասարությունների համակարգեր (տես աղյուսակ 3.2.3):

Աղյուսակ 3.2.3

Ակտիվների \$ինանսավորման սահմաչափերն ու \$ինանսավորման միկրո- հավասարակշռությունը սթրես սցենարների դեպքում⁹¹

Սթրես սցենարներ	Ակտիվների \$ինանսավորման հակակշիռներ	Սահմանային չափեր
Լավագույն սցենար	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ակտիվներ} > \frac{\text{ոչ ընթացիկ պարտավորումներ}}{0.45} \\ \text{ակտիվներ} < \frac{\text{Մեփական կապիտալ}}{0.40} \end{array} \right.$	$A_{11} < \text{ակտիվներ} < A_{12}$
Միջին սցենար	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ակտիվներ} > \frac{\text{ոչ ընթացիկ պարտավորումներ}}{0.55} \\ \text{ակտիվներ} < \frac{\text{Մեփական կապիտալ}}{0.35} \end{array} \right.$	$A_{21} < \text{ակտիվներ} < A_{22}$

⁹¹ Կազմված է առենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

<p>Վատագույն սցենար</p>	$\left\{ \begin{array}{l} \text{ակտիվներ} > \text{նշվածի պարտավորումներ} / 0.6 \\ \text{ակտիվներ} < \text{Սեփական կապիտալ} / 0.3 \end{array} \right.$	<p>$A_{31} < \text{ակտիվներ}$ $< A_{32}$</p>
-----------------------------	---	--

Ակտիվների ձևավորման նվազագույն և առավելագույն սահմանները ֆինանսավորման հավասարկշռությունը սթրես սցենարների դեպքում⁹²

Սթրես սցենարներ	Ռիսկային գոտիներ		
	Բնական	Կրիտիկական	Անթույլատրելի
Լավագույն սցենար	$111 < A_1 < 1000$	$91 < A_1 < 1143$	$83 < A_1 < 1333$
Միջին սցենար	$622 < A_2 < 800$	$500 < A_2 < 624$	$467 < A_2 < 1067$
Վատագույն սցենար	$A_{31} > 1144$	$A_{31} > 1182$	$A_{31} > 1083$
	$A_{31} < 250$	$A_{32} < 286$	$A_{31} < 1000$

Օգտվելով աղյուսակներ 3.2.1-ի, 3.2.2-ի և 3.2.3-ի տվյալներից, ներկայացնենք կազմակերպության ակտիվների ձևավորման թույլատրելի այն սահմանաչափերը, որոնք կազմակերպությունում ապահովում են դիսանսական միկրոհավասարակշռվածակ՝ տարբեր սթրես սցենարների դեպքում (տես աղյուսակ 3.2.4):

Այսպես, աղյուսակ 3.2.4-ի տվյալները ցույց են տալիս, որ փոխառումի չոցներով տնտեսական գործունեության ֆինանսավորման աճի պարագայում կազմակերպությունում գույքահեռաբար սեղմվում են ակտիվների տնօրինման նվազագույն և առավելագույն սահմանաչափերը: Այսինքն, սթրես սցենարների խստացմանը գույքընթաց, գործարարության

⁹² Կազմված է աղյուսակներ 3.2.1-ի, 3.2.2-ի և 3.2.3-ի տվյալների հիման վրա:

Ֆինանսական ռիսկերը խոչընդոտում են ակտիվների տնօրինման ճկունությունը, քանի որ վատագույն սցենարների դեպքում որոշակիորեն խախտվում է կազմակերպության ֆինանսական միկրոհավասարակշռությունը:

Հիմնվելով վերոնշյալ վերլուծության տվյալների վրա, կարելի է փաստել, որ վատագույն սթրես սցենարի պարագայում ֆինանսական ռիսկերը իրենցից էական սպառնալիք չեն ներկայացնում գործարարության ֆինանսական կայունությունն խախտման առումով: Այսպես, վատագույն սթրես սցենարը ապահովում է ակտիվների նվազագույն և առավելագույն թույլատրելի չափերի ճկունություն, որոնց դեպքում հնարավոր է խուսափել ֆինանսական ռիսկերի հավանական կորուստներից և կազմակերպությունում ապահովել ֆինանսական միկրոհավասարակշիռ իրավիճակ (տես աղյուսակ 3.2.4, առաջին տող):

Սակայն, վատագույն սթրես սցենարի դեպքում ֆինանսական կայունության խիստ վատթարացում է ակնկալվում և արձանագրվում են կազմակերպության ակտիվների ձևավորման ներդաշնակությունն խախտումներ (տես աղյուսակ 3.2.4, երրորդ տող): Անգամ բնականոն ռիսկային գոտում կազմակերպությունը վատագույն սթրես սցենարի դեպքում չի կարողանում ապահովել ֆինանսական միկրոհավասարակշիռ վիճակ, քանի որ ակտիվների ֆինանսավորման աղբյուրների կառուցվածքային տեղաշարժերը ազդեցիկ ֆինանսական ռիսկեր են առաջացնում և կրում են հավանական ֆինանսական էական կորուստներ:

Հետևաբար, սթրես սցենարների վերլուծության արդյունքում առևտրային կազմակերպությունները հնարավորություն են ստանում տեսանելի ապագայում գնահատել ֆինանսական

ռիսկերի ազդեցությունը՝ տնտեսավարման կայուն
զարգացման վրա, և բացահայտելու ոչ միայն
ֆինանսական հավասարակշիռ վիճակի ապահովման
թույլ և ուժեղ կողմերը, այլ և դրանց կառավարման
հնարավորությունները՝ ռիսկային հետագա
սպառնալիքների վերացման ուղղությամբ: Այս
առումով, կառավարչական հաշվառումը պետք է
ուշադրություն դարձնի հատկապես ֆինանսական
ռիսկերի սահմանային նորմաների
վերանայումներին և ընտրի մրցակցային
նորմատիվային մեծությունների
հասանելիության քաղաքականություն:

Այսպես, եթե աղյուսակ 3.2.2-ում վերանայվեն
բնականոն, կրիտիկական և անթույլատրելի
ֆինանսական ռիսկերը բնորոշող նորմատիվային
գործակիցները, նպատակ ունենալով հասնելու
սթրես սցենարների ցանկալի արդյունքների, ապա
այն կհանգեցնի առևտրային
կազմակերպությունների տնտեսական
գործունեության

Ֆինանսական վերահսկողության նոր պահանջների ձևավորմանը և կառավարչական վերլուծության նոր խնդիրներին :

Այս առումով, ֆինանսական ռիսկերի կառավարչական վերլուծության հիմնական գործառնությունները հիմնականում առջարկում են իրականացնել հետևյալ ուղղություններով .

Առաջին, առևտրային կազմակերպությունների մրցակցային դիրքերի ամրապնդման նպատակով կառավարչական վերլուծությունը հետամուտ է լինելու հնարավորինս հավանական քիչ ֆինանսական կորուստներով և միկրոտնտեսական ֆինանսական հավասարակշռության ապահովմամբ՝ տեղեկատվական համակարգի ձևավորմանը :

Երկրորդ, կառավարչական վերլուծությունը իր կողմից կատարված սթրես սցենարային ուսումնասիրություններին արդյունքներով նպաստելու է ֆինանսական կայունության ապահովման մրցակցային նորմատիվների ձևավորման և վերանայման մոնիտորինգին, որով առևտրային կազմակերպություններում հնարավորություններ են ստեղծվում ֆինանսական հետագա ռիսկերի գսպման ուղղություններով :

Երրորդ, կառավարչական վերլուծությունը թիրախավորվելու է ֆինանսական ռիսկերի հետևանքով կազմակերպության տնտեսավարման կայունության ապահովման ուժեղ և թուլ կողմերի բացահայտմանը, ինչպես նաև ռիսկերի արդյունքում ձևավորվող հավանական ֆինանսական սպառնալիքներին ձևավորմանը :

Չորրորդ, կառավարչական վերլուծությունը էականորեն ուղղորդվելու է առևտրային կազմակերպություններին ֆինանսական միկրոհավասարակշռության վրա ռիսկերի ազդեցության չափերի սցենարային

գնահատումներին, դրանով իսկ նպաստելով այդ
նկորտում իրականացվող գործունային
վելու ծնւթյան մեթոդաբանության արդյունավետ
կիրառմանը:

3.3 Ֆինանսական ռիսկերի գործոնային վերլուծության մեթոդաբանական հիմնախնդիրները

Ռիսկերի գծով կառավարչական որոշումները կայացման դեպքում կարևորվորվում է իրավիճակային գնահատումներին գույքահեռ գործոնային վերլուծության կիրառումը: Եթե իրավիճակային վերլուծությամբ առևտրային կազմակերպություններում ախտորոշվում է գործարարության ֆինանսական ռիսկայնության վիճակը, տրվում են ընդհանուր գնահատականներ ֆինանսական դրույթան միկրո-հավասարակշռության վերաբերյալ, ապա գործոնային վերլուծությամբ բացահայտվում են, թե ռիսկային իրավիճակները ինչ գործոնների պատճառով են ձևավորվել և թե ինչ պիսիս է դրանցից յուրաքանչյուրի ազդեցության չափը վերլուծվող ցուցանիշի փոփոխման վրա:

Ընդհանուր առմամբ, ռիսկերի գծով գործոնային վերլուծության առավել շատագույներ են հանդիսանում տնտեսագիտության արևելյան դպրոցի ներկայացուցիչները, որոնք առաջնայնությամբ տալիս են ոչ թե իրավիճակային, այլ բազմագործոնային գնահատումներին:⁹³ Վերլուծության կազմակերպման նպատակը պարզաբանումներին ներկայացումն է, թե ինչ գործոններն են չափով են ազդել ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման վրա: Դրան հակառակ, արևմտյան տնտեսագիտական դպրոցի ներկայացուցիչները պնդում են, որ ռիսկերի վերլուծության ժամանակ կարելի է բավարարվել միայն իրավիճակային գնահատումներով, սթրես սցենարային ներկայացումներով, տուրք չտալով

⁹³ Никифорова Н., Тфинцева В., Управленческий анализ, //ЮРАЙТ, 2015, стр. 58

գործունային գնահատումներին և չծանրաբեռնելով կառավարչական տեղեկատվությունը:⁹⁴

Մեր կարծիքով, ֆինանսական ռիսկերի վերլուծության դեպքում գործունային գնահատումները արդյունավետ են, եթե դրանք գուցե գործվում են իրավիճակային գնահատումների հետ: Սակայն, այս պարագայում հիմնախնդիր է առաջանում որոշելու վերլուծվող գործունեության շրջանակը, որը մի կողմից չի բերելու ավելցուկային տեղեկատվության, և մյուս կողմից, ներկայացնելու է գործունային այնպիսի

⁹⁴ Миронова С.Ю., Стратегия управления операционным риском в коммерческом банке, Аудит и финансовый анализ, #2, 2013, стр. 379-381

գնահատումներ, որոնք նպաստելու են առևտրային կազմակերպություններում ֆինանսական ռիսկերի գծով արդյունավետ կառավարչական որոշումների կայացմանը:

Այս առումով, կարևորում ենք առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական դրությունը բնութագրող իրավիճակային հարաբերական ցուցանիշների գնահատումները՝ գործունային վերլուծության կտրվածքով: Երբ գործնականում լայն կիրառում գտած ֆինանսական գործակիցները ենթարկվում են վերլուծական տրոհման և գնահատվում ըստ գործունային փոփոխությունների, ապա այն մեր կարծիքով չի բերում տեղեկատվական բարդ և ավելցուկային հոսքերի, այլ ընդհակառակը՝ նպաստում է իրավիճակային և գործունային վերլուծությունների գույքագրմանը: Այդպիսի մոտեցումներ արդեն իսկ դիտարկվում են մասնագիտական գրականության մեջ, երբ դեբիտորական պարտքերի հավաքագրելիության, կրեդիտորական պարտքերի փոխհատուցման, կամ պաշարների շրջապտույտի գործակիցների փոփոխություններով գնահատվում են շրջանառության մեջ գտնվող դրամի ավելցուկային կամ պակասորդային մեծությունները:

Այսպես, դեբիտորական պարտքերի փոխհատուցման միջին տևողության փոփոխությունը առևտրային կազմակերպությունում շրջանառվող դրամական միջոցների փոփոխման վրա որոշվում է.⁹⁵

$$\Delta K_{\text{դրամական միջոցներ}} = [(D_1 - D_0) \times R_1] : 360$$

որտեղ .

⁹⁵ Ковалев А.М., Финансовых анализ, “Кнорус”, //2012, стр.56

D_1 և D_0 - համապատասխանաբար դեբիտորական պարքերի հաշվետու ժամանակաշրջանի վերջնական և սկզբնական մնացորդներն են,

R_1 - իրացված արտադրանքից մուտքագրված փաստացի եկամուտը:

Նույն կերպ առաջարկվում է որոշել կրեդիտորական պարտքերի մնացորդների փոփոխության ազդեցությունը առևտրային կազմակերպություններում շրջանառվող դրամական միջոցների վրա.

$$\Delta K_{\text{դրամական միջոցներ}} = [(P_1 - P_0) \times C_1] : 360$$

որտեղ.

P_1 և P_0 - համապատասխանաբար կրեդիտորական պարքերի հաշվետու

ժամանակաշրջանի վերջնական և սկզբնական մնացորդներն են,

C_1 - իրացված արտադրանքի փաստացի ինքնարժեքը:

Մեր կարծիքով, նման մոտեցումը պետք է ցուցաբերել նաև առևտրային կազմակերպությունների \$ինանսական ռիսկերի վերլուծության պարագայում: Այսպես, աղյուսակ 3.3.1-ում ներկայացված են կազմակերպության կողմից \$ինանսական ռիսկերի ընդունման քաղաքականության մոտեցումները: Այսպես, հանաձայն այդ քաղաքականության, եթե ընթացիկ ակտիվներին \$ինանսավորման ուղորտում կազմակերպության համար թույլատրելի է համարվում բնականոն ռիսկերի գոտում հայտնվելը, իսկ ոչ ընթացիկ \$ինանսավորման աղբյուրների գծով՝ ժամանակային որևէ հատվածում ընդունելի է կրիտիկական ռիսկային գոտին, ապա սեփական

կապիտալի հաշվին ակտիվների ֆինանսավորման ռիսկերին նվազ կարևորություն է տրվում, այդիսկ պատճառով դրանք անգամ ժամանակի որևէ հատվածում կարող են հայտնվել անթույլատրելի ռիսկային գոտում:

Աղյուսակ 3.3.2-ում ներկայացված ֆինանսական ռիսկերի դրամային արժևորումը, ելնելով կազմակերպության ֆինանսական իրավիճակի հաշվետվության ցուցանիշներից և ռիսկերի թույլատրելի սահմանների գծով ընդունված քաղաքականությունից: Ընդ որում, ֆինանսական ռիսկերի սահմանային նորմաները հաշվարկներում ընդգրկելիս հաշվի են առնվել աղյուսակ 3.2.2-ի տվյալները, որոնք ընտրվել են աղյուսակ 3.3.1-ի տեղեկատվությամբ: Բացի այդ, ռիսկերի հաշվարկման համար որոշվել են ակտիվների ֆինանսավորման փաստացի և նախընտրելի նորմատիվային աղբյուրների տարբերությունները:

Աղյուսակ 3.3.1

Կազմակերպության կողմից ֆինանսական ռիսկերի ընդունման քաղաքականության մոտեցումները ⁹⁶

Ռիսկային գործոններ	Շեղումները նորմայից (Մոնիթինգ - փաստացի)		
	Բնական նոն	Կրիտիկ ական	Անթույլ ատրելի
Ընթացիկ պարտավորումներ	X		

⁹⁶ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

Թյոլեններ ($\Delta R_{\rho/\omega}$) $\Delta R = y_3 - y_3$ փաստացի			
Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ ($\Delta R_{n/\rho}$) $\Delta R = y_2 - y_2$ փաստացի		X	
Սեփական կապիտալ (ΔR_k) $\Delta R = y_1 - y_1$ փաստացի			X

Եթե այդ տարբերությունները բացասական են, ապա առևտրային կազմակերպությունում առկա են \$ինանսական ռիսկեր, իսկ դրական տարբերությունների դեպքում \$ինանսական ռիսկի առկայությունն չի դիտարկվում (տես աղյուսակ 3.3.2, սյուն 7):

Այսպես, եթե ընթացիկ իրացվելիությունը գնահատելիս կազմակերպության ընթացիկ ակտիվների մնացորդը կազմել է 600 մլն դրամ, ապա ըստ սահմանված նորմատիվային գործակցի (2,0), այդ ակտիվները պետք է առնվազն երկու անգամ գերազանցեն ընթացիկ պարտավորություններին (300x2,0): Նույն մոտեցումն է ցուցաբերվում ոչ ընթացիկ պարտավորությունների նորմատիվային մեծությունը սահմանելիս: Եթե կազմակերպության մենեջմենթը ձգտում է առնվազն 30%-ի չափով ինքնավարություն (տես աղյուսակ 3.2.2), ապա ոչ ընթացիկ պարտավորությունների

մնացորդը (680 մլն դրամ) հաշվեկշռի հանրագումարում չպետք է գերազանցի 30%-ի շեմը (600;0,3):

Աղյուսակ 3.3.2

Ֆինանսական ռիսկերի դրամային արժևորումը (մլն դրամ)⁹⁷

Ռիսկային գործոններ	Ցուցանիշ		Հաշվարկը՝ թույլատրելի ռիսկային գոտում ⁹⁸			Շեղումներ (+,-)
	հաշվեկշռային մնացորդ	արժեք	Բնական	կրիտիկական	անթույլատրելի	
Ընթացիկ պարտավորություններ ($\Delta R_{\text{ը/ւ}}$)	ընթացիկ ակտիվներ	600 420	420 x 1,8 - 600			-156
Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ ($\Delta R_{\text{ն/ը}}$)	ոչ ընթացիկ պարտավորություններ ակտիվներ	680 2000		680 : 0,55 - 2000		-763,6
Սեփական կապիտալ ($\Delta R_{\text{կ}}$)	սեփական կապիտ	900 2000			900 : 0,3 - 2000	-1000

⁹⁷ Կազմված է ատենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

⁹⁸ Հաշվարկներում գործակիցների ընտրությունը կատարվել է աղյուսակներ 3.2.2-ի և 3.3.1-ի տեղեկատվության հիման վրա:

	ալ ակտիվ ներ					
--	--------------------	--	--	--	--	--

Ինչ վերաբերում է սեփական կապիտալի հաշվին ակտիվների ֆինանսավորման նորմատիվային մեծությունը, ապա այն որոշվում է նույնպես հիմք ընդունելով կազմակերպության կողմից ընդունված կապիտալի համարժեքության նորմատիվային գործակիցը: Այսպես, եթե սեփական կապիտալի համարժեքության նորմատիվային գործակիցը սահմանվել է 0,5 (տես աղյուակ 3.2.2), ապա դա նշանակում է, որ կազմակերպության հաշվապահական հաշվեկշռի պասիվային մասի հանրագումարի

մլրդ դրամի առկայության դեպքում սեփական կապիտալի մեծությունը առնվազն պետք է կազմի 50% (1000:0,5):

Այսպիսով, դրամային չափիչներով հաշվարկված կազմակերպության տնտեսական գործունեության ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման վրա տվյալ պարագայում ազդում են երկու գործոն, որոնցից մեկը քանակային է (հաշվապահական հաշվեկշռի հոդվածներ) և որակական (թույլատրելի կոնկրետ ռիսկային գոտու ֆինանսական գործակիցներ): Յետևաբար, քանակային և գումարային գործոնների ազդեցությունը կազմակերպության ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման վրա կհաշվարկվի ստորև մոտեցմամբ:

Ընթացիկ իրացվելիության գծով ձևավորվող ռիսկեր.

$$300 \times 2,0 = 600 \text{ մլն դրամ}$$

$$420 \times 1,8 = 756 \text{ մլն դրամ}$$

$$\text{ֆինանսական ռիսկ} = 156 \text{ մլն դրամ}$$

- քանակական գործոնի հաշվին

$$(420 - 300) \times 2,0 = 240 \text{ մլն դրամ}$$

- որակական գործոնի հաշին

$$(1,8 - 2,0) \times 420 = -84 \text{ մլն դրամ}$$

Ինքնավարության գծով ձևավորվող ռիսկեր.

$$600 : 0,3 = 2,0 \text{ մլրդ դրամ}$$

$$680 : 0,55 = 1,2364 \text{ մլրդ դրամ}$$

$$\text{ֆինանսական ռիսկ} = 763,6 \text{ մլն դրամ}$$

- քանակական գործոնի հաշվին

$$680 : 0,3 - 600 : 0,3 = -266,7 \text{ մլն դրամ}$$

- որակական գործոնի հաշին

- $680:0,55 - 680:0,3 = 1,0303$ մլրդ դրամ

Կապիտալի համարժեք ության գծով ձևավորվող ռիսկեր.

$900:0,3 = 3$ մլրդ դրամ

$1000:0,5 = 2$ մլրդ դրամ

Ֆինանսական ռիսկ = 1 մլրդ դրամ

- քանակական գործոնի հաշվին

$1000:0,3 - 900:0,3 = 333,3$ մլն դրամ

- որակական գործոնի հաշվին

$1000:0,5 - 1000:0,3 = -1,3333$ մլրդ դրամ

Ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման գործոնային վերլուծությունը կարևորվում է ոչ միայն նրանով, որ բացահայտում է, թե հաշվետու ժամանակաշրջանում ինչ գործոններ են ազդել կազմակերպությունների տնտեսական գործունեության ռիսկերի աճի կամ նվազման վրա, այլև այն ընդգծում է, թե որ գործոնը ինչ ուղղությամբ է ազդել ռիսկերի առկայության վրա (դրական թե բացասական): Նման տեղեկատվությունը որոշիչ դերակատարում ունի առևտրային կազմակերպությունների միջև ֆինանսական ռիսկերի գույման և կրճատման գծով կառավարչական որոշումներ կայացնելիս և ռիսկահատույցը գնահատելիս:

Առևտրային կազմակերպությունները հաճախ են գիտակցաբար ռիսկի գնում, դրանից ակնկալելով արագ ու ցիչ շահույթի ձևավորում: Այս դեպքում անհրաժեշտություն է ծագում գնահատելու

ռիսկերի ընդունման հիմնավորված թյունը, որը մեր կողմից առաջարկվում է իրականացնել ռիսկահատույցի գծով ցուցանիշների հաշվարկման միջոցով (տես գծապատկեր 3.1.3): Ընդ որում, այս պարագայում հնարավոր է ցուցաբերել երկու մոտեցում.

- ռիսկահատույցը հաշվարկել տարբերակված կտրվածքով՝ ըստ կազմակերպության փոխառումի ջոցներին կառուցվածքային տեղաշարժերի և կապիտալի փոփոխման ուղղությունների,

- ռիսկահատույցը որոշել համապարփակ մոտեցմամբ՝ ռիսկային գործարքներին դիմելու հետևանքով շահույթի աճը հարաբերելով կազմակերպության ֆինանսական ռիսկերի համընդհանուր դրամային մեծության վրա, համախմբելով սեփական կապիտալի և ընթացիկ և ոչ ընթացիկ պարտավորությունների տեղաշարժային արդյունքները:

Եթե առևտրային կազմակերպությունները այս ոլորտում ձգտեն կառավարչական հաշվառման կատարելության, ապա հնարավորություն կստեղծվի լուրջ աջակցություն և օգնություն շահույթի ձևավորումները՝ ըստ առանձին ռիսկային ուղղությունների: Ուստի երբ ռիսկերի դրամային արժևորումները համադրվեն օգնություն շահույթի ստացման այն մեծությունների հետ, որոնք ձևավորվում են առևտրային կազմակերպությունում ֆինանսական ռիսկեր առաջացնող տնտեսավարման դեպքում, ապա հնարավորություն կստեղծվի գնահատելու ռիսկահատույցը և ռիսկերի առկայություն տնտեսական արդարացվածությունը:

Սակայն, ըստ ռիսկային առանձին գործոնների տարբերակված մոտեցմամբ օգնություն շահույթի ձևավորման և կառավարչական հաշվառման կազմակերպումը գործնականում դժվար իրագործելի է և միայն հիմնավորվում է այն դեպքում, երբ կազմակերպությունների տնտեսական գործունեությունը ընդգծված ֆինանսական

ռիսկային գոտիներում է գտնվում: Ուստի, առավել նպատակահարմար է համապարփակ ռիսկահատույցի գնահատումը, որը վերլուծական տեղեկատվական ընդգրկումն հոսքեր չի պահանջում:

Այսպես, աղյուսակ 3.3.3-ում ներկայացված են կազմակերպության ֆինանսական ռիսկերի և դրանց արդյունքում ձևավորված լրացուցիչ շահույթի ցուցանիշները, որոնց օգնությամբ հաշվարկվել է ինչպես համապարփակ, այնպես էլ

ըստ առանձին ուղղությունների նիսկահատույցը: Ներկայացված ցուցանիշները վկայում են, որ վերլուծվող ժամանակահատվածում առավել արդարացված է համարվել ընթացիկ պարտավորությունների ձևավորման գծով նիսկին դիմելը, քանի որ այն համեմատաբար բոլոր տարիների գծով առավել շահույթի հատույց է ապահովում: Իսկ եթե վերլուծվում է համապարփակ նիսկահատույցի ցուցանիշը ապա այն ավելին է ստացվում 2014 թվականի համար, որն էլ կառավարման մարմինների համար տեղեկատվական ազդակ է հանդիսանում այդ ուղղությամբ նիսկ մենեջմենթի արդյունավետություն ուղիների բացահայտման համար:

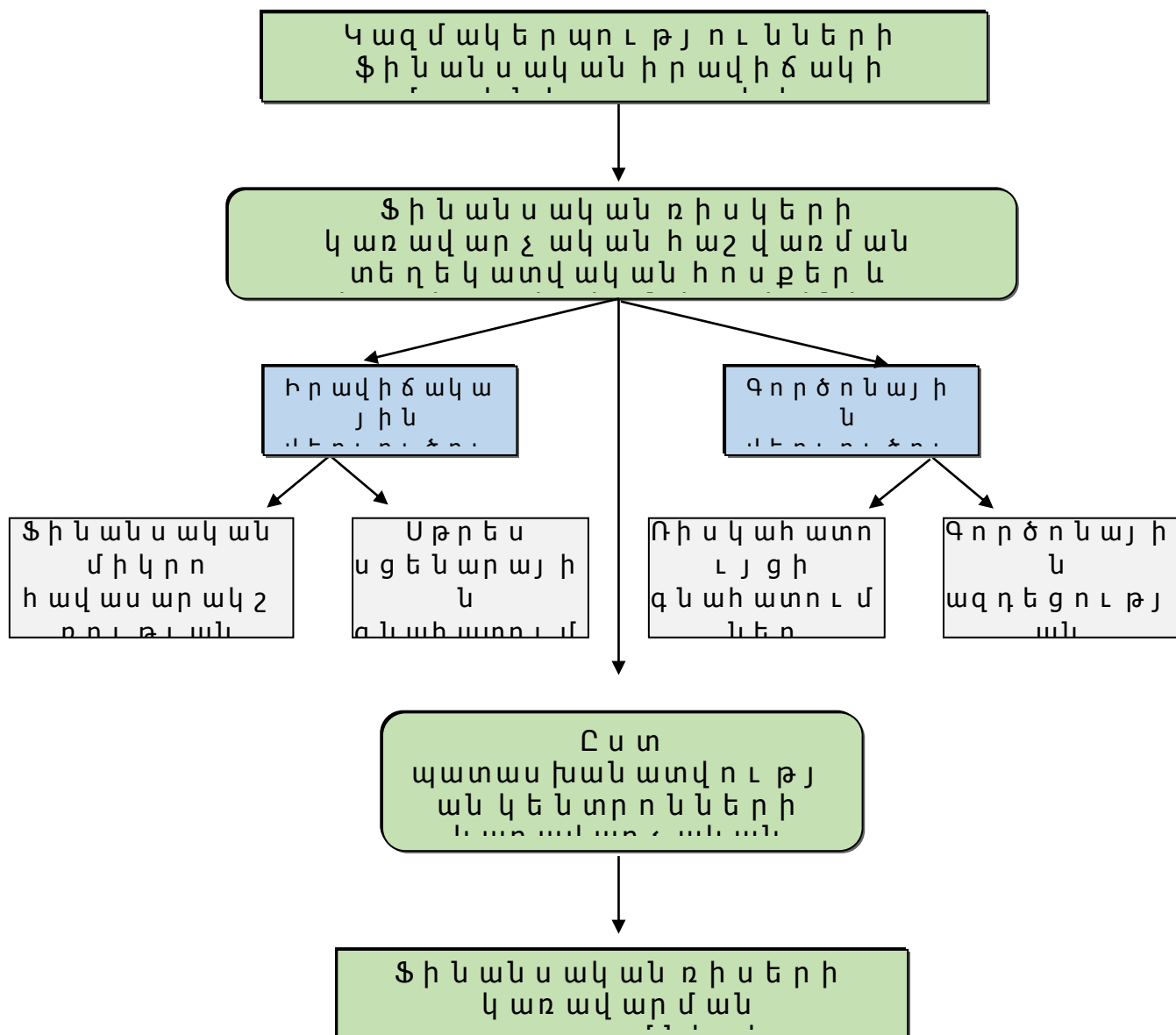
Ակտիվների ֆինանսավորման աղբյուրների հիման վրա առևտրային կազմակերպությունների ֆինանսական նիսկերի գործունային վերլուծության մեթոդաբանությունը պետք է ուղղորդվի ոչ միայն նիսկերի հիմնավորվածության գնահատմանը, այլև դրանց մեկնաբանմանը՝ ըստ ձևավորման կենտրոնների և պատասխանատուների: Ֆինանսական նիսկերի վերլուծությունը ըստ իրենց ձևավորման կենտրոնների հնարավորություն է ընձեռնում ժամանակին և արդյունավետ կանխարգելիչ կառավարչական որոշումներ կայացնելու առևտրային կազմակերպություններում հնարավոր կորուստների գծով և ներդնելու նիսկերի կառավարման պատասխանատվության համակարգ:

Համապարփակ և տարբերակված ֆինանսական
 ռիսկահատուկ ը (մլն դրամ)՝ 2014-2015թթ.⁹⁹

Ցուցանիշներ	2014			2015		
	Շահույթ Աճ	Ֆինանսական ռիսկ	Ռիսկահատուկ ը	Շահույթ աճ	Ֆինանսական ռիսկ	Ռիսկահատուկ ը
Վճարունակությունը առնչվող ֆինանսական ռիսկերի հատուկ ը	$\Delta P_{\text{ը/ւ}}$ 392	$\Delta R_{\text{ը/ւ}}$ 245	1,6	265,2	$\Delta R_{\text{ը/ւ}}$ 156,0	1,7
Ինքնավարությունը առնչվող ֆինանսական ռիսկերի հատուկ ը	$\Delta P_{\text{ն/ը}}$ 653	$\Delta R_{\text{ն/ը}}$ 544,3	1,2	992,68	$\Delta R_{\text{ն/ը}}$ 763,6	1,3

⁹⁹ Կազմված է ատենախոսի կողմից, օգտվելով աղյուսակ 3.3.2-ի տվյալներից:

Ս ե փ ա կ ա ն կ ա պ ի տ ա - լ ի բ ա վ ա ր ա ր վ ա - ծ ու թ յ ա ն ը առ ն չ վ ո ղ ֆ ի ն ա ն ս ա կ ա ն ո ի ս - կ եր ի ց հ ա տ ու յ ց	ΔP_{ij} 832,77	ΔR_{ij} 925,3	0,9	754,6	ΔR_{ij} 1000,0	0,75
Չ ա մ ա պ ա ր փ ա կ ռ ի ս կ ա հ ա տ ու յ ց	$\Sigma P / \Sigma \Delta R = 1,095$			$\Sigma P / \Sigma \Delta R = 1,048$		

Գծապատկեր 3.3.1 Առևտրային կազմակերպությունների կազմակերպչական վերլուծության տեղեկատվական համակարգի առաջարկվող մեխանիզմը¹⁰⁰

Յետևաբար, գործունայի վերլուծությունը ոչ միայն տեղեկատվական հոսքեր է տրամադրելու, թե ինչ գործունայի հաշվին և որ չափով են ձևավորվում ֆինանսական ռիսկերը, այլև՝ թե կազմակերպության տնտեսական համակարգի, որ

¹⁰⁰ Կազմված է առենախոսի կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

օղակում են դրանք առաջանում և ուժքեր են դրանց
պատասխանատուները: Այս առումով, մեր

կողմից առաջարկվում է ֆինանսական ռիսկերի գործոնային վերլուծությունը թիրախավորել ըստ պատասխանատվության կենտրոնների հաշվետվությունների կազմանը (տես աղյուսակ 3.3.4):
Աղյուսակ 3.3.4

Ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման կառավարչական հաշվետվությունների առաջարկվող ձևաչափը առևտրային կազմակերպություններում (մլն դրամ)¹⁰¹

Ֆինանսական ռիսկեր	Ձևավորված ռիսկը (հազ. դրամ)	Այդ թվում		Ռիսկի ձևավորման կենտրոնը		Ռիսկահատուկ յոց
		քանակական գործոնով	որակական գործոնով	ռիսկի պատճառը	պատասխանատու օղակը	
Իրացվելի չլինող առևտրային ռիսկեր						
Ինքնավարություն չունեցող առևտրային ռիսկեր						
Կապիտալի բավարարվածություն չունեցող առևտրային ռիսկեր						

¹⁰¹ Կազմված է առևտրային կողմից՝ տեսական հետազոտությունների հիման վրա:

Այս պիսոյով, առևտրային կազմակերպություններում \$ինանսական ռիսկերի գործունային վերլուծության տեղեկատվական հոսքերը մեր կողմից առաջարկվում է համակարգել նոր մեթոդաբանությամբ (տես գծապատկեր 3.3.1), որը հնարավորություն կտա բարձրացնելու ռիսկ մենեջմենթում որոշումների կայացման արդյունավետությունը հետևյալ առումներով.

Առաջին, փոխկապակցելով հրապարակվող \$ինանսական հաշվետվություններում ընդգրկված ցուցանիշները՝ կառավարչական հաշվառման առաջարկվող հաշիվների անալիտիկ տվյալների հետ, գործունային վերլուծությունը հնարավորություն է ընձեռնում մեկտեղելու \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման, չափման, վարքագծային փոփոխման տեղեկատվական հոսքերը և կատարելու որակական եզրահանգումներ:

Երկրորդ, \$ինանսական ռիսկերի գործունային վերլուծության առաջարկվող մեթոդաբանությունը իր կիրառման բնույթով գործնականում ներդաշնակվում է իրավիճակային վերլուծության գործիքակազմի հետ, քանի որ երկու դեպքում էլ անալիտիկ հաշվարկների հիմքում դրվում են հարաբերական ցուցանիշներ (գործակիցներ), որն հանարավորություն է ստեղծում համապարփակ գնահատելու ոչ միայն առևտրային կազմակերպությունների \$ինանսական հավասարակշռությունը, այլև դրավրա ազդող քանակական և որակական գործունեության ազդեցության չափը:

Երրորդ, \$ինանսական ռիսկերի գծով առաջարկվող գործունային վերլուծության եզրահանգումները ուղղորդվում են առևտրային կազմակերպություններում նոր ձևաչափով կառա-

վարչական հաշվետվությունների կազմմանը ներկայացնելով ոչ միայն ռիսկահատույցը, այլև ռիսկերի դրամային արժևորումները ըստ ձևավորման կենտրոնների և պատասխանատվության օղակների, որն էլ իր հերթին հնարավորություն է տալիս ռիսկ մենեջմենթին կատարելու հասցեական որոշումներ հավանական կորուստների զսպան և հնարավորինս կանխարգելման ոլորտում:

ԵՁՐԱԿԱՅՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Առևտրային կազմակերպություններում \$ինանսական ռիսկերի կառավարչական հաշվառման և վերլուծության հիմնախնդիրների տեսամեթոդաբանական ուսումնասիրություններին, ինչպես նաև դրանց գործնական կիրառության լուծումների առումով մեր կողմից արվել են մի շարք եզրակացություններ և կատարվել առաջարկություններ:

1. Ելնելով առևտրային կազմակերպությունների տնտեսական գործունեության առանձնահատկություններից՝ առաջարկվել է առևտրային կազմակերպություններում \$ինանսական ռիսկերի նոր սահմանում, համաձայն որի «\$ինանսական ռիսկը տեսանելի ապագայում անբարենպաստ հավանական տնտեսական իրադարձություն է, որը կարող է ձևավորել կորուստներ և սպասումներից ակնկալվող շեղումներ՝ առևտրային կազմակերպության ակտիվների ձեռքբերման աղբյուրների կառուցվածքային փոփոխությունների և դրանցից բխող տնտեսավարման սպասվող արդյունքների ներդաշնակության խախտման հետևանքով»:

2. Առաջարկվել է առևտրային կազմակերպություններում \$ինանսական ռիսկերի «ախտորոշման» գործակիցների մեխանիզմ, որը հնարավորություն կտա լուծելու մի շարք խնդիրներ:

Առաջին՝ վերանայված արժեքներով ավանդական գործակիցների կիրառումը, հաշվարկման պարզության առումով, \$ինանսական ռիսկերի կառավարման համակարգում ոչ միայն առավել հեշտ կիրառելի է, այլև նպատակահարմար՝

համեմատութեան տեսանկյունից: Ընդ որում,
ռիսկային սպառնալիքների ձևավորման
դինամիկայի համեմատմաները կարող են կատարվել
հորիզոնական և ուղղահայաց կտրվածքներով՝
հաշվի առնելով ինչպես վերլուծվող տարիները,
այնպես էլ գործարարության տարբերությունները:

Երկրորդ՝ ֆինանսական ռիսկերի «ախտորոշման»
գործակիցների առաջարկվող մեխանիզմը հիմնվում
է տեսանելի ապագայում հնարավոր սցենարային
զարգացումների վրա, որոնք համահունչ են
ռիսկերից ակնկալվող հավանական

ի ր ա դ ար ձ ու թ յ ու ն ն եր ի՝ տարբեր աստիճաններ
անբարենպաստ հետևանքների և կորուստների
տրամաբանությամբ:

Երրորդ՝ առևտրային
կազմակերպություններում ֆինանսական ռիսկերի
«ախտորոշման» գործակիցների կիրառմամբ
հնարավոր է ոչ միայն փոխկապակցել սցենարային
հավանական բացասական հետևանքները, այլև
կառավարման համակարգում ժամանակին
բացահայտել և վերլուծել միմյանց վրա շղթայաբար
ազդող ռիսկային գործոնները, ինչը կարևորվում է
ռիսկերի գույման համապարփակ կառավարչական
որոշումների կայացման ժամանակ:

3. Առևտրային կազմակերպությունների
կառավարման, մասնավորապես՝ ֆինանսական
ռիսկերի հաշվառման և վերլուծության
համակարգերում առաջարկվել է իրականացնել մի
շարք կարևորագույն քայլեր, ինչպիսին են
ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման հաշվետվական
համակարգի ձևավորումը, ֆինանսական ռիսկերի
ձևավորումն արտացոլող
փաստաթղթաշրջանառության ներդրումը, ինչը
էական նշանակություն կարող է ունենալ ոչ միայն
առևտրային կազմակերպությունների
հաշվետվողականության գործընթացի, այլև
վերահսկողական գործառնությունների կազմակերպման
համար:

4. ֆինանսական ռիսկերի ճանաչման և չափման
հիմնախնդիրները կառավարչական հաշվառման
համակարգում առաջարկվում է լուծել առևտրային
կազմակերպությունների ակտիվների
ֆինանսավորման աղբյուրների նորմատիվային
մեծություններից շեղումների գնահատման և
արձանագրման ճանապարհով, որի արդյունքում
հնարավորություն կստեղծվի.

• Ֆինանսական ռիսկերի ձևավորման արդյունքները ներկայացնելու դրամական չափիչներով և դրանով իսկ համադրելի դարձնելու առևտրային կազմակերպությունների տնտեսավարման մյուս արդյունքների հետ,

• կառավարման մարմիններին ներկայացնելու ընդգրկուն կառավարչական հաշվետվություններ, որոնցում ընդդրկված տեղեկատվությունը կիրառական կլինի ֆինանսական ռիսկերի գսպման գծով արդյունավետ որոշումներ կայացման համար,

• ֆինանսական արվածություն տեսանկյունից գնահատելու առևտրային կազմակերպությունում ձևավորված միկրոտնտեսական հավասարակշռության ձևա

վորման ռիսկայնություն հիմնավորվածությունը և առկա ռիսկերի արդարացվածությունը:

5. Առևտրային կազմակերպությունների կողմից \$ինանսական հաշվետվությունների հրապարակումը կանոնակարգված բնույթ է կրում, որը իր հերթին գործնականում հիմնախնդիրներ չի առաջացնում ռիսկերի չափման տեղեկետավության ապահովման առումով, քանի որ \$ինանսական հաշվետվությունները կազմվում են միջազգային ստանդարտներին համապատասխան և հրապարակվելիս արժանահավտության գնահատման փուլ էնանցնում անկախ աուդիտորական կազմակերպությունների կողմից:

Ուստի, \$ինանսական միկրոհավասարակշռության խախտումները կարող են ազդակ հանդիսանալ \$ինանսական լարվածության և ռիսկերի բացահայտման առումով, որի համար տեղեկատվական հիմք են հանդիսանում առևտրային կազմակերպությունների կողմից հրապարակվող հաշվետվությունները:

Ի լրումս դրա, \$ինանսական ռիսկերի գծով համակարգային հաշվառման մեթոդաբանություն է առաջարկվում է, հետևյալ մոտեցումներով.

- կառավարչական հաշվառման համակարգներում ծել \$ինանսական ռիսկերի ձևավորմանը առնչվող նոր հաշիվներ,

- կրկնակի գրանցման հենքով ձևակերպել \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման և բաշխման նոր հաշվային թղթակցություններ,

- ռիսկերի գծով փոխկապակցել \$ինանսական և կառավարչական հաշվառման տեղեկատվական հոսքերը,

6. \$ինանսական ռիսկերի կառավարչական վերլուծության հիմնական գործառնությունները առաջարկվում է իրականացնել հետևյալ ուղղություններով.

Առաջին, առևտրային կազմակերպությունների մրցակցային դիրքերի ամրապնդման նպատակով կառավարչական վերլուծությունը հետամուտ է լինելու հնարավորինս հավանական քիչ \$ինանսական կորուստներով և միկրոտնտեսական \$ինանսական հավասարակշռության ապահովմամբ՝ տեղեկատվական համակարգի ձևավորմանը:

Երկրորդ, կառավարչական վերլուծությունը իր կողմից կատարված սթրես սցենարային ուսումնասիրությունների արդյունքներով նպաստում է \$ինանսական կայունության ապահովման մրցակցային նորմատիվների ձևավորման և վերանայման մոնիտորինգին, որով առևտրային կազմակերպությունների հնարավորություններ են ստեղծվում \$ինանսական հետագառիսկերի գսպման ուղղություններով:

Երրորդ, կառավարչական վերլուծությունը թիրախավորվում է \$ինանսական ռիսկերի հետևանքով կազմակերպության տնտեսավարման կայունության ապահովման ու ժեղևթույլ կողմերի բացահայտմանը, ինչպես նաև ռիսկերի արդյունքում ձևավորվող հավանական \$ինանսական սպառնալիքների ձևավորմանը:

Չորրորդ, կառավարչական վերլուծությունը Էականորեն ուղղորդվելու է առևտրային կազմակերպությունների \$ինանսական միկրոհավասարակշռության վրա ռիսկերի ազդեցության չափերի սցենարային գնահատումներին, դրանով իսկ նպաստելով այդ ոլորտում իրականացվող գործունային վերլուծության մեթոդաբանության արդյունավետ կիրառմանը:

7. \$ինանսական ռիսկերը չափելու և գնահատելու ց հետո անհրաժեշտ է դրանք համադրել լրացուցիչ շահույթի ստացման այն մեծությունների հետ, որոնք ձևավորվում են առևտրային կազմակերպությունում \$ինանսական ռիսկեր առաջացնող տնտեսավարման գործունեությունից: Այս առումով \$ինանսական ռիսկերի հիմնավորվածության ցուցանիշ է առաջարկվում ռիսկահատույցը, որը կարող է հաշվարկվել ըստ ռիկսերի ձևավորման

նւղղութեամբ յարմարեցնելու նպատակով Երբ, գործնականում
դժվարութեամբ կառաջանան շահույթի աճը
տարբերակելիս ըստ ֆինանսական առանձին
նիւկատեսակների (փոխառութեամբ կամ
կապիտալի կառուցվածքային տեղաշարժերի), ապա
առևտրային կազմակերպությունները նիւկերի
հիմնավորվածություն վերլուծության ժամանակ
առաջարկվում է հաշվարկել համապարփակ նիւկա-
հատույց՝ շահույթի աճը հարաբերելով
ֆինանսական նիւկերի հաշվարկված արժեքային
մեծության վրա

8. Առևտրային կազմակերպությունում
ֆինանսական նիւկերի գործունային
վերլուծության տեղեկատվական հոսքերը
առաջարկվում է համակարգել նոր

մեթոդաբանությունը, որը հնարավորություն կտա բարձրացնելու ռիսկ մեներջմենթում որոշումների կայացման արդյունավետությունը հետևյալ առումներով.

Առաջին, փոխկապակցելով հրապարակվող \$ինանսական հաշվետվություններում ընդգրկված գուցանիշները՝ կառվարչական հաշվառման առաջարկվող հաշիվների անալիտիկ տվյալների հետ, որով գործունային վերլուծությունը հնարավորություն կտա մեկտեղելու \$ինանսական ռիսկերի ձևավորման, չափման, վարքագծային փոփոխման տեղեկատվական հոսքերը և կատարելու որակական եզրահանգումներ:

Երկրորդ, \$ինանսական ռիսկերի գործունային վերլուծության առաջարկվող մեթոդաբանությունը իր կիրառման բնույթով գործնականում ներդաշնակվում է իրավիճակային վերլուծության գործիքակազմի հետ, քանի որ երկու դեպքում էլ անալիտիկ հաշվարկների հիմքում դրվում են հարաբերական գուցանիշներ (գործակիցներ), որն հնարավորություն է ստեղծում համապարփակ գնահատելու ոչ միայն առևտրային կազմակերպություններին \$ինանսական հավասարակշռությունը, այլև դրավրա ազդող քանակական և որակական գործոնների ազդեցության չափը:

Երրորդ, \$ինանսական ռիսկերի գծով առաջարկվող գործունային վերլուծության եզրահանգումները ուղղորդվում են առևտրային կազմակերպություններում նոր ձևաչափով կառավարչական հաշվետվությունների կազմմանը՝ ներկայացնելով ոչ միայն ռիսկահատույցը, այլև ռիսկերի դրամային արժևորումները ըստ ձևավորման կենտրոնների և պատասխանատվության օղակների, որն էլ իր հերթին հնարավորություն է

տալ ի ս ռ ի ս կ մ ե ն ե ջ մ ե ն թ ի ն կ ա տ ա ր ե լ ու հ ա ս ց ե ա կ ա ն
ո թ ո շ ու մ ն ե ր` հ ա վ ա ն ա կ ա ն \$ ի ն ա ն ս ա կ ա ն
կ ո թ ու ս տ ն ե թ ի գ ս պ ա ն և հ ն ա ր ա վ ո թ ի ն ս
կ ա ն խ ա ր գ ե լ մ ա ն ո լ ո թ տ ու մ :

ՕԳՏԱԳՈՐԾՎԱԾ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. ՀՀ Քաղաքացիական օրենսգիրք, գլուխ 5-րդ, Երևան, 1988, հոդվածներ 50, 51
2. «Ավելացված արժեքի մասին» ՀՀ օրենք, հոդ. 15, կետ 17, Եր., 1997
3. «Շահույթահարկի մասին» ՀՀ օրենք, հոդ. 24, կետ 3, Եր., 1998
4. «Հաշվապահական հաշվառման մասին» ՀՀ օրենք, Եր., 2011թ. հոդվ., 5
5. Հաշվապահական հաշվառման հաշիվների հաշվային պլան, ՀՀ Ֆինանսների նախարարություն, Եր., 2012 թ., էջ 7-8
6. Բանկերի գործունեության կարգավորումը, բանկային գոչ ծունեության հիմնական տնտեսական նորմատիվները (հավելված 3՝ Վարկային ռիսկի հաշվարկ), Հաստատված է ՀՀ կենտրոնական բանկի խորհրդի 2007 թվականի փետրվարի 9-ի թիվ 39-Ն որոշումով
7. Բանկերի ներքին հսկողությունը իրականացման նվազագույն պայմանները, ՀՀ Կենտրոնական բանկի խորհուրդ, 2013, 16 ապրիլ, կանոնակարգ 4, կետ 77
8. Բանկերի ներքին հսկողությունը իրականացման նվազագույն պայմանները, //ՀՀ Կենտրոնական բանկի խորհուրդ, 2013, 16 ապրիլ, կանոնակարգ 4, կետ 26
9. Հաշվապահական հաշվառման ստանդարտ 1, «Ֆինանսական հաշվետվությունների ներկայացում», Երևան, 2011. կետ 9
10. Հաշվապահական հաշվառման միջազգային ստանդարտ 7, «Հաշվետվություններում դրամական միջոցների հոսքերի մասին», կետ 6, 2011թ.
11. Ֆինանսական հաշվետվությունների միջազգային ստանդարտ 8, «Հաշվապահական հաշվառման քաղաքականություն, Եական սխալներ», կետ 4, ՀՀ ԱԱ, 2011թ.

12. Հայաստանի ֆինանսների վիճակագրություն , //ԱՎԾ ,2016
13. Ֆինանսական հաշվետվությունների պատրաստման և ներկայացման հայեցակարգային հիմունքներ ,° Նախաբան ° ,//ՀՀՄՍԽ,2010
14. Անդրեասյան Ն., Բանկային ռիսկերի կառավարչական հաշվառման ներդրման ուղիները ,// Այլընտրանք գիտական հանդես , 2016 հոկտեմբեր - դեկտեմբեր ,Էջ 52
15. Անդրեասյան Ն., Բանկային ռիսկերի կառավարչական հաշվառման ներդրման ուղիները ,// Այլընտրանք գիտական հանդես , 2016 հոկտեմբեր - դեկտեմբեր ,Էջ 48-54
16. Անդրեասյան Ն., Ռիսկային որոշումների կայացման մեթոդաբանության հիմնախնդիրները քանկերում ,//Ակունք ,20162(14)115-121
17. Անդրեսայան Ն., Ֆինանսական ռիսկերի դասակարգումը առևտրային քանկերում , //ՀՀ տնտեսության զարգացման հիմնախնդիրները 25-ամյա անկախության շեմին , Հյուսիսային համալսարան , միջբուհական գիտաժողովի նյութեր ,2015թ .,Էջ 64-69
18. Անդրեասյան Ն., Կառավարչական որոշումների ուղղությունները քանկային ռիսկերի շրջանակում , // Հաշվային տեղեկատվական համակարգի բարելավման հիմնախնդիրները ՀՀ - ում , ՀՈՒՄԿ հիմնադրամ , միջբուհական երկրորդ գիտաժողովի նյութեր ,2016թ .Էջ 93-104
19. Գրիգորյան Լ., Տնտեսական գործունեության ռիսկի համակարգված գնահատումը , //Հայաստան , Էկոնոմիկա ,ֆինանսներ ,7(133),2011,Էջ 32-34
20. Գրիգորյան Լ., Նորարարական ներդրումային ռիսկի առանձնահատկությունները ՀՀ արդյունաբերությունում ,//Բանբեր ՀՊՏՀ ,2014,#3,Էջ 92-96

21. Գրիգորյան Լ., Տնտեսական գործունեության ռիսկի օբյեկտիվ և սուբյեկտիվ հիմքերը, //Յայաստան, Էկոնոմիկա, ֆինանսներ, 7(133), 2011, էջ 31-32
22. Գրիգորյան Լ., Պոդոսյան Վ. Ռիսկի և եկամտաբերության հարաբերակցությունը, օպտիմալ ներդրումային պորտֆելի արդյունավետության վերլուծությունը, Բանբեր ՅՊՏՅ, 2017, էջ 91-97
23. Գևորգյան Ջ., Կառավարչական ցուցանիշների գնահատման մոտեցումները, // ՅՅ բուհական և տնտեսական համակարգերի փոխազդեցության և կառավարման բարելավման հիմնախնդիրները, հանրապետական գիտամեթոդական կոնֆերանսի հոդվածների ժողովածու, ԵՊՅ, էջ 146
24. Գևորգյան Ջ., Ֆինանսական վերլուծության խնդիրներ, //Էդիթ Պրինթ, 2012, 112 էջ
25. Բայադյան Ա. Յ., Ձեռնարկությունների ֆինանսական դրություն գնահատումը, Ասոդիկ, Եր 2002, 220 էջ
26. Դավոյան Ս., Կուրդինյան Ռ., Վարկային պորտֆելի ռիսկի գնահատման մեթոդաբանական հիմնահարցերը, Ազգային տնտեսության մրցունակության բարձրացման հիմնախնդիրները, ՅՊՏՅ գիտաժողով, 2013թ. էջ 254
27. Եղիկյան Ա., Կառավարչական հաշվառման հիմունքներ, ուս. ձեռն., 2013, 160 էջ
28. Կիրակոսյան Ա., ՅՅ բանկային համակարգի ֆինանսական ռիսկերի գնահատում ճգնաժամի պայմաններում, ' ' ' //«21-րդ դար», թիվ 5(33), 2010. էջ 59-67
29. Յակոբյան Ա., Ֆինանսական վարձակալություն, հեղ., հրատ., Երևան, 2011թ. էջ 125-127
30. Ստեփանյան Թ.Ա. «Ֆինանսական կայունության գնահատման և բարելավման հիմնախնդիրները (ՅՅ ծխախոտի արտադրության կազմակերպությունների նյութերով)» թեմայով

- Ը .00.03- «Ֆիլիսոսոփիան, դրամաշրջանառությունը և վարկ»
 և Ը .00.05-«Հաշվապահական հաշվառումը և
 վիճակագրությունը» մասնագիտությունը և ներդրումը
 տնտեսագիտության թեկնածուի գիտական
 աստիճանի հայցման ատեստատի համարում
31. Анисян Г.О., Унанян А.У., Проблемы организации стратегического управленческого учета в республике Армения, //Анализ и современные информационные технологии в обеспечении экономической безопасности бизнеса и государства, межвузовский сборник научных трудов, Российский экономический университет им. Г.В. Плеханова, М., 2016, стр. 105-108
 32. Васильев В.А., Летчиков А.Б., Лялин В.Е., Математические модели оценки и управления финансовыми рисками хозяйствующих субъектов, //Аудит и финансовый анализ, #4 2006, стр. 200-237
 33. Вахрушина М.А. Учетная политика для целей управленческого учета, //Бухгалтерский учет, 2007, #23, с.6
 34. Григорян Л.А., Модели управления рисков инвестиционной деятельности, //”Федерация: научный журнал политики, экономики и право”, Агентство научной печати, М., 2013, 1-2, с.4-6
 35. Григорян Л.А., Проблемы оценки и управления инновационным риском в промышленности, //“Объединенный научный журнал”, Агентство научной печати, М., 2013, 9-10, с.48-51
 36. Гуляев Н.С. Объекты учетной политики управленческого учета, //Экономика сельскохозяйственных и перерабатывающих предприятий, 2010. № 12. С. 41
 37. Керимов В.Е., Управленческий учет, Учеб., пособие, Дашков и К^о, М., 2003, стр. 22
 38. Лялькова Е.Е., Учетная политика в системе управленческого учета, // Аудит и финансовый анализ, 6/2007, стр.31
 39. Кевин Бюлер, Гуннар Притч. Обуздание риска. // Вестник McKinsey № 4 2003, стр. 111-121
 40. Кричевский М.Л., Финансовые риски, Кнорус, М., 2013, с. 248
 41. Кузнецова Е.Н. Структура учетной политики для целей управленческого учета, //Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве, 2010, № 4, С. 31.
 42. Игошина Ю.А., Учетная политика для организации в целях управленческого учета, // Всестник Алтайского государственного аграрного университета, #4 (78), 2011, стр. 118
 43. Ковалев А.М., Финансовый анализ, “Кнорус”, 2012, 420 с.
 44. Лялькова Е.Е., Учетная политика в системе управленческого учета: методика формирования и информационное значение, // Аудит и финансовый анализ, #6, 2007, стр. 33
 45. Меньшиков И. С. Рыночные риски: модели и методы / И. С. Меньшиков, Д. А. Шелагин. СПб. : Питер, 2009. 124 С.

46. Международный стандарт ISO 31000 «Риск менеджмент – Принципы и руководства», 15 ноября, 2009
47. Миронова С. Ю., Стратегия управления операционным риском в коммерческом банке, Аудит и финансовый анализ, #2, 2013, С. 379-381
48. Новиков А.И., Солодкая Т.И. Теория принятия решений и управление рисками в финансовой и налоговой сферах. Издательство: ИТК Дашков и К, 2012, 288 с.
49. Никофорова Н., Тфинцева В., Управленческий анализ, //ЮРАЙТ, 2015, стр 470
50. Панягина А.Е. Подходы к пониманию и классификации рисков, // Современная экономика: проблемы, тенденции, перспективы. 2012. №6.С.6-16.
51. Сигидов И.Ю. Учетная политика сельскохозяйственных организаций для целей управленческого учета, // Бухгалтерский учет в сельском хозяйстве, 2009, № 1, С. 23.
52. Тепман Л.Н. Управление рисками в условиях финансового кризиса, // М. ЮНИТИ, 2011, 295 с.
53. Тепман Л.Н. Риски в экономике: Учеб.пособие для вузов/ Под ред. проф. В.А.Швандара. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002, стр. 58-59
54. Уколова, С.А. , Методика организации внутрифирменной управленческой отчетности о денежных потоках предприятия , / Аудит и финансовый анализ. – М. 2013, – № 4, С. 88-93
55. Финансы: учебник.- 3-е изд. / под ред. проф. В.Г. Князева, проф. В.А. Слепова. , М.: Магистр, 2010, 654 с.
56. Чая В.Т., Адушкин А.Е., Сбалансированная система показателей как инструмент управления стоимостью торгового предприятия, // Аудит и финансовый анализ, #4, 2009, стр, 42-46
57. Шапкин А.С., Экономические и финансовые риски, //«Дашков и К^о», М. 2013, 544 с.
58. Шапкин А. С. Теория риска и моделирование рисков ситуаций : //,учебник / А. С. Шапкин, В. А. Шапкин. М. : Дашков и К^о, 2007. 226 с.
59. Шульгин, А. В. Внутренний контроль и управление рисками в коммерческом банке / А. В. Шульгин // Финансы и кредит. 2001. – №17. С. 22-40
60. Швец С.К., Стресс-тестирование нефинансовых компаний, // Сборник научных статей “Проблемы взаимодействия хозяйственных субъектов реального сектора экономики России”, Санкт-Петербургский филиал НИУ ГУ “Высшая школа экономики”, 2011, стр.48-52
61. Юрасова, И. О. Стратегический управленческий учет / И. О. Юрасова // Бухгалтерский учет, 2006. №24, стр. 20-26
62. Юденков Ю.Н., “Финансовый менеджмент”, // Внутренний контроль в кредитной организации, #4, 2011, стр. 24-27.
63. Юрасова, И. О. Стратегический управленческий учет / И. О. Юрасова // Бухгалтерский учет, 2006. №24, стр. 20-26
64. Crouhy M., Riks management, New York, McGraw hill, 2001, page 24

65. Grigoryan L.H., Mythological Basis of the Management organization with innovation Risks on the Enterprise, //Economists, International Scientific Analytical Journal, 11-12, Tbilisi, 20121, pp. 93-97
66. Grigoryan L.H., The feasibility of using methods of reducing the risks of innovation projects, // Theory and practice of Russian functioning finance and monetary loan system. A collection of articles of international scientific and practice conference (8-in meeting), December 6-t, 2012, Voronedje, Publish polygraph centre «Scientific Book», 2013, pp 333-338

Է Լ Ե Կ Կ Ն Ա Յ Ի Ն Ա Պ Բ Յ Ո Լ Ր Ն Ե Ր

67. Տ Ե Ղ Ե Կ Կ Ա Տ Վ Ա Կ Ա Ն Ի Ա Ր Թ Ա Կ ` <https://b24.am/պիտակ/ծխախոտագործուլթյուն>
68. Տ Ե Ղ Ե Կ Կ Ա Տ Վ Ա Կ Ա Ն Ի Ա Ր Թ Ա Կ ` www.azdarar.am
69. Տ Ե Ղ Ե Կ Կ Ա Տ Վ Ա Կ Ա Ն Ի Ա Ր Թ Ա Կ ` <https://www.mts.am/about-us/financial-reports>
70. Տ Ե Ղ Ե Կ Կ Ա Տ Վ Ա Կ Ա Ն Ի Ա Ր Թ Ա Կ ` <https://www.ucom.am/hy/footer/general/reports/>
71. Տ Ե Ղ Ե Կ Կ Ա Տ Վ Ա Կ Ա Ն Ի Ա Ր Թ Ա Կ ` https://beeline.am/about/financial_indicators
72. Տ Ե Ղ Ե Կ Կ Ա Տ Վ Ա Կ Ա Ն Ի Ա Ր Թ Ա Կ ` <https://cba.am>

Հ Ա Վ Ե Լ Վ Ա Ճ Ն Ե Ր

Հ ա վ Ե Լ Վ ա ծ 1¹⁰²

"Ղ Տ Ե Լ Ե կ ո մ Փ Բ Ը " Ֆ ի ն ա ն ս ա կ ա ն վ ի ճ ա կ ի մ ա ս ի ն
 հ ա շ վ Ե տ վ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե Ր (հ ա զ . դ Ր ա մ)

	2016թ .	2015թ .	2014թ .
Ա կ տ ի վ ն Ե Ր			
Ո չ ը ն թ ա գ ի կ ա կ տ ի վ ն Ե Ր			
Հ ի մ ն ա կ ա ն մ ի ջ ո գ ն Ե Ր	37,208,285	42,559,471	43,773,883
Ո չ ն յ ո ւ թ ա կ ա ն ա կ տ ի վ ն Ե Ր	5,215,205	5,910,135	8,190,969
Չ ա պ ա հ ո վ վ ա ծ փ ո խ ա ռ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե Ր	17,180,510	16,163,512	15,481,713
Հ Ե տ ա ձ գ վ ա ծ հ ա ր կ ա յ ի ն ա կ տ ի վ ն Ե Ր	583,821	1,161,864	1,176,886
Ա ռ և տ ր ա յ ի ն և ա յ Լ դ Ե ք ի տ ո Ր ա կ ա ն պ ա ր տ ք Ե Ր	1,297,133	610,463	301,539
Ը ն դ . ա մ Ե ն ը ո չ ը ն թ ա գ ի կ ա կ տ ի վ ն Ե Ր	61,484,954	66,405,445	68,924,990
Ը ն թ ա գ ի կ ա կ տ ի վ ն Ե Ր			
Պ ա շ ա ր ն Ե Ր	1,740,159	1,849,330	1,572,624
Ա ռ և տ ր ա յ ի ն և ա յ Լ դ Ե ք ի տ ո Ր ա կ ա ն պ ա ր տ ք Ե Ր	22,570,125	27,755,490	27,856,210
Չ ա պ ա հ ո վ վ ա ծ փ ո խ ա ռ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե Ր	8,280	672,813	613,185
Կ ա ր ճ ա ժ ա մ կ Ե տ փ ո խ ա ռ ո ւ թ յ ո ւ ն ն Ե Ր ա շ խ ա տ ա կ ի գ ն Ե Ր ի ն	65,176	269,146	530,282
Ը ն թ ա գ ի կ հ ա ր կ ա յ ի ն ա կ տ ի վ ն Ե Ր	3,399,365	3,429,222	6,064,008
Մ ի ն չ և մ ա ր մ ա ն ժ ա մ կ Ե տ ը պ ա հ վ ո ղ ա վ ա ն դ ն Ե Ր	513,993	1,656,174	291,737
Դ Ր ա մ ա կ ա ն մ ի ջ ո գ ն Ե Ր և դ Ր ա ն ց հ ա մ ա ր ժ Ե ք ն Ե Ր	3,186,930	5,272,801	1,313,378

¹⁰² Ա ղ թ յ ո ւ ը ը ` <https://www.mts.am/about-us/financial-reports>

Ը ն դ ամ է ն ը ը ն թ ա գ ի կ ա կ տ ի վ ն ե թ	31,484,028	40,904,976	38,241,424
Ը ն դ ամ է ն ը ա կ տ ի վ ն ե թ	92,968,982	107,310,421	107,166,414
Ս ե փ ա կ ա ն Կ ա պ ի տ ա լ			
Կ ա ն ո ն ա դ թ ա կ ա ն կ ա պ ի տ ա լ	550,000	550,000	550,000
Պ ա հ ո լ ս տ ա յ ի ն կ ա պ ի տ ա լ	82,500	82,500	82,500
Կ ո լ տ ա կ վ ա ծ շ ա հ ո լ յ թ	83,500,009	97,689,313	96,563,242
Ը ն դ ամ է ն ը ս ե փ ա կ ա ն կ ա պ ի տ ա լ	84,132,509	98,321,813	97,195,742
Պ ա թ տ ա վ ո թ ո լ թ յ ո լ ն ն ե թ			
Ո չ ը ն թ ա գ ի կ պ ա թ տ ա վ ո թ ո լ թ յ ո լ ն ն ե թ			
Ա յ լ ո չ ը ն թ ա գ ի կ պ ա թ տ ա վ ո թ ո լ թ յ ո լ ն ն ե թ	465,749	429,853	359,950
Ը ն դ ամ է ն ը ո չ ը ն թ ա գ ի կ պ ա թ տ ա վ ո թ ո լ թ յ ո լ ն ն ե թ	465,749	429,853	359,950
Ը ն թ ա գ ի կ պ ա թ տ ա վ ո թ ո լ թ յ ո լ ն ն ե թ			
Յ ե տ ա ձ գ վ ա ծ ե կ ամ ո լ տ	1,612,374	1,644,264	1,960,811
Ա ռ ն տ թ ա յ ի ն ն ա յ լ կ թ ե դ ի տ ո թ ա կ ա ն պ ա թ տ ք ե թ	6,758,350	6,914,491	7,649,911
Ը ն դ ամ է ն ը ը ն թ ա գ ի կ պ ա թ տ ա վ ո թ ո լ թ յ ո լ ն ն ե թ	8,370,724	8,558,755	9,610,722
Ը ն դ ամ է ն ը պ ա թ տ ա վ ո թ ո լ թ յ ո լ ն ն ե թ	8,836,473	8,988,608	9,970,672
Ը ն դ ամ է ն ը պ ա թ տ ա վ ո թ ո լ թ յ ո լ ն ն ե թ և ս ե փ ա կ ա ն կ ա պ ի տ ա լ	92,968,982	107,310,421	107,166,414

"Գրանտ Տոբակո ՍՊԸ" Ֆինանսական վիճակի մասին
հաշվետվություններ

(հազ.դրամ)

	2015	2014
Ակտիվներ		
Ոչ ընթացիկ ակտիվներ		
Հիմնական միջոցներ	1564012	145527
	4	73
Ոչ նյութական ակտիվներ	30214	28461
Փոխառությունների կապակցված կողմերին	1547711	108863
	2	29
Կանխավճարների ակտիվների գնման գծով	3107744	226660
	3425519	277341
	4	70
Ընթացիկ ակտիվներ		
Պաշարներ	3044182	281535
	1	01
Առևտրային դեբիտորական պարտքեր	3547522	886512
	2	4
Դրամական միջոցների մնացորդներ	2256439	416704
	6817348	411856
	2	68
Ընդամենը ակտիվներ	1024286	689198
	76	38
Կապիտալ և պարտավորություններ		
Ընթացիկ պարտավորություններ		
Ծահուկահարկի գծով պարտավորություն	1945358	265923
		9
Առևտրային այլ կրեդիտորական պարտքեր	4564951	105262
		3
	6510309	371186
		2
Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ		
Երկարաժամկետ փոխառություններ	5189997	283717
	0	87
Հետաձգված հարկային պարտավորություններ	2388412	228902
	5428838	306608
	2	09
Կապիտալ և պահուստներ		
Բաժնետիրական կապիտալ	7500000	750000
		0
Պահուստային կապիտալ	1295541	102840
	7	14

¹⁰³ Աղբյուրը՝ www.azdarar.am

Կուտակված շահույթ	2117456 8	167631 53
	4162998 5	345471 67
Ընդամենը պասիվներ	1024286 76	689198 38

"Եվրոթերմ ՓԲԸ" ֆինանսական վիճակի մասին
հաշվետվություններ (հազ.դրամ)

	2016	2015	2014
Ակտիվներ			
Ոչ ընթացիկ ակտիվներ			
Հիմնական միջոցներ	61194 40	64040 29	57813 23
Ոչ նյութական ակտիվներ	7912	11017	14353
Կենսաբանական ակտիվներ	70211 9	72647 8	61456 0
Ներդրումային գույք		0	67068 4
Կանխավճարների ակտիվների գնման գծով			52475
	68294 71	71415 24	71333 95
Ընթացիկ ակտիվներ			
Պաշարներ	17764 58	20149 39	18834 86
Առևտրային դեբիտորական պարտքեր	77757 0	80229 2	95933 9
Փոխառու թյուրումներ կապակցված կողմերին	17035 2	20164 1	22546
Դրամական միջոցների մնացորդներ	28785	17416	43013
	27955 49	30362 88	29083 84
Ընդամենը ակտիվներ	96250 20	10177 812	10041 779
Կապիտալ և պարտավորություններ			
Ընթացիկ պարտավորություններ			
Շահույթահարկի գծով պարտավորություններ	0	1307	11806
Առևտրային կրեդիտորական պարտքեր	37344 9	37064 4	51891 3
Վարկեր և փոխառու թյուրումներ	40958 97	39950 06	46478 92
Ֆինանսական վարձակալության պարտավոր.	19680	18227	0
	44890 26	43851 84	51786 11
Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ			

¹⁰⁴ Աղբյուրը՝ www.azdarar.am

Երկարաժամկետ փոխառություններ	52650 7	86922 1	0
Ֆինանսական վարձակալության պարտավոր.	25740	45065	0
Հետաձգված հարկային պարտավորություններ	40682 7	49065 4	51913 8
	95907 4	14049 40	51913 8
Կապիտալ և պահուստներ			
Բաժնետիրական կապիտալ	52505 0	52505 0	52505 0
Պահուստային կապիտալ	18105 93	18679 77	18679 77
Կուտակված շահույթ	18412 77	19946 61	19510 03
	41769 20	43876 88	43440 30
Ընդամենը պասիվներ	96250 20	10177 812	10041 779

Հավելված 4¹⁰⁵

"Յուրոմ ՍՊԸ" ֆինանսական վիճակի մասին
հաշվետվություններ (հազ.դրամ)

	2016թ.	2015թ.	2014թ.
Ակտիվներ			
Ոչ ընթացիկ ակտիվներ			
Հիմնական միջոցներ	43,579,294	29,561,618	19,496,636
Ոչ նյութական ակտիվներ և գույքի	42,989,650	36,819,633	12,016,672
Կանխավճարներ շահույթահարկի գծով	404,418	729,112	5,400
Կանխավճարներ և այլ ակտիվներ	765,330	489,370	36,468
Ստացվելիք ԱԱՀ	2,435,095	-	-
Հետաձգված հարկային ակտիվներ	-	653,518	-
Ընդամենը ոչ ընթացիկ ակտիվներ	90,173,787	68,253,251	31,555,176
Ընթացիկ ակտիվներ			

¹⁰⁵ Աղբյուրը՝ <https://www.ucom.am/hy/footer/general/reports/>

Պաշարներ	948,036	928,255	262,165
Առևտրային դեբիտորական պարտքեր	7,183,104	4,803,893	2,105,710
Ստացվելիք ԱԱՀ	2,931,272	5,512,856	759,830
Կանխավճարներ և այլ ակտիվներ	1,018,204	1,321,761	409,024
Դրամական միջոցներ և դրանց համարժեքներ	4,438,934	1,285,954	214,741
Ընդամենը ընթացիկ ակտիվներ	16,519,550	13,852,719	3,751,470
Ընդամենը ակտիվներ	106,693,337	82,105,970	35,306,646
Սեփական Կապտալ			
Կանոնադրական կապիտալ	16,959	16,959	15,050
Կուլտակված վնաս	(9,029,475)	(4,442,862)	(1,906,109)
Լրացուցիչ կապիտալ	17,226,885	7,143,157	6,519,894
Ընդամենը սեփական կապիտալ	8,214,369	2,717,254	4,628,835
Պարտավորություններ			
Ոչ ընթացիկ պարտավորություններ			
Վարկեր և փոխառություններ	58,016,768	53,919,920	1,891,567
Յետաձգված հարկային պարտավորություններ	-	653,518	1,263,934
Պահուստներ	1,715,147	1,137,959	-
Առևտրային և այլ կրեդիտորական պարտքեր	14,770,235	7,726,387	659,266
Վճարվելիք ԱԱՀ	2,435,095	-	-
Ընդամենը ոչ ընթացիկ պարտավորություններ	76,937,245	63,437,784	20,838,873
Ընթացիկ պարտավորություններ			
Վարկեր և փոխառություններ	3,444,918	5,227,850	4,539,391
Առևտրային և այլ կրեդիտորական պարտքեր	15,843,519	8,982,632	5,136,985
Յետաձգված հասույթ	2,253,286	1,740,450	162,562

ստացված կանխավճարներ			
Ընդամենը ընթացիկ պարտավորություններ	21,541,723	15,950,932	9,838,938
Ընդամենը պարտավորություններ	98,478,968	79,388,716	30,677,811
Ընդամենը պարտավորություններ և սեփական կապիտալ	106,693,337	82,105,970	35,306,646

Հավելված 5¹⁰⁶

"Արմենտել ՓԲԸ" Ֆինանսական վիճակի մասին հաշվետվություններ (հազ.դրամ)

	2016թ.	2015թ.	2014թ.
Ակտիվներ			
Ոչ ընթացիկ ակտիվներ			
Հիմնական միջոցներ	33,292,529	39,876,490	49,192,729
Ոչ նյութական ակտիվներ	4,014,377	3,799,752	3,713,342
Վարձակալված գույքի վրայատարված կապիտալ ծախսեր	1,595,764	1,792,607	1,901,187
Տրամադրված փոխառություններ	11,730	84,382,370	28,290
Հետաձգված հարկային ակտիվներ	3,676,035	2,735,039	2,364,868
Կանխավճարներ ոչ ընթացիկ ակտիվների գնման գծով	1,984	1,081	36
Հետաձգված ծախսերի րացման պլանների	-	-	7,922

¹⁰⁶ Աղբյուրը՝ https://beeline.am/about/financial_indicators

գ ծ ո վ			
Այլ ոչ ընթացիկ ակտիվներ	70,078	70,078	70,078
Ընդամենը ոչ ընթացիկ ակտիվներ	42,662,497	132,657,417	57,278,452
Ընթացիկ ակտիվներ			
Պաշարներ	679,844	762,979	1,123,064
Առևտրային նւայլ դեբիտորական պարտքեր	5,494,618	6,381,991	6,244,231
Տրամադրված փոխառու թյուղներ	97,961,109	8,280	71,796,732
Շահույթահարկի գծոց ընթացիկ կանխավճար	6,095,791	5,365,563	4,947,581
Այլ փախհատուցվող հարկեր	747,639	801,065	711,172
հետաձգված ծախսեր	24,579	18,259	162,336
Դրամական միջոցներ և դրանց համարժեքներ	2,888,102	4,887,089	7,379,879
Ընդամենը ընթացիկ ակտիվներ	113,891,682	18,225,226	92,364,995
Ընդամենը ակտիվներ	156,554,179	150,882,643	149,643,447
Սեփական Կապտալ			
Կանոնադրական կապիտալ	18,837,709	18,837,709	18,837,709
Չբաշխված շահույթ	122,086,219	116,952,530	113,025,701
Այլ պահուստներ	2,825,656	2,825,656	2,825,656
Ընդամենը սեփական կապիտալ	143,749,584	138,615,895	134,689,066
Պարտավորույթներ			
Ոչ ընթացիկ պարտավորույթներ			
Ակտիվների ապագործարկման գծով պահուստ	773,984	695,224	616,399
Հետաձգված եկամուտ	66,548	108,681	388,441
Ընդամենը ոչ ընթացիկ պարտավորույթներ	840,532	803,905	1,004,840
Ընթացիկ պարտավորույթներ			
Առևտրային նւայլ կրեդիտորական պարտքեր	7,798,614	7,663,878	7,621,965
Հետաձգված եկամուտ	81,070	109,807	230,309

Աշխատավարձի գծով կրեդիտորական պարտքեր	1,688,771	1,102,606	1,003,412
Ստացված կանխավճարներ	1,096,762	1,166,742	1,159,544
Պարտավորությունների և վճարների պահուստ	975,514	900,153	3,746,148
Այլ հարկային պարտավորություններ	323,332	519,657	188,163
Ընդամենը ընթացիկ պարտավորություններ	11,964,063	11,462,843	13,949,541
Ընդամենը պարտավորություններ	12,804,595	12,266,748	14,954,381
Ընդամենը պարտավորություններ և սեփական կապիտալ	156,554,179	150,882,643	149,643,447